

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

**ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ»**

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΔΙΚΑΙΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ & ΔΙΟΙΚΗΣΗ

**Τραπεζικά δάνεια σε ελβετικό φράγκο-
Ευρωπαϊκό δίκαιο και ελληνική έννομη τάξη**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Της Μαρίας Μακρή του Ελευθερίου

A.M.: 7114M069

Τριμελής Επιτροπή

Επικ. Καθηγητής Ά. Μπώλος (επιβλέπων)

Λέκτορας Χ. Χριστοπούλου

Ειδικός Επιστήμων Δ. Ρούσσης

ΑΘΗΝΑ, ΙΟΥΝΙΟΣ 2016

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ.....	4
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

ΔΑΝΕΙΑ ΣΕ ΑΛΛΟΔΑΠΟ ΝΟΜΙΣΜΑ - ΤΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

1. Εξέλιξη του θεσμικού πλαισίου των ενοχών σε συνάλλαγμα.....	9
1.1. Ν. 5422/1932	10
1.2. Διατάξεις του ΑΚ	11
1.3. Α.ν. 362/1945.....	12
1.4. ΠΥΣ 267/9-4-1953	13
1.5. Απόφαση 93/24-9-1974 της Νομισματικής Επιτροπής.....	14
1.6. Άλλες ρυθμίσεις για το συνάλλαγμα σε Πράξεις του Διοικητή της ΤΤΕ.....	15
1.7. Π.Δ. 96/23-3-1993 και 104/14-5-1994.....	16
2. Θεσμικό πλαίσιο των δανείων σε ξένο νόμισμα μετά την υιοθέτηση του EUR..	17
3. ΠΔ/ΤΕ 2501/2002	18
4. Σύσταση του ΕΣΣΚ της 21.9.2011 σχετικά με τον δανεισμό σε ξένο νόμισμα ..	21
5. Το θεσμικό πλαίσιο των επενδυτικών υπηρεσιών	23
6. Οδηγία 2014/17/ΕΕ.....	28

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΔΙΑΦΑΝΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΗ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

1. Η χρησιμότητα των Γενικών Όρων των Συναλλαγών	31
2. Η κοινοτική ρύθμιση.....	32
3. Η εθνική ρύθμιση	34
4. Η κοινοτική νομολογία.....	35
5. Η εθνική νομολογία	38
5.1. Η υπ’ αρ. 23/2014 απόφαση του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Ξάνθης.....	39

5.2. Οι θετικές (υπέρ των δανειοληπτών) δικαστικές αποφάσεις	40
5.3. Η αμετάκλητη απόφαση 35/2015 του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Ρόδου ..	43
5.4. Οι αρνητικές (κατά των δανειοληπτών) δικαστικές αποφάσεις.....	43

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'

ΔΑΝΕΙΑ ΣΕ ΕΛΒΕΤΙΚΟ ΦΡΑΓΚΟ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΔΑΝΕΙΟΛΗΠΤΩΝ

1. Νομικές βάσεις για την προστασία των δανειοληπτών.	46
1.1. Η ακυρότητα των δανειακών συμβάσεων βάσει ΑΚ 174, 178 και 179 ΑΚ..	46
1.2. Η ακυρότητα των δανειακών συμβάσεων με βάση το άρθ. 140 ΑΚ	48
1.3. Η απρόοπτη μεταβολή των συνθηκών κατ' άρθ. 388 ΑΚ.....	49
1.4. Η καλή πίστη του άρθ. 288 ΑΚ	52
2. Η θέση του Συνηγόρου του Καταναλωτή	56
3. Η Συλλογική αγωγή	60
3.1. Το θεσμικό πλαίσιο και η άσκηση της συλλογικής αγωγής	60
3.2 Το αντικείμενο της συλλογικής αγωγής	62
3.3. Η έκβαση της συλλογικής αγωγής	63
3.4. Ειδικά, οι συλλογικές αγωγές επί των δανείων σε ελβετικό φράγκο	64
4. Υπερχρεωμένοι οφειλέτες δανείων σε ελβετικό φράγκο	66

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'

ΔΑΝΕΙΑ ΣΕ ΕΛΒΕΤΙΚΟ ΦΡΑΓΚΟ- ΜΙΑ ΔΙΚΑΙΟΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

1. ΑΥΣΤΡΙΑ	71
2. ΙΣΠΑΝΙΑ	72
3. ΚΡΟΑΤΙΑ.....	72
4. ΟΥΓΓΑΡΙΑ	75
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	76
 ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	 78

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΓΟΣ	Γενικοί Όροι Συναλλαγών
ΔΕΕ	Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΔΕΕ	Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιρειών (περιοδικό)
ΕΚΤ	Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα
ΕεμπΔ	Επιθεώρηση Εμπορικού Δικαίου (περιοδικό)
ΕπισκΕΔ	Επισκόπηση Εμπορικού Δικαίου (περιοδικό)
ΕΣΣΚ	Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Συστημικού Κινδύνου
ΕΤΠΘ	Επιτροπή Τραπεζικών και Πιστωτικών Θεμάτων (της Τράπεζας της Ελλάδος)
ΕΕΕυρΔ	Ελληνική επιθεώρηση ευρωπαϊκού δικαίου, 2015
ΕφΑδ	Εφαρμογές Αστικού Δικαίου (περιοδικό)
ΝοΒ	Νομικό Βήμα (περιοδικό)
ΠΔ/ΤΕ	Πράξη Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος
ΤτΕ	Τράπεζα της Ελλάδος
ΣΛΕΕ	Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΣτΚ	Συνήγορος του Καταναλωτή
ΧρηΔικ	Χρηματοπιστωτικό Δίκαιο (περιοδικό)
ΧριΔ	Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η χορήγηση τραπεζικών δανείων σε ελβετικό φράγκο γνώρισε ιδιαίτερη ανάπτυξη στις αρχές της δεκαετίας του 2000, κυρίως στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης. Στην Ελλάδα, η πλειονότητα των δανείων σε ελβετικό φράγκο χορηγήθηκαν την περίοδο 2006-2009 σε 65.000¹-70.000² δανειολήπτες, με κύριο σκοπό της σύμβασης την κάλυψη καταναλωτικών, ιδίως, στεγαστικών αναγκών, για απόκτηση ή επισκευή κατοικίας. Τα δάνεια σε ξένο νόμισμα στην χώρα μας ανέρχονται στο 10% του συνόλου των δανείων των νοικοκυριών και των μη κερδοσκοπικών ιδρυμάτων³.

Κρίσιμο όρο των εν λόγω δανειακών συμβάσεων αποτελεί η ρήτρα, σύμφωνα με την οποία το δάνειο συνομολογείται σε ελβετικό φράγκο και ο δανειολήπτης δύναται να προβεί στην εκταμίευση είτε αυτούσιων ελβετικών φράγκων είτε του ισόποσου των ελβετικών φράγκων σε ευρώ, όπως προκύπτει βάσει της ισοτιμίας του τελευταίου με το ευρώ κατά την ημέρα της εκταμίευσης του δανείου. Αντίστοιχα, το ποσό της αποπληρωμής έκαστης δόσης προσδιορίζεται με την ισχύουσα ισοτιμία των νομισμάτων, κατά την ημέρα που καταβάλλεται έκαστη δόση ή που καθίσταται απαιτητή.

Το όφελος, στο οποίο απέβλεπαν οι δανειολήπτες με τη σύναψη αυτού του είδους της σύμβασης ήταν, διπλό:

Αφενός, επιτοκιακό όφελος⁴. Το συγκεκριμένο είδος δανείων διακρίνει η ρήτρα περί κυμαινόμενου επιτοκίου, γενικό συναλλακτικό όρο⁵ με τον οποίο η τράπεζα επιφυλάσσει για τον εαυτό της το δικαίωμα να μεταβάλει το επιτόκιο καθ' όλη τη διάρκεια της σύμβασης ή κατά τις συμφωνηθείσες περιόδους, με βάση τις παραμέτρους⁶ που καθορίζονται από τον πιστωτικό φορέα και είναι γνωστές εκ των προτέρων στον καταναλωτή⁷. Τα δάνεια σε ελβετικό φράγκο είναι συνδεδεμένα με το

¹ *Χασάπης*, Δάνεια σε ξένο νόμισμα: Μια προσέγγιση με αφορμή την πρόσφατη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των ελληνικών δικαστηρίων, *ΧρηΔικ* 2014, 413· Η Καθημερινή, 3.10.2015, Πρόταση για ρύθμιση δανείων σε ελβετικό φράγκο, άρθρο της Ε. Τζώρτζη· Η Καθημερινή, 26.6.2014, Γενναία ρύθμιση ζητούν οι δανειολήπτες σε ελβετικό φράγκο, άρθρο της Ε. Τζώρτζη, ανακλήτο από www.kathimerini.gr

² *Γιοβαννόπουλος*, Προστασία δανειολήπτη στα δάνεια σε αλλοδαπό νόμισμα, *ΕπισκεΔ* 2014, 647· www.capital.gr/tax/1969115, άρθρο του Γ. Δαλιάνη, 5.3.2014.

³ *Γιοβαννόπουλος*, *ΕπισκεΔ* 2014, 649.

⁴ *Ψυχομάνης*, Τραπεζικά στεγαστικά δάνεια σε ελβετικά φράγκα, *ΔΕΕ* 2015,2.

⁵ *Ψυχομάνης*, Τραπεζικό Δίκαιο, Δίκαιο τραπεζικών συμβάσεων, 2011, 756.

⁶ Σύμφωνα με την υπ' αρ. 178/3/2004 απόφαση της Επιτροπής Τραπεζικών και Πιστωτικών Θεμάτων, παρ. 2 β: «*Η μεταβολή του κυμαινόμενου επιτοκίου συνδέεται αποκλειστικά με δείκτες γενικού και ευρέως προσβάσιμου επιτοκιακού χαρακτήρα, όπως παρεμβατικά επιτόκια της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, euibor, απόδοση ομολόγων, βραχυπρόθεσμων τίτλων, κτλ., οι οποίοι πρέπει να αναφέρονται ρητά στη σύμβαση.*».

⁷ *Λιβαδά*, σε: *Αλεξανδρίδου*, Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή Ελληνικό-Ενωσιακό, επιμ. 2015, 919.

επιτόκιο αναφοράς των αγγλικών τραπεζών για ελβετικά φράγκα (London Offered Rate/LIBOR) του ελβετικού φράγκου. Εναλλακτικά, οι τράπεζες προσέφεραν κατά το ίδιο χρονικό διάστημα δάνεια συνδεδεμένα με τον επιτοκιακό δείκτη EURIBOR που προσφέρεται για τις καταθέσεις μιας τράπεζας σε άλλη (Euro Interbank Offered Rate/EURIBOR) που ίσχυε στα δάνεια σε ευρώ. Έτσι, οι δανειολήπτες επωφελούνταν από τις σχετικά χαμηλές τιμές του επιτοκιακού δείκτη LIBOR (την περίοδο 2006-2007 ανερχόταν στο 2-2,5%), έναντι του υψηλότερου EURIBOR (το οποίο την ίδια περίοδο ήταν έως και δύο μονάδες υψηλότερο).

Αφετέρου, συναλλαγματικό όφελος, από τη χαμηλή ισοτιμία του ελβετικού φράγκου σε σχέση με το ευρώ. Η ισοτιμία μεταξύ των δύο νομισμάτων ανερχόταν κατά μέσο όρο το έτος 2006 στο 1 ευρώ έναντι 1,65 ελβετικών φράγκων, παρέμενε σχετικά σταθερή, με αυξητική τάση, από το έτος 2002 έως τα τέλη του έτους 2007 (1€/1,65 CHF). Εξάλλου, το ελβετικό φράγκο δεν παρουσίαζε μέχρι τότε σημαντικές διακυμάνσεις έναντι του ευρώ, διαμορφώνοντας την εικόνα ενός σχετικά σταθερού και, οπωσδήποτε, αξιόπιστου νομίσματος.

Ευνόητο είναι ότι τα τραπεζικά ιδρύματα, προσέφεραν δάνεια με τους συγκεκριμένους όρους, προβάλλοντας, μέσω της διαφήμισης⁸ ή μέσω των υπαλλήλων τους, εκ πρώτης όψης, τους ευνοϊκότερους όρους που παρείχαν.

Σταδιακά, η απόσταση των δύο νομισμάτων μειώθηκε και το ελβετικό φράγκο ισχυροποιήθηκε έναντι του ευρώ. Έντονες διακυμάνσεις υπήρξαν από τα έτη 2008 έως τις αρχές του έτους 2010. Έπειτα, η Κεντρική Τράπεζα της Ελβετίας, ενόψει πιθανού κινδύνου αποπληθωρισμού, αποφάσισε να αποδυναμώσει σημαντικά το ελβετικό φράγκο και παρενέβη στην ισοτιμία του νομίσματος με το ευρώ την 6-9-2011, καθορίζοντας προσωρινά σταθερή συναλλαγματική ισοτιμία της τάξεως του 1€/1,20CHF,⁹. Από την αρχή του έτους 2008 έως το τέλος του έτους 2014 το ελβετικό φράγκο ανατιμήθηκε έναντι του ευρώ κατά 37,6%¹⁰ Την 15^η Ιανουαρίου 2015, με νεώτερη απόφαση¹¹, η Κεντρική Τράπεζα της Ελβετίας ανέστειλε την προγενέστερη απόφαση της για σταθερή ισοτιμία και απελευθέρωσε την ισοτιμία, προκαλώντας σύγχυση στις αγορές με το ελβετικό φράγκο να προσεγγίζει την απόλυτη ισοτιμία με το ευρώ. Σήμερα, μετά την παρέλευση πλέον του ενός έτους, η ισοτιμία κυμαίνεται στην τιμή 1€/1,08029 CHF¹².

⁸ Ενδεικτικά, διαφήμιση από το έτος 2006 ανακλητή στο <https://youtu.be/HKο8H1jw2AQ>.

⁹ Swiss National Bank, Press Release, 6.9.2011

¹⁰ Frankenabsturz: 1.800 Kredite automatisch konvertiert, www.derstandard.at

¹¹ Swiss National Bank, Press Release, 15.1.2015

¹² Τιμή την 25.06.2016, σύμφωνα με το Δελτίο Συναλλαγματικών Ισοτιμιών Αναφοράς της ΕΚΤ.

Οι μεταβολές που επήλθαν στην ισοτιμία του ελβετικού φράγκου έναντι του ευρώ, με την μείωση της τιμής του πρώτου έναντι του δεύτερου, επέφεραν σημαντική αύξηση στο κεφάλαιο των δανείων σε ελβετικό φράγκο, συνεπώς προκάλεσαν λογιστική ζημία για τους δανειολήπτες, που ξεπερνά το 1 δισεκατομμύριο ευρώ¹³. Οι οφειλέτες, αποπληρώνοντας τις τοκοχρεολυτικές δόσεις των δανείων σε ευρώ, πέτυχαν τη μείωση μεν του κεφαλαίου του δανείου εκφρασμένου σε ελβετικό φράγκο. Μετατρέποντας, όμως το δάνειο σε ευρώ, προκύπτει ποσό οφειλής μεγαλύτερο του αντίστοιχου ποσού που θα οφείλονταν σε ευρώ, με την αρχική ισοτιμία του χρόνου της εκταμίευσης του δανείου, και σε ορισμένες περιπτώσεις, ποσό που υπερβαίνει το αρχικά χορηγηθέν. Κατά συνέπεια, ενώ η τοκοχρεολυτική δόση του δανείου παραμένει σχεδόν σταθερή (αναλόγως της πορείας του κυμαινόμενου επιτοκίου) σε ελβετικό φράγκο, μετατρέπόμενη βάσει της εκάστοτε ισχύουσας ισοτιμίας σε ευρώ, το νόμισμα στο οποίο αυτό πραγματικά εξοφλείται, αυξάνεται αλματωδώς σε σχέση με τα αρχικά συμφωνηθέντα.

Προκειμένου να γίνει αντιληπτή η μεταβολή που επήλθε στους όρους των δανείων, λόγω της διακύμανσης της συναλλαγματικής ισοτιμίας, παρατίθεται ένα παράδειγμα. Για την πληρωμή δόσης 500,30 CHF ο δανειολήπτης ήταν υποχρεωμένος να καταβάλει την 1^η Αυγούστου 2007, με ισοτιμία 1 ευρώ προς 1,6222 ελβετικά φράγκα, το ποσό των 308,41 ευρώ, την 1^η Οκτωβρίου 2012, με ισοτιμία 1 ευρώ προς 1,1833 ελβετικά φράγκα το ποσό των 422,80 ευρώ, ενώ την 25^η Ιουνίου 2015, με ισοτιμία 1 ευρώ προς 1,08029 ελβετικά φράγκα το ποσό των 462,01 ευρώ¹⁴.

Δεδομένων των εξελίξεων που μόλις περιγράφηκαν, και με αφορμή την αδυναμία των δανειοληπτών να εξυπηρετούν τις αυξημένες δόσεις για την αποπληρωμή των δανείων, ανέκυψε το ζήτημα της ενημέρωσης που αυτοί διέθεταν πριν και κατά την κατάρτιση των συμβάσεων, για το ενδεχόμενο της μεταβολής της δόσης του δανείου, δια της επέλευσης του συναλλαγματικού κινδύνου, που τελικά έγινε πραγματικότητα. Λαμβάνοντας υπόψιν, αφενός ότι οι δανειολήπτες ήταν, στις περισσότερες περιπτώσεις κάτοικοι της ημεδαπής, με εισοδήματα σε ευρώ και, αφετέρου, ότι τα υπό εξέταση δάνεια προορίζονταν κατά κύριο λόγο για κάλυψη στεγαστικών τους αναγκών και επελέγησαν έναντι άλλων τραπεζικών προϊόντων,

¹³ Μπώλος, Ελβετικό φράγκο – Νομικές δυνατότητες δανειοληπτών ελβετικού φράγκου ανακλητό στο <http://bolos-lawfirm.gr/>

¹⁴ Τα πραγματικά περιστατικά προκύπτουν από την απόφαση υπ' αρ. 23/2014 του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Ξάνθης, ΤΝΠ Νόμος. Συνακόλουθα, η απομείωση του κεφαλαίου δεν αντιστοιχεί προς το σύνολο των καταβολών των μηνιαίων τοκοχρεολυτικών δόσεων, με αποτέλεσμα, όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στην ανωτέρω απόφαση, να έχουν «εξανεμιστεί όλες οι καταβολές» και το κεφάλαιο να παραμένει υψηλό.

λόγω των δελεαστικών όρων που προσέφεραν, πρέπει να διερευνηθεί η διαφάνεια των όρων και η τήρηση της υποχρέωσης προσυμβατικής ενημέρωσης του καταναλωτή-δανειολήπτη, υπό το φώς της νομολογίας των εθνικών δικαστηρίων.

Με την παρούσα εργασία σκοπείται η εξέταση του υφιστάμενου νομικού πλαισίου των δανείων σε ξένο νόμισμα (Κεφάλαιο Α), η συλλογή και ανάλυση της νομολογίας των εθνικών δικαστηρίων καθώς και του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, για την ανάδειξη της αρχής της διαφάνειας των όρων των δανείων σε ξένο νόμισμα σε καθοριστικό κριτήριο για το κύρος των εν λόγω συμβάσεων (Κεφάλαιο Β). Εξετάζεται το θεωρητικό υπόβαθρο της προστασίας του δανειολήπτη, ως καταναλωτή και οι δυνατότητες άσκησης των δικαιωμάτων που εκείνος διαθέτει, ατομικά, συλλογικά καθώς και οι θεσμικά προτεινόμενοι τρόποι επίλυσης του ανακύψαντος ζητήματος (Κεφάλαιο Γ). Τέλος, επιχειρείται η επισκόπηση του ζητήματος στις χώρες, όπου χορηγήθηκαν δάνεια συνδεδεμένα με το ελβετικό φράγκο (Κεφάλαιο Δ).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α' ΔΑΝΕΙΑ ΣΕ ΑΛΛΟΔΑΠΟ ΝΟΜΙΣΜΑ - ΤΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Συνηθέστερη περίπτωση δανείου του άρθ. 806 ΑΚ είναι το χρηματικό δάνειο, που συνομολογείται είτε σε ευρώ είτε σε συνάλλαγμα (οπότε η παροχή συμφωνείται να εκπληρωθεί σε ποσό αλλοδαπού αντί του ημεδαπού νομίσματος), χρυσό ή χρυσά νομίσματα¹⁵ (οπότε η παροχή συμφωνείται να εκπληρωθεί σε συγκεκριμένη ποσότητα χρυσού ή σε ορισμένο αριθμό χρυσών νομισμάτων).

Είναι επίσης δυνατή η συνομολόγηση ρητρών αξίας σε συνάλλαγμα, χρυσό ή χρυσά νομίσματα, περιπτώσεις στις οποίες ο οφειλέτης υποχρεούται να καταβάλει στο νόμισμα που έχει συμφωνηθεί, ο ακριβής προσδιορισμός του οποίου θα γίνει με την αναγωγή του συμφωνηθέντος νομίσματος στη ποσότητα του χρυσού ή του αλλοδαπού νομίσματος κατά το χρόνο εκπλήρωσης της παροχής.

Τέλος, είναι δυνατή η συνομολόγηση ρητρών τιμαρίθμου, βάσει των οποίων η οφειλή αυξάνεται ή μειώνεται βάσει του δείκτη μέτρησης του κόστους ζωής που βασίζεται στις μεταβολές των λιανικών τιμών των αγαθών.

Στο σημείο αυτό σκόπιμο είναι να διευκρινισθούν ορισμένες έννοιες. «Νόμισμα» είναι κάθε μέσο πληρωμής που εκδίδεται από το Κράτος ή από εξουσιοδοτημένη από αυτό υπηρεσία ως φορέας αξίας και το οποίο είναι προορισμένο για κυκλοφορία στις δημόσιες συναλλαγές¹⁶ και γίνεται υποχρεωτικά δεκτό ως μέσο πληρωμών. Το νόμισμα (ή χρήμα με στενή έννοια) είναι κινητό πράγμα, αναλωτό και αντικαταστατό¹⁷.

«Οφειλή σε ξένο (αλλοδαπό) νόμισμα» είναι η οφειλή που έχει νόμιμα εκφραστεί σε κάποιο νόμισμα της αλλοδαπής, ενώ ο ευρύτερος όρος «συνάλλαγμα» υποδηλώνει κάθε εν γένει απαίτηση της ημεδαπής κατά της αλλοδαπής ικανή να δημιουργήσει στο εξωτερικό αγοραστική δύναμη με τη μορφή τραπεζικής πίστωσης, πίστωσης από έγγραφα εις διαταγήν ή ξένα τραπεζογραμμάτια¹⁸.

1. Εξέλιξη του θεσμικού πλαισίου των ενοχών σε συνάλλαγμα

Η παροχή πιστώσεων σε συνάλλαγμα είναι σήμερα ελεύθερη, ενώ διαχρονικά υπήρξαν νομοθετικές ρυθμίσεις, το περιεχόμενο των οποίων ποικίλλει

¹⁵ Γεωργιάδης Α., Ενοχικό Δίκαιο, Ειδικό μέρος, τ. 1, 2004, 575.

¹⁶ ΒούλΣυμβΠλημΣύρου 205/1986, δημ. Αρμ 1988,257, ΤΝΠ Ισοκράτης.

¹⁷ Γεωργιάδης Α., Ενοχικό Δίκαιο, Γενικό μέρος, 1999, 107.

¹⁸ Ραψομανίκης, Νόμιμος τόκος οφειλής σε ξένο νόμισμα, ΚριτΕ 1995, 141.

από την απόλυτη απαγόρευση της χορήγησης πιστώσεων σε ξένο νόμισμα, έως το επιτρεπτό της χρηματοδότησης ορισμένων παραγωγικών κλάδων και δραστηριοτήτων. Οι νομοθετικές διατάξεις απηχούσαν διαχρονικά τις οικονομικές συνθήκες της εκάστοτε περιόδου. Στην παρούσα ενότητα, γίνεται σύντομη αναφορά των σημαντικότερων νομοθετημάτων.

Κατά το έτος 1885 επεβλήθη αναγκαστική κυκλοφορία, όρος αναφερόμενος στην οικονομική επιστήμη στις περιπτώσεις που ο νόμος επιβάλλει την αποδοχή των τραπεζογραμματίων στις συναλλαγές, ενώ απαλλάσσει την Κεντρική Τράπεζα από την υποχρέωση να τα εξαργυρώσει με αλλοδαπό συνάλλαγμα ή χρυσό. Οι ρήτρες πληρωμής σε χρυσό και χρυσό νόμισμα απαγορεύθηκαν αρχικά με το νόμο ΑΣΟΓ/4-11-1885, με τον οποίο ανεστάλη η εξαργύρωση των τραπεζικών γραμματίων¹⁹.

Έπειτα, το έτος 1910 υιοθετήθηκε ο κανόνας του χρυσού, σύμφωνα με τον οποίο κάθε χώρα καθόριζε την ισοτιμία του εθνικού της νομίσματος με το χρυσό. Συνακόλουθα, με το νόμο ΓΧΜΒ/1910 καταργήθηκε η ανωτέρω διάταξη του ν. ΑΣΟΓ/4-11-1885 και επετράπη η συνομολόγηση και εκτέλεση υποχρεώσεων σε χρυσά νομίσματα. Ο κανόνας του χρυσού ακολουθήθηκε στην Ελλάδα έως τον Αύγουστο του έτους 1919 και επανήλθε για τα έτη 1928-1932.

Δυνάμει του νομοθετικού διατάγματος της 12.5.1923 «περί ρυθμίσεως των εις χρυσόν υποχρεώσεων»²⁰ επετράπησαν όλες οι νομισματικές ρήτρες, καθώς επετράπη η συνομολόγηση υποχρεώσεων σε χρυσό, ενώ η εξόφληση τους ήταν δυνατή είτε με χρυσά νομίσματα είτε με δραχμές ίσης αξίας με τον χρυσό.

Το 1927, έτος ίδρυσης της ΤτΕ, καταργήθηκε η αναγκαστική κυκλοφορία της Δραχμής και επετράπησαν οι ρήτρες ξένου νομίσματος στις συμβάσεις²¹. Με το αναγκαστικό διάταγμα της 28.09.1931 καθιερώθηκε το μονοπώλιο της ΤτΕ στην αγορά και πώληση χρυσού και ξένων νομισμάτων.

1.1. Ν. 5422/1932

Ο ν. 5422/1932 εισήγαγε διατάξεις αναγκαστικού δικαίου και επέβαλε την αρχή της αναγκαστικής κυκλοφορίας της Δραχμής, αναστέλλοντας την υποχρέωση της ΤτΕ για την εξαργύρωση των χρυσών νομισμάτων, προκειμένου να

¹⁹ Ζέπος, Ενοχικόν Δίκαιον, 1955, τ. Α', 246.

²⁰ ΦΕΚ Α', 124 της 12.5.1923

²¹ Καλαμίσης, Ξένο νόμισμα [συνάλλαγμα] και [ελληνικό] δίκαιο, 1995, 109.

αντιμετωπισθεί ο πληθωρισμός και να διασφαλισθεί η νομισματική και οικονομική σταθερότητα²².

Το άρθρο 6 του ν. 5422/1932 ορίζει ότι οι πάσης φύσεως οφειλές σε συνάλλαγμα, οι οποίες είναι πληρωτέες στην Ελλάδα, εξοφλούνται σε δραχμές στην τρέχουσα τιμή της ημέρας της εξόφλησης. Περαιτέρω, με το άρθρο 11 του ν. 5422/1932 εισάγεται απαγόρευση συνομολόγησης υποχρεώσεων και δανείων στην ημεδαπή σε ξένο νόμισμα ή συνάλλαγμα, με τη μορφή δανείων ή άλλων συμβάσεων.

Κατ' εξαίρεση, υποχρεώσεις σε συνάλλαγμα ή ξένο νόμισμα ήταν δυνατό, υπό την ισχύ του ν. 5422/1932 να αναληφθούν νομίμως, μόνο στις περιπτώσεις που ο νόμος προέβλεπε ρητά, στο πλαίσιο ενυπόθηκων δανείων χορηγηθέντων από κτηματικές τράπεζες, ή με τη μορφή δανείων για τη χρηματοδότηση του εισαγωγικού εμπορίου.

Η ανωτέρω διάταξη τροποποιήθηκε την 31.7.1937 από τον α.ν. 800/1937, κατόπιν δε της τροποποίησης υποστηρίχθηκε ότι πρόθεση του νομοθέτη ήταν να πλήττεται όλη η δικαιοπραξία από ενδεχόμενη παράβαση της απαγόρευσης²³, ωστόσο διατυπώθηκε και η αντίθετη άποψη, δηλαδή ότι ο νομοθέτης απέβλεψε σε ακυρότητα μόνον της ρήτρας που αντέβαινε στις απαγορευτικές διατάξεις του νόμου. Πάντως, από τη θέση σε ισχύ του α.ν. 362/1945 προκύπτει ότι άκυρη είναι μόνο η ρήτρα που αντίκειται στην απαγορευτική διάταξη του άρθ. 11 ν. 5422/1932.

1.2. Διατάξεις του ΑΚ

Οι χρηματικές οφειλές σε ξένο νόμισμα ρυθμίζονται από τα άρθρα 291, που έχει εισαχθεί στον ελληνικό Αστικό Κώδικα πρότυπο του γερμανικού BGB (άρθ. 244) και 292 ΑΚ. Ειδικότερα, το άρθ. 291 ΑΚ ορίζει ότι, όταν πρόκειται για χρηματική οφειλή σε ξένο νόμισμα που πρέπει να πληρωθεί στην Ελλάδα, ο οφειλέτης, αν δεν συμφωνήθηκε το αντίθετο, έχει δικαίωμα να πληρώσει σε εγχώριο νόμισμα με βάση την τρέχουσα αξία του ξένου νομίσματος στο χρόνο και τον τόπο της πληρωμής. Η διάταξη είναι ενδοτικού δικαίου²⁴, καταλείποντας στα μέρη την ευχέρεια να συμφωνήσουν την εκπλήρωση της χρηματικής οφειλής που είναι πληρωτέα στην Ελλάδα, σε ξένο νόμισμα ή στο εθνικό νόμισμα με την αξία του ξένου.

²² Γεωργιάδης Α., Ενοχικό Δίκαιο, Γενικό μέρος, 1999, 111.

²³ Καλαμίτσης, 1995, 112.

²⁴ Βενιέρης, Δικαστικός έλεγχος ΓΟΣ που επαναλαμβάνει κατά περιεχόμενο μια νομοθετική διάταξη (άρθρο 1, παρ. 2 της Οδηγίας 93/13/ΕΟΚ), ΧρΙΔ 2015, 706

Σε περίπτωση υπερημερίας του οφειλέτη ξένου νομίσματος, τυγχάνει εφαρμογής το άρθ. 292 παρ. 1 και ισχύει ό,τι και στη μη έγκαιρη εκπλήρωση κάθε οφειλής χρηματικού ποσού, επομένως ο δανειστής έχει δικαίωμα να ζητήσει τον τόκο υπερημερίας ή συμβατικό.

Οι προαναφερθείσες διατάξεις, πάντως, δεδομένης της ύπαρξης της πληθώρας των διατάξεων που αναφέρονται στην τρέχουσα ενότητα και απαγόρευαν την συνομολόγηση χρηματικών οφειλών σε ξένο νόμισμα, δεν είχαν για μεγάλο χρονικό διάστημα ιδιαίτερη πρακτική σημασία²⁵. Ωστόσο, υπό το πρίσμα των τραπεζικών δανείων που συνομολογούνται με την ισχύουσα σήμερα νομοθεσία, με ρήτρα ελβετικού φράγκου, είναι σκόπιμο να εξεταστούν σε επόμενη ενότητα οι διατάξεις 291 και 292 ΑΚ, από τη σκοπιά της πλήρωσης του κενού που προκαλείται από την ακύρωση της ανωτέρω ρήτρας.

1.3. Α.Ν. 362/1945

Με τον α.ν. 362/1945, ο οποίος απέβλεπε στην προστασία του εθνικού νομίσματος²⁶, και διατηρήθηκε σε ισχύ και μετά την εισαγωγή του ΑΚ, σύμφωνα με το άρθ. 20 ΕισΝΑΚ, καθορίστηκε ως νομισματική μονάδα η Δραχμή²⁷ και καθιερώθηκε η νομιναλιστική αρχή (ή αρχή της ονομαστικής αξίας-nominalismus²⁸), σύμφωνα με την οποία η Δραχμή ως μέσο εξόφλησης υποχρεώσεων υπολογίζεται στην ονομαστική της αξία²⁹. Με τον ανωτέρω αναγκαστικό νόμο, καθιερώθηκε επίσης ο τρόπος καθορισμού της ισοτιμίας της Δραχμής προς τον χρυσό, την αγγλική λίρα και το Δολάριο ΗΠΑ από την Τράπεζα της Ελλάδος και η καθημερινή δημοσίευση ειδικού δελτίου με τις ισχύουσες ισοτιμίες των νομισμάτων έναντι της Δραχμής στον ημερήσιο τύπο. Για τα άλλα, πλην των ανωτέρω, νομίσματα η ισοτιμία καθοριζόνταν από την ΤτΕ βάσει της σχέσης των νομισμάτων προς την λίρα Αγγλίας.

Ιδιαίτερα σημαντική ρύθμιση αναφορικά με τα δάνεια σε ξένο νόμισμα εισήγαγε το άρθ. 4 του α.ν. 362/1945, το οποίο αφενός όριζε ότι η συνομολόγηση κάθε δικαιοπραξίας ήταν δυνατή μόνο σε δραχμές³⁰ και αφετέρου ότι η ρήτρα δικαιοπραξίας με την οποία συνομολογούνται αξιώσεις σε χρυσό ή άλλο νόμισμα,

²⁵ Γεωργιάδης Α., Ενοχικό Δίκαιο, Γενικό μέρος, 1999, 117· Βαθρακοκόιλης, Ερμηνεία Νομολογία Αστικού Κώδικα, 2003, άρθ. 291, τ. Β' 43.

²⁶ ΑΠ 21/1990, ΝοΒ 1990, 1343.

²⁷ Άρθ. 2 παρ. 1 α.ν.362/1945.

²⁸ Γεωργιάδης Α., Ενοχικό Δίκαιο, Γενικό μέρος, 1999, 110.

²⁹ Άρθ. 2 παρ. 3 α.ν.362/1945.

³⁰ Άρθ. 4 παρ. 1 α.ν.362/1945.

εκτός της δραχμής, ήταν άκυρη³¹. Η ακυρότητα της ρήτηρας ξένου νομίσματος ή της ρήτηρας χρυσού, σύμφωνα με το άρθρ. 4 παρ. 2 του α.ν. 362/1945 αφορούσε μόνο τη συγκεκριμένη ρήτρα και δεν επηρέαζε το κύρος της όλης σύμβασης, όπως με σαφήνεια προκύπτει από τη διατύπωση της διάταξης³². Με την 737/1978³³ απόφαση του ο Άρειος Πάγος έκρινε ότι είναι άκυρη η ρήτρα χρυσού νομίσματος σε σύμβαση δανείου.

Πάντως, διατυπώθηκε η άποψη ότι η δικαιοπραξία, στην οποία υπήρχε η ανωτέρω ρήτρα, αν αφορούσε τις περιπτώσεις της παρ. 1 του άρθρου 4, δηλαδή συμβάσεις αγοραπωλησίας, μίσθωσης πράγματος ή παροχής υπηρεσιών ή έργου, ήταν εξ' ολοκλήρου άκυρη κατ' άρθρ. 11 ν. 5422/1932³⁴, εκτός αν ήταν δυνατό να συναχθεί η βούληση των μερών για μετατροπή του νομίσματος της ρήτηρας σε υποχρέωση εκπλήρωσης με δραχμές, οπότε εφαρμοζόταν ο α.ν. 362/1945.

Οι διατάξεις του α.ν. 362/1945 καταργήθηκαν με το ν. 2842/2000 και την εισαγωγή της χώρας στη ζώνη του ευρώ. Ομοίως, καταργήθηκε κάθε διάταξη που απαγόρευε τη συνομολόγηση απαιτήσεων και υποχρεώσεων στην Ελλάδα σε συνάλλαγμα, χρυσό, χρυσό νόμισμα ή στις ανάλογες ρήτρες.

1.4. ΠΥΣ 267/9-4-1953

Η ΠΥΣ 267/9-4-1953, που κυρώθηκε με το άρθρο 1 του ν.δ. 2415/1953 εισήγαγε μερική απόκλιση από τον κανόνα του άρθρ. 4 και 2 του α.ν. 362/1945, επιτρέποντας τη μεταξύ φυσικών προσώπων ή νομικών προσώπων ιδιωτικού δικαίου, εξαιρουμένων των τραπεζών και των ασφαλιστικών ταμείων, συνομολόγηση δανείων με ρήτρα δολλαρίου ή άλλου ξένου νομίσματος, πλην των χρυσών νομισμάτων. Η πληρωμή των υποχρεώσεων που απορρέουν από τα ως άνω δάνεια ορίσθηκε να γίνεται με την καταβολή του δανείου στην τιμή του ξένου νομίσματος κατά την ημέρα της εξόφλησης, σύμφωνα με την επίσημη τιμή του ξένου νομίσματος, όπως καθορίζονταν κατά το άρθρ. 3 ν. 362/1945 από την ΤτΕ. Η ρήτρα δανείων σε ξένο νόμισμα διέφερε από τη ρήτρα αξίας σε ξένο νόμισμα ή συνάλλαγμα, σύμφωνα με την οποία «η καταβολή γίνεται σε δραχμές και ο οφειλέτης

³¹ Άρθρ. 4 παρ. 2 α.ν. 362/1945.

³² *Καλαμίτης*, 1995, 113·ΑΠ 660/1979, ΝοΒ 1980, 23.

³³ ΝοΒ 1980, 49.

³⁴ *Καυκάς*, Ειδικό Ενοχικό⁵ 297.

αναλαμβάνει την υποχρέωση να πληρώσει σε δραχμές και πάλι αλλά κατά την τρέχουσα αξία που θα έχει το ξένο νόμισμα κατά το χρόνο της πληρωμής».³⁵

Επιτρέποντας με την ανωτέρω ΠΥΣ τη συνομολόγηση δανείων σε αυτούσιο ξένο νόμισμα, ο νομοθέτης απέβλεπε στην αποσύνδεση της χρυσής λίρας από τις συναλλαγές και την προσέλκυση επενδύσεων κυρίως σε δολάριο ΗΠΑ.

Από τον συνδυασμό των προαναφερθεισών διατάξεων (291 ΑΚ, άρθ. 6, 10, 14 ν. 5422/1932) προκύπτει ότι, σύμφωνα με το ισχύον έως το έτος 1993 νομοθετικό πλαίσιο, επιτρεπόταν η σύναψη δανείων μεταξύ φυσικών ή νομικών προσώπων ιδιωτικού δικαίου με τη ρήτρα ξένου νομίσματος, όταν το δάνειο συναπτόταν στο εθνικό νόμισμα και τα μέρη συμφωνούσαν ότι κατά το χρόνο της πληρωμής θα καταβαλλόταν στο δανειστή ποσό που αντιστοιχεί στην ισοτιμία του εθνικού νομίσματος προς το ξένο, κατά το χρόνο της πληρωμής.³⁶

1.5. Απόφαση 93/24-9-1974 της Νομισματικής Επιτροπής

Η εποπτεία της άσκησης της νομισματικής, πιστωτικής και συναλλαγματικής πολιτικής είχε ανατεθεί στη Νομισματική Επιτροπή (ΝΕ), η οποία συστάθηκε με τον α.ν. 1015/9-3-1946. Μεταξύ των αρμοδιοτήτων της ΝΕ, που περιγράφονται στο ν.δ. 588/1948, «Περί ελέγχου της πίστωσης» περιλαμβάνονταν η κανονιστική αρμοδιότητα (άρθ. 2 παρ. 1 και 2) του καθορισμού των όρων, του ύψους και των προϋποθέσεων της χρηματοδότησης των επιχειρήσεων κατά παραγωγικούς κλάδους. Οι αποφάσεις της ΝΕ αποτελούσαν ουσιαστικό νόμο, και κανόνες αναγκαστικού δικαίου και οικονομικής δημόσιας τάξης³⁷.

Στο πλαίσιο της κανονιστικής της λειτουργίας, η ΝΕ εξέδωσε την υπ' αρ. 93/24-9-1974 απόφαση, επιτρέποντας στις τράπεζες που λειτουργούσαν στην Ελλάδα να χορηγούν μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα δάνεια σε βιομηχανικές, βιοτεχνικές, τουριστικές και άλλες παραγωγικές επιχειρήσεις, και να συνομολογούν οποιαδήποτε σχετική δανειακή υποχρέωση με ρήτρα ξένου συναλλάγματος. Τα πιστωτικά ιδρύματα είχαν, παράλληλα με τη δυνατότητα συνομολόγησης ρήτρας σε ξένο νόμισμα στις συμβάσεις δανείου με παραγωγικές επιχειρήσεις, την υποχρέωση

³⁵ ΑΠ 21/1990, ΝοΒ 1990, 1343.

³⁶ Έτσι, η υπ' αρ. 922/1986 ΑΠ, ΕΕμπΔ, 1986, 510, έκρινε ότι διατηρεί το κύρος της η σύμβαση δανείου με ρήτρα δολαρίου που χορήγησε ασφαλιστική εταιρεία, ακυρώνοντας όμως τελικά τη σχετική ρήτρα, διότι δεν είχε περιέλθει σε γνώση του δανειολήπτη.

³⁷ Γεωργιάδης Α., Τραπεζικό δάνειο με ρήτρα ξένου συναλλάγματος-Χρονικό σημείο που πρέπει να ληφθεί ως βάση για τον υπολογισμό της ισοτιμίας του δολαρίου, Γνωμοδότηση, ΝοΒ 1989, 50.

να χρησιμοποιούν κεφάλαια στο συγκεκριμένο είδος χρηματοδοτήσεων προερχόμενα από το δανεισμό τους στο εξωτερικό.

Με το άρθρο 1 του ν. 1266/1982 καταργήθηκαν η Νομισματική Επιτροπή και οι υποεπιτροπές της και οι αρμοδιότητές της μεταβιβάστηκαν, με ορισμένες εξαιρέσεις, στην Τράπεζα της Ελλάδος και ασκούνταν με πράξεις του Διοικητή της ή των εξουσιοδοτημένων από αυτόν οργάνων.

Η Επιτροπή Νομισματικών και Πιστωτικών Θεμάτων με την υπ' αρ. 501/1992 απόφαση της επιτρέπει στις εμπορικές τράπεζες, την Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος και τις κτηματικές τράπεζες να χορηγούν σε μόνιμους κατοίκους εξωτερικού δάνεια σε συνάλλαγμα για την κατασκευή ή απόκτηση κατοικιών και την αγορά οικοπέδων προοριζόμενων για την ανέγερση κατοικίας, υπό ορισμένες προϋποθέσεις.

1.6. Άλλες ρυθμίσεις για το συνάλλαγμα σε Πράξεις του Διοικητή της ΤτΕ

Η ΠΔ/ΤΕ 1955/1991³⁸ έθεσε σειρά διατάξεων σχετικά με τις προϋποθέσεις και τους ειδικότερους όρους χορήγησης δανείων σε δραχμές, διακρίνοντας μεταξύ των κατηγοριών των δανείων, ανάλογα προς το σκοπό τους (κεφάλαιο κίνησης, απόκτηση και επισκευή κατοικίας, απόκτηση καταναλωτικών αγαθών, κλπ.). Οι ανωτέρω ρυθμίσεις αφορούν αποκλειστικά δάνεια σε δραχμές, καθώς κατά το χρόνο έκδοσης της πράξης δεν ήταν επιτρεπτή η δανειοδότηση κατοίκων της Ελλάδας σε συνάλλαγμα. Στην παράγραφο ΣΤ της ΠΔ/ΤΕ 1955/1991 ορίζεται ρητά ότι: «Διατηρούνται σε ισχύ οι διατάξεις που απαγορεύουν τη χορήγηση ορισμένων κατηγοριών δανείων από συγκεκριμένα πιστωτικά ιδρύματα ή κατηγορίες πιστωτικών ιδρυμάτων».

Παράλληλα, με την ΠΔ/ΤΕ 2063/1992³⁹, κρίθηκε σκόπιμη η διατήρηση του βασικού πλαισίου λειτουργίας των κτηματικών τραπεζών, σε συνδυασμό με τις γενικότερες δραστηριότητες και υπηρεσίες. Έτσι, επιτράπη και στις κτηματικές τράπεζες η διενέργεια πάσης φύσεως πράξεων σε συνάλλαγμα, υπό τις τότε ισχύουσες γενικές διατάξεις. Από τις επιτρεπόμενες σχετικά με το συνάλλαγμα πράξεις εξαιρέθηκαν όσες συνδέονται με συναλλαγές εισαγωγικού και εξαγωγικού εμπορίου.

³⁸ «Κανόνες που διέπουν τη χορήγηση δανείων σε δραχμές από πιστωτικά ιδρύματα που λειτουργούν στην Ελλάδα», ΦΕΚ Α', 105 της 04.07.1991.

³⁹ «Διενέργεια πράξεων συναλλάγματος από τις κτηματικές τράπεζες και αύξηση του ορίου άντλησης κεφαλαίων από τη διατραπεζική αγορά χρήματος σε δραχμές», ΦΕΚ Α', 72 της 08.05.1992.

1.7. Π.Δ. 96/23-3-1993 και 104/14-5-1994

Με τα π.δ. 96/23-3-1993 (ΦΕΚ/Α/42/23-3-1993) και 104/14-5-1994 (ΦΕΚ Α/79/14-5-1994) η εθνική νομοθεσία εναρμονίσθηκε προς τις κοινοτικές οδηγίες 88/361/ΕΟΚ⁴⁰ και 98/122/ΕΟΚ⁴¹. Έτσι, αρχικά καταργήθηκε κάθε υφιστάμενος περιορισμός στην κίνηση κεφαλαίων μεταξύ των κατοίκων Ελλάδας και των άλλων κρατών-μελών των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και εν συνεχεία, η κατάργηση επεκτάθηκε και στον περιορισμό που ίσχυε στην κίνηση κεφαλαίων σε τρίτες χώρες. Με τα παραπάνω π.δ. σημειώνεται μεταστροφή της νομοθεσίας προς το σκοπό της απελευθέρωσης των συναλλαγών σε συνάλλαγμα, αφού, κατά το άρθ. 3 παρ. 2 π.δ. 96/23-3-1993, οι τράπεζες δύναντο να χορηγούν το συνάλλαγμα που απαιτούνταν για τη σύναψη ή εκτέλεση μεγάλου εύρους συναλλαγών που λεπτομερώς προέβλεπε το π.δ. στο παράρτημα Ι του άρθ. 9 και συμπεριελάμβανε μεταξύ άλλων τα χορηγούμενα δάνεια.

Το π.δ. 96/23-3-1993 κατήργησε το π.δ. 207/16-9-1987, με το οποίο υιοθετήθηκε η κοινοτική νομοθεσία⁴² για την ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίων⁴³ και αντίστοιχα καθιερώθηκε η ελεύθερη διακίνηση συναλλάγματος.

Σε συνέχεια της παραπάνω νομοθετικής αλλαγής, εκδόθηκε η ΠΔ/ΤΕ 2325/2-8-1994 με τίτλο «Δανεισμός σε συνάλλαγμα κατοίκων από πιστωτικά ιδρύματα που λειτουργούν στην Ελλάδα και από μη κατοίκους στα πλαίσια των π.δ. 96/23-3-1993 και 104/14-5-1994». Με την ανωτέρω ΠΔ/ΤΕ τίθενται οι προϋποθέσεις χρηματοδότησης σε συνάλλαγμα φυσικών ή νομικών προσώπων με κατοικία, ή έδρα αντίστοιχα, στην Ελλάδα για την κάλυψη πάσης φύσεως αναγκών τους, για τις οποίες επιτρεπόταν η δανειοδότηση στο εθνικό νόμισμα.

Περαιτέρω, η ΠΔ/ΤΕ 2342/24-11-1994 όρισε ότι επιτρέπεται η χρηματοδότηση σε συνάλλαγμα κατοίκων Ελλάδας για την κάλυψη πάσης φύσεως αναγκών τους στο εσωτερικό ή στο εξωτερικό, υπό την προϋπόθεση ότι το είδος της χρηματοδότησης επιτρέπεται στο ισχύον κατά το χρόνο εκείνο εθνικό νόμισμα.

Επίσης, επιτράπη η έκδοση εγγυητικών επιστολών σε συνάλλαγμα για την κάλυψη των δανείων που επιτράπησαν με την ίδια ΠΔ/ΤΕ. Επισημαίνεται ότι με την παραπάνω ΠΔ/ΤΕ ήταν δυνατή η διάθεση του προϊόντος του δανείου από τις

⁴⁰ ΕΕ 08.07.1988 L 178/5.

⁴¹ ΕΕ 31.12.1992 L 409/33.

⁴² Προσαρμογή ελληνικής νομοθεσίας προς διατάξεις Α' οδηγίας Συμβουλίου Ε.Ο.Κ. της 11.5.1960 και Β' οδηγίας Συμβουλίου Ε.Ο.Κ. της 18.12.1962.

⁴³ Γεωργακόπουλος, Μεταβολή νομίσματος και επιτοκίου τραπεζικού δανείου (γνwm), ΔΕΕ 1997, 340.

τράπεζες απευθείας στο εξωτερικό για τους σκοπούς της δανειακής σύμβασης ενώ ήταν δυνατή η κατάθεση του δανείσματος σε τραπεζικό λογαριασμό συναλλάγματος. Προκύπτει, συνεπώς, ελεύθερη διαμόρφωση των όρων των συμβάσεων, που συναρτάται με την ελευθερία στην κίνηση κεφαλαίων⁴⁴.

2. Το θεσμικό πλαίσιο των δανείων σε ξένο νόμισμα μετά την υιοθέτηση του ευρώ

Το πλαίσιο της συναλλαγματικής πολιτικής, μετά την υιοθέτηση του ενιαίου ευρωπαϊκού νομίσματος, καθορίζεται από την ΤΤΕ, σύμφωνα τις κατευθυντήριες αρχές και οδηγίες της ΕΚΤ⁴⁵.

Η υπαγωγή της Ελλάδας στο κοινό ευρωπαϊκό νόμισμα που αντικατέστησε τη δραχμή έγινε με το ν. 2842/2000⁴⁶. Το άρθ. 5 του ν. 2842/2002 κατήργησε την απαγόρευση συνομολόγησης αυτούσιων ρητρών και ρητρών αξίας σε συνάλλαγμα, χρυσό ή χρυσά νομίσματα. Από την αιτιολογική έκθεση του νόμου, προκύπτει ότι η κατάργηση της απαγόρευσης δικαιολογείται από τη μεταφορά της αρμοδιότητας για την προστασία του ευρώ ως κοινού ευρωπαϊκού νομίσματος των κρατών - μελών της ΟΝΕ στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ).

Περαιτέρω, ο ν. 2842/2000, άρθ. 4 αντικαθιστά το άρθ. 1 του ν. 1083/1980 και ορίζει ότι «Τα πιστωτικά ιδρύματα που λειτουργούν στην Ελλάδα και έχουν εξουσιοδοτηθεί να πραγματοποιούν πράξεις σε συνάλλαγμα, διενεργούν ελεύθερα για ίδιο λογαριασμό και με δικό τους κίνδυνο πάσης φύσεως πράξεις σε συνάλλαγμα και ξένα τραπεζικά γραμμάτια, σύμφωνα με τις εκάστοτε ισχύουσες διατάξεις.»

Κατόπιν των ανωτέρω, ενόψει της δημιουργίας της ενιαίας τραπεζικής αγοράς, με την εισαγωγή του ευρώ ως μοναδικού εθνικού νομίσματος, και βάσει της νομοθεσίας περί πράξεων συναλλάγματος, μπορούν να διενεργούνται πάσης φύσεως πράξεις σχετικές με την αγοραπωλησία συναλλάγματος. Ωστόσο, από τη διατύπωση του άρθ. 5 ν. 2842/2000 δεν προκύπτει σαφώς αν η διάταξη του άρθ. 6 ν. 5422/1932 έχει καταργηθεί, καθώς η διατύπωση το πρώτο αφορά μόνο την ανάληψη αλλά δεν καταλαμβάνει την εκπλήρωση των σχετικών ρητρών. Συνεπώς, η διάταξη δεν φαίνεται να έχει καταργηθεί, ώστε υποχρεώσεις που έχουν αναληφθεί σε ξένο νόμισμα να είναι πληρωτέες μόνο στο εθνικό νόμισμα, καταλήγοντας στο παράδοξο αποτέλεσμα, ενώ τα μέρη ελεύθερα συνομολογούν οφειλές σε ξένο

⁴⁴ Ψυχομάνης, Τραπεζικό Δίκαιο, Δίκαιο τραπεζικών συμβάσεων, 2010⁶, 254.

⁴⁵ Άρθ. 12 ν. 2548/1997.

⁴⁶ ΦΕΚ 207 Α'/27-0 9-2000.

νόμισμα να μη δύνανται να τις εκπληρώσουν σε αυτό. Έτσι, υποστηρίζεται ότι ο νομοθέτης πράγματι θέλησε να καταργήσει το άρθ. 6 ν. 5422/1932 με το ν. 2842/2000⁴⁷. Στη νομολογία, ωστόσο, γίνεται δεκτή η θέση ότι οι οφειλές σε ξένο νόμισμα εξοφλούνται σε ευρώ⁴⁸.

3. ΠΔ/ΤΕ 2501/2002

Κυριότερη πηγή κανόνων σχετικά με τις πληροφορίες και τα στοιχεία που τα χρηματοδοτικά και πιστωτικά ιδρύματα οφείλουν να παρέχουν στους συναλλασσόμενους για τη διασφάλιση της διαφάνειας και της σαφήνειας αποτελεί η ΠΔ/ΤΕ 2501/31-10-2002⁴⁹. Με τη συγκεκριμένη ΠΔ/ΤΕ κωδικοποιήθηκαν σε ενιαίο κείμενο οι διατάξεις για τη διαφάνεια των διαδικασιών και οι όροι των συναλλαγών μεταξύ των τραπεζικών ιδρυμάτων και αυτών που συναλλάσσονται με αυτά⁵⁰.

Στην ΠΔ/ΤΕ 2501/2002 απαριθμούνται οι πληροφορίες, τις οποίες οι τράπεζες οφείλουν να παρέχουν κατά την κατάρτιση κάθε συναλλαγής. Παρατίθεται σύνολο γενικών αρχών ενημέρωσης προς τους συναλλασσόμενους για τη φύση, τα χαρακτηριστικά και τους όρους των τραπεζικών προϊόντων και υπηρεσιών (Τμήμα Α'). Οι γενικές αρχές που τίθενται στην πράξη καθοδηγούν στη συγκεκριμενοποίηση της μορφής και του περιεχομένου της ενημέρωσης⁵¹. Οι υποχρεώσεις, την τήρηση των οποίων επιβάλλει η ΠΔ/ΤΕ 2501/2002, αναφέρονται σε όλους τους συναλλασσόμενους με τα πιστωτικά ιδρύματα, ανεξάρτητα από την ιδιότητα τους ως καταναλωτές.

Επίσης, επιβάλλεται στις τράπεζες να παρέχουν έγγραφη ενημέρωση σε τακτές περιόδους, σχετικά με τη λειτουργία της σύμβασης, καθώς και να ανταποκρίνονται σε σχετικά αιτήματα των συναλλασσόμενων. Στο πλαίσιο της υποχρέωσης κατάλληλης ενημέρωσης που προκύπτει από την ΠΔ/ΤΕ 2501/2002, επιβάλλεται στις τράπεζες να μεριμνούν για την κατάλληλη εκπαίδευση των υπαλλήλων τους, που είναι επιφορτισμένοι με την παροχή εξειδικευμένων πληροφοριών προς το συναλλακτικό κοινό και την προσήκουσα διαμόρφωση των διαφημιστικών τους μηνυμάτων.

⁴⁷ Ιατράκης, Η εκπλήρωση χρηματικής παροχής με ξένο νόμισμα, ΧρΙδ 2011, 572· Μάρκου, Δίκαιο Επιταγής, 286.

⁴⁸ ΑΠ 30/2003, ΧρΙδ 2003,433, ΔεφΑθ 1352/2010, ΤΝΠ Ισοκράτης, ΔεφΑθ 1102/2010/2010, ΤΝΠ Ισοκράτης ΔΕφΑθ1688/2010, ΤΝΠ Ισοκράτης.

⁴⁹ ΦΕΚ Α' 227/18-11-2002.

⁵⁰ Βελέντζας, Ενημέρωση του καταναλωτή στις τραπεζικές συμβάσεις, ΕΤρΑΞΧρΔ 2/2003, 487.

⁵¹ Σπυράκος, Δάνεια σε συνάλλαγμα και προστασία του οφειλέτη, ΔΕΕ 2015, 827.

Η ΠΔ/ΤΕ 2501/2002 διαμορφώνει ακόμα το πλαίσιο τόσο σχετικά με τον τρόπο ενημέρωσης, όσο και σχετικά με τα στοιχεία, τα οποία κατ' ελάχιστον πρέπει να παρέχονται στον λήπτη των υπηρεσιών τους, αναλόγως της φύσης της σύμβασης, αν πρόκειται δηλαδή για καταθέσεις, χορηγήσεις δανείων, χορηγήσεις πιστωτικών καρτών, για τη λειτουργία παραγώγων προϊόντων, κλπ. Σκοπός της ρύθμισης, όπως αναφέρεται στην Πράξη, (υπό Β) είναι να σχηματίζουν οι συναλλασσόμενοι με αυτά πριν από τη σύναψη της σύμβασης σαφή εικόνα για τις παρεχόμενες υπηρεσίες και προϊόντα, όταν αυτά δεν αποτελούν αντικείμενο εξατομικευμένης διαπραγμάτευσης. Συγκεκριμένα, προκειμένου για καταθέσεις, τα τραπεζικά ιδρύματα έχουν υποχρέωση ενημέρωσης για το ύψος του επιτοκίου, το χρόνο έναρξης και λήξης της τοκοφορίας, τη χρονική βάση υπολογισμού των τόκων της κατάθεσης τις ημερομηνίες λογισμού των τόκων και την αντίστοιχη ετήσια πραγματική απόδοση, τυχόν πρόσθετους όρους και τους φόρους επί των τόκων, τις προμήθειες και τυχόν έξοδα που επιβαρύνουν τις καταθέσεις.

Ειδική μνεία γίνεται στην ΠΔ/ΤΕ 2501/2002, κεφ. Δ στη Διαδικασία Εξέτασης και Αντιμετώπισης Παραπόνων. Τα πιστωτικά ιδρύματα υποχρεούνται στη σύσταση ειδικής υπηρεσίας, για την εξέταση των παραπόνων όλων των πελατών, για όλα τα προϊόντα και τις υπηρεσίες που παρέχουν. Η διαδικασία εξέτασης των παραπόνων του συναλλασσόμενου εξηγείται από την παραπάνω υπηρεσία, η οποία τελικά γνωστοποιεί το αποτέλεσμα της εξέτασης εντός 45 ημερών από τη λήψη των καταγγελιών. Η τήρηση της Διαδικασίας Εξέτασης και Αντιμετώπισης Παραπόνων υπάγεται στον έλεγχο της Τράπεζας της Ελλάδος, καθώς τα πιστωτικά ιδρύματα γνωστοποιούν στην τελευταία σε ετήσια βάση δεδομένα, όπως ο συνολικός αριθμός των παραπόνων που υποβλήθηκαν, η κατηγορία προϊόντος που αφορούσαν και ο μέσος χρόνος απάντησης από το πιστωτικό ίδρυμα.

Αναφορικά με τις χορηγήσεις στην ΠΔ/ΤΕ 2501/2002, ορίζεται ότι απαιτείται ενημέρωση του πιστολήπτη τουλάχιστον για το ύψος των επιτοκίων, την έναρξη και την περίοδο εκτοκισμού του δανείου, τη χρονική βάση υπολογισμού των τόκων, το γενικό επιτόκιο αναφοράς (σε περίπτωση σύμβασης με κυμαινόμενο επιτόκιο), την ανάλυση καταβολής των δόσεων, το ύψος των τυχόν αμοιβών και εξόδων, το ύψος του επιτοκίου υπερημερίας, τους όρους σε περίπτωση υπέρβασης των συμβατικών ορίων χρηματοδότησης, τις προϋποθέσεις και τους όρους πρόωρης εξόφλησης, και την τυχόν υποχρέωση του δανειολήπτη να διατηρεί καταθετικό λογαριασμό στο πιστωτικό ίδρυμα που χορηγεί την πίστωση.

Σχετικά με τις χορηγήσεις σε ξένο νόμισμα, προβλέπεται στην ΠΔ/ΤΕ 2501/2002 η υποχρέωση ενημέρωσης από τα πιστωτικά ιδρύματα για τον κίνδυνο από ενδεχόμενη διακύμανση της συναλλαγματικής ισοτιμίας⁵². Ακόμα προβλέπεται στην υπό χί περίπτωση, ότι η ελάχιστη ενημέρωση αφορά τη δυνατότητα και το κόστος χρησιμοποίησης τεχνικών κάλυψης του κινδύνου από ενδεχόμενη μεταβολή της συναλλαγματικής ισοτιμίας, που ενδιαφέρει ιδιαίτερα εδώ, ή και μεταβολή των επιτοκίων. Όπως προαναφέρθηκε, τα πιστωτικά ιδρύματα οφείλουν να παρέχουν κατ' ελάχιστον τα αναφερόμενα στην ΠΔ/ΤΕ στοιχεία, προκειμένου οι συναλλασσόμενοι να σχηματίζουν πλήρη και σαφή εικόνα για τις παρεχόμενες υπηρεσίες και προϊόντα. Εύλογα υποστηρίζεται, ότι οι κανόνες της ΠΔ/ΤΕ έχουν χαρακτήρα προσανατολισμένο στην προστασία του πελάτη δανειολήπτη και συγκεκριμένα του δικαιοπρακτικού του αυτοκαθορισμού⁵³, ώστε να συμβληθεί τελώντας εν γνώσει των κινδύνων που εμπεριέχει η σύμβαση και των δυνατοτήτων αντιμετώπισής τους.

Κρίσιμος χρόνος είναι αυτός που προηγείται της σύναψης της σύμβασης, ούτως ώστε οι συναλλασσόμενοι να λάβουν υπόψιν τους όλα τα απαραίτητα δεδομένα σχετικά με τη συναλλαγή. Μετά τη σύναψη της σύμβασης, επιβάλλεται η χορήγηση πλήρους αντιγράφου αυτής. Η ελάχιστη ενημέρωση όπως καθορίζεται από την ΠΔ/ΤΕ 2501/2002 δεν απαλλάσσει το πιστωτικό ίδρυμα από την υποχρέωση να αναφέρονται τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των συμβαλλομένων σε κάθε σύμβαση⁵⁴.

Αναφορικά με τη διαφήμιση των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, η ΠΔ/ΤΕ 2501/2002 επιβάλλει να προβάλλονται κατά τρόπο σαφή, αληθή και μη παραπλανητικό, αλλά ανταποκρινόμενο στα στοιχεία της ελάχιστης ενημέρωσης, Ειδικότερες προϋποθέσεις για τα χαρακτηριστικά του διαφημιστικού μηνύματος, τα στοιχεία που πρέπει να αναφέρονται σε αυτό, τον αριθμό και την ευκρίνεια τους έθεσε η απόφαση της ΕΤΠΘ 259/02.05.2008.

Δεδομένου ότι η πλειονότητα των δανείων σε ξένο νόμισμα χορηγήθηκε κατά το χρονικό διάστημα 2006-2009, συνάγεται ότι στα συγκεκριμένα δάνεια ήταν εφαρμοστέες οι διατάξεις της ΠΔ/ΤΕ 2501/2002 και των διευκρινιστικών αυτής αποφάσεων ΕΠΤΘ 178/19.07.2004 και 234/11.12.2006. Συνεπώς, η τήρηση των προϋποθέσεων που τίθενται από τις ανωτέρω διατάξεις είναι βαρύνουσας σημασίας, για τη διαπίστωση της νομιμότητας της σύμβασης από το αρμόδιο δικαστήριο.

⁵² Ενότητα 2, περ. χ.

⁵³ Σπυράκος, ΔΕΕ 2015, 827.

⁵⁴ Απόφαση ΕΠΤΘ 178/19.07.2004, αρ. 5 περ. α.

4. Σύσταση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Συστημικού Κινδύνου της 21^{ης} Σεπτεμβρίου 2011 σχετικά με τον δανεισμό σε ξένο νόμισμα⁵⁵

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Συστημικού Κινδύνου, προκειμένου για την έκδοση της σύστασης έλαβε υπόψιν της χορήγησης από τα πιστωτικά ιδρύματα τραπεζικών δανείων σε ξένο νόμισμα, χωρίς να έχει ληφθεί υπόψιν η αντιστάθμιση του συναλλαγματικού κινδύνου (σκ. 1). Νομοθετικά μέτρα, τα οποία υιοθετήθηκαν από ορισμένα κράτη-μέλη από το έτος 2000 και έπειτα και απεδείχθησαν κατά ένα μέρος τους αναποτελεσματικά (σκ. 3). Ενόψει της σημασίας των δανείων σε συνάλλαγμα για τη σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος και την ορθή λειτουργία του, μέσω της παρακολούθησης της εξυπηρέτησης των συγκεκριμένων δανείων, το ΕΣΣΚ προτείνει στις εθνικές εποπτικές αρχές και τα κράτη-μέλη να απαιτούν από τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα την παροχή πληροφοριών σχετικά με τον συναλλαγματικό κίνδυνο και να περιλαμβάνουν το ενδεχόμενο σοβαρής υποτίμησης του ξένου νομίσματος ή μεταβολής του επιτοκίου.

Συνίσταται, επίσης, από το ΕΣΣΚ η χορήγηση δανείων σε εθνικό νόμισμα, για τους ίδιους σκοπούς που χορηγούνται δάνεια σε συνάλλαγμα, πιθανώς για τον περιορισμό των κινδύνων από την έκβαση της πρώτης κατηγορίας των δανείων, λόγω της διακύμανσης της συναλλαγματικής ισοτιμίας ή της μεταβολής των επιτοκίων, τα οποία συνδέονται με το αλλοδαπό νόμισμα. Εάν εν τέλει συμφωνηθεί μεταξύ του χρηματοπιστωτικού ιδρύματος και του δανειολήπτη η χορήγηση δανείου σε ξένο νόμισμα, ενθαρρύνεται η χρήση μεθόδων αντιστάθμισης του συναλλαγματικού κινδύνου.

Η σύσταση του ΕΣΣΚ δεν περιορίζεται στις υποχρεώσεις ενημέρωσης των δανειοληπτών, καθώς προτείνει στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα τη διαμόρφωση συγκεκριμένου πλαισίου σχετικά με τις προϋποθέσεις οι οποίες πρέπει να πληρούνται από τον δανειοδοτούμενο. Κατ' αυτόν τον τρόπο, είναι δυνατή η χορήγηση δανείων σε συνάλλαγμα μόνο σε φερέγγυους δανειολήπτες, δυνάμενους να ανταποκριθούν σε ενδεχόμενες μεταβολές της ισοτιμίας ή των επιτοκίων.

Η σύσταση του ΕΣΣΚ της 21^{ης} Σεπτεμβρίου 2011 ενσωματώθηκε στο εθνικό κανονιστικό πλαίσιο με την υπ' αρ. 457/23-4-2013 εγκύκλιο της Διεύθυνσης Εποπτείας Πιστωτικού Συστήματος της Τράπεζας της Ελλάδος. Η υιοθέτηση της σύστασης αφορά δάνεια εκφρασμένα σε διαφορετικό νόμισμα σε σχέση με αυτό του

⁵⁵ 2011C/342/01.

κράτους-μέλους και χορηγούνται σε κατοίκους ενός κράτους-μέλους χωρίς να έχει ληφθεί μέριμνα για την αντιμετώπιση του συναλλαγματικού κινδύνου.

Η υπ' αρ. 457/23-4-2013 εγκύκλιος επισημαίνει ιδιαίτερα την ανάγκη ενημέρωσης των δανειοληπτών ως προς τους κινδύνους από την ανάληψη δανείων σε συνάλλαγμα. Οι υποχρεώσεις των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων δεν εισάγονται εκ νέου με την εγκύκλιο, παρά γίνεται σαφής αναφορά στο πλαίσιο κανόνων που θέτει η ΠΔ/ΤΕ 2501/2002, ιδίως στο κεφ. Β, παρ. 2, περ. ιν, χ και χί, όπως συγκεκριμένα εκτέθηκαν στην προηγούμενη ενότητα. Εξάλλου, ήδη από την 19.3.2007 με την σύσταση της ΤτΕ, υπ' αρ. 484/19.3.2007 είχε υπομνησθεί το περιεχόμενο της ΠΔ/ΤΕ 2501/2002 στις τράπεζες, ενόψει της διογκούμενης κατά εκείνο το χρόνο προσφοράς σύνθετων χορηγητικών και καταθετικών προϊόντων από τα πιστωτικά ιδρύματα. Με τη σύσταση, για πρώτη φορά εισάγεται η χρήση παραδειγμάτων για τη λειτουργία των δανείων σε ξένο νόμισμα, στα οποία για τον υπολογισμό της δόσης θα λαμβάνεται υπόψιν ως ισοτιμία, η μέγιστη τιμή της αρνητικής διακύμανσης την τριετία που προηγείται της σύναψης του δανείου, ενώ ως επιτόκιο αναφοράς λαμβάνεται υπόψιν το υψηλότερο επιτόκιο της τελευταίας τριετίας. Επίσης, προτείνεται η δυνατότητα ασφαλιστικής κάλυψης του κινδύνου από ενδεχόμενη διακύμανση της συναλλαγματικής ισοτιμίας.

Η απόφαση της ΤτΕ να υπενθυμίσει με την υπ' αρ. 457/23-4-2013 εγκύκλιο τα ισχύοντα ήδη από το έτος 2001 κρίνεται σημαντική, καθότι ανατρέχει χρονικά σε διατάξεις οι οποίες ήταν εφαρμοστέες κατά τη σύναψη της πλειονότητας των τραπεζικών δανείων σε ελβετικό φράγκο στη χώρα μας. Αντιθέτως, οι υποχρεώσεις που προβλέπονται με την σύσταση του ΕΣΣΚ ισχύουν από την έκδοση της, ήτοι από την 21^η Σεπτεμβρίου 2011⁵⁶.

Με την υπ' αρ. 457/23-4-2013 εγκύκλιο επαναλαμβάνεται η αναγκαιότητα της χρήσης παραδειγμάτων για τη λειτουργία των δανείων σε ξένο νόμισμα, στα οποία για τον υπολογισμό της δόσης θα λαμβάνεται υπόψιν ως ισοτιμία, η μέγιστη τιμή της αρνητικής διακύμανσης την τριετία που προηγείται της σύναψης του δανείου, ενώ ως επιτόκιο αναφοράς λαμβάνεται υπόψιν το υψηλότερο επιτόκιο της τελευταίας τριετίας. Με βάση τα ανωτέρω, ο δανειολήπτης δύναται να αντιληφθεί ευχερέστερα το ενδεχόμενο δυσμενούς ανατροπής των τιμών που ισχύουν κατά το χρόνο λήψης του δανείου και ενδεχομένως διαμορφώνονται ευνοϊκά και να σταθμίσει μεταξύ των πλεονεκτημάτων που τα δάνεια εμφανίζουν, όταν τα μεγέθη διαμορφώνονται κατά τρόπο ευνοϊκό.

⁵⁶ Χασάπης, ΧρηΔικ 2014, 420.

5. Το θεσμικό πλαίσιο των επενδυτικών υπηρεσιών

Κυριότερη πηγή της ενωσιακής νομοθεσίας για τις επενδυτικές υπηρεσίες αποτελεί η οδηγία 2004/39/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 21ης Απριλίου 2004, για τις αγορές χρηματοπιστωτικών μέσων⁵⁷, γνωστή ως MiFID (Markets in financial instruments Directive). Η οδηγία ενσωματώθηκε στο εθνικό δίκαιο με το ν. 3606/2007⁵⁸, ο οποίος τροποποιήθηκε με το ν. 3756/2009.

Η MiFID είναι η οδηγία, που καθορίζει το θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας για την εναρμόνιση των αγορών χρηματοπιστωτικών μέσων στην Ευρώπη και θεσμοθετεί σειρά ζητημάτων, όπως ο έλεγχος και η οργάνωση μίας εταιρείας παροχής επενδυτικών υπηρεσιών (ΕΠΕΥ), ενός πιστωτικού ιδρύματος ως προς τις επενδυτικές υπηρεσίες που παρέχει, ή μίας ανώνυμης εταιρείας παροχής επενδυτικών υπηρεσιών (ΑΕΠΕΥ). Με την οδηγία περιγράφονται οι συναλλαγές με αντικείμενο τα επενδυτικά προϊόντα και οριοθετείται ο τρόπος διενέργειας των συναλλαγών μεταξύ των επενδυτικών εταιρειών και των πελατών τους.

Εξέχουσας σημασίας είναι οι ρυθμίσεις της MiFID για την ενημέρωση και διαφώτιση των συναλλασσομένων, οι οποίες ενσωματώθηκαν στην εθνική νομοθεσία με το κεφάλαιο Γ του ν. 3606/2007, άρθ. 25 επ. Οι υποχρεώσεις της επαγγελματικής συμπεριφοράς που επιβάλλονται νομοθετικά αφορούν την παροχή πληροφοριών στους πελάτες τους, χαρακτηριζόμενων από ακρίβεια, σαφήνεια και απουσία παραπλανητικού χαρακτήρα. Οι πληροφορίες, που μπορούν να παρέχονται με τυποποιημένο τρόπο, αφορούν την ταυτότητα της εταιρείας παροχής επενδυτικών υπηρεσιών, τον τόπο και το κόστος εκτέλεσης των εντολών. Το κρίσιμότερο στοιχείο της πληροφόρησης αφορά οπωσδήποτε τα χρηματοπιστωτικά μέσα και περιλαμβάνει στοιχεία για τη φύση, τη λειτουργία τους και προειδοποιήσεις σχετικά με τους κινδύνους που συνδέονται με τις επενδύσεις στα εν λόγω χρηματοπιστωτικά μέσα. Η υποχρέωση πληροφόρησης εξειδικεύεται, κατά νομοθετική εξουσιοδότηση του ν. 3606/2007 από το άρθ. 8 της υπό στοιχεία 1/452/1-11-2007 απόφασης του Διοικητικού Συμβουλίου της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς.

Στο πλαίσιο των υποχρεώσεων που επιβάλλει στους παρόχους επενδυτικών υπηρεσιών, η MiFID (αρθ. 21, παρ. 6, περ. α) και η εθνική νομοθεσία (άρθ. 25 παρ. 5 ν. 3603/2007 και το άρθ. 5 παρ. 1 της υπό στοιχεία 1/452/1-11-2007 απόφασης

⁵⁷ ΕΕ 30.4.2004, L 145.

⁵⁸ ΦΕΚ Α' 195/17.7.2007.

του Διοικητικού Συμβουλίου της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς) απαιτούν την κατάταξη του κάθε πελάτη τους σε κατηγορίες, ανάλογα με το επενδυτικό τους προφίλ. Έτσι, ο νομοθέτης διακρίνει μεταξύ: α) του ιδιώτη πελάτη, ο οποίος χρήζει πληρέστερης ενημέρωσης, και συνεπώς μεγαλύτερης προστασίας, β) του επαγγελματία πελάτη, που διαθέτει την πείρα, τις γνώσεις και την εμπειρογνωμοσύνη, ώστε να λαμβάνει τις δικές του επενδυτικές αποφάσεις και να εκτιμά δεόντως τον κίνδυνο που αναλαμβάνει και γ) του θεσμικού επενδυτή, με κύρια δραστηριότητα την επένδυση σε χρηματοπιστωτικά μέσα.

Της επενδυτικής συναλλαγής, κατόπιν παροχής επενδυτικών συμβουλών, προηγείται έλεγχος καταλληλότητας του πελάτη ή δυνητικού πελάτη με το χρηματοπιστωτικό μέσο, κατόπιν παροχής από τον τελευταίο πληροφοριών σχετικά με τις γνώσεις και την εμπειρία του στον χρηματοπιστωτικό τομέα. Το προϊόν πρέπει επίσης να προσιδιάζει στο επενδυτικό προφίλ του επενδυτή. Σε περίπτωση που η εταιρεία παροχής επενδυτικών υπηρεσιών κρίνει ότι ο πελάτης δεν είναι συμβατός με το χρηματοπιστωτικό προϊόν, οφείλει να απευθύνει σχετική προειδοποίηση. Αντίστοιχα, σε περίπτωση απλής εκτέλεσης εντολής από την εταιρεία επενδυτικών υπηρεσιών, διενεργείται έλεγχος συμβατότητας, κατά τον οποίο αξιολογούνται οι γνώσεις και η εμπειρία του πελάτη στον επενδυτικό τομέα σχετικά με τη συγκεκριμένη κατηγορία του χρηματοπιστωτικού μέσου, ώστε να διασφαλισθεί ότι κατανοεί τους πιθανούς κινδύνους.

Η προηγηθείσα επιγραμματική αναφορά του θεσμικού πλαισίου που διέπει τις επενδυτικές υπηρεσίες, σκοπό έχει να αναδείξει τη σύνδεση που επιχειρήθηκε μεταξύ των επενδυτικών προϊόντων με τα δάνεια σε αλλοδαπό νόμισμα, συγκεκριμένα τα υπό εξέταση δάνεια σε ελβετικό φράγκο. Ο χαρακτηρισμός της σύναψης δανείων σε αλλοδαπό νόμισμα ως επενδυτική υπηρεσία και των δανείων ως επενδυτικά προϊόντα, κατά την έννοια του άρθ. 4 και 5 του ν. 3606/2007 αντίστοιχα εντείνει την υποχρέωση διαφώτισης και ενημέρωσης του δανειολήπτη, που πρέπει να είναι ανάλογης έκτασης με την πληροφόρηση που θα παρεχόταν σε έναν επενδυτή,

Κύριο χαρακτηριστικό της σύμβασης δανείου σε ξένο νόμισμα είναι ότι εμπεριέχει το στοιχείο της μόχλευσης του κεφαλαίου, διότι ο δανειολήπτης λειτουργεί ως επενδυτής, αποσκοπώντας στην ευνοϊκή διαμόρφωση της ισοτιμίας, προκειμένου να αντλήσει όφελος. Σε περίπτωση αρνητικής διαμόρφωσης της ισοτιμίας, ο δανειολήπτης υφίσταται διπλή ζημία, διότι έχει επενδύσει δανεισθέν κεφάλαιο, συχνά στερούμενος ιδιαίτερων γνώσεων για τη λειτουργία της συγκεκριμένης επένδυσης,

ενώ πρέπει να αποπληρώσει το δάνειο από ίδιους πόρους, υφιστάμενος την επιβάρυνση της δυσμενούς έκβασης της επενδυτικής του απόφασης.

Το ζήτημα της φύσης των πράξεων συναλλάγματος ως χρηματοπιστωτικά μέσα κατά την έννοια της οδηγίας 2004/39/EK και της συνακόλουθης παροχής υπηρεσιών σε συνάλλαγμα ως επενδυτικές υπηρεσίες εξέτασε το Δικαστήριο στην υπόθεση Banif Plus Bank κατά Márton Lantos και Mártonné Lantos, C-312/2014, επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση της 3^{ης} Δεκεμβρίου 2015⁵⁹.

Τα πραγματικά περιστατικά, τα οποία τέθηκαν ενώπιον του ΔΕΕ, αφορούν σύμβαση δανείου, η οποία υπολογίσθηκε σε φιορίνια Ουγγαρίας, βάσει της συναλλαγματικής ισοτιμίας που ίσχυε σε ορισμένη ημερομηνία. Έπειτα, η τράπεζα αγόρασε από τον πελάτη το εγγεγραμμένο λογιστικώς συνάλλαγμα, με έξοδα του, εφαρμόζοντας τη συναλλαγματική ισοτιμία αγοράς συναλλάγματος που ίσχυε κατά το χρόνο καταβολής και του κατέβαλε το ποσό σε φιορίνια. Ακολούθως, η τράπεζα πώλησε στον πελάτη το εγγεγραμμένο συνάλλαγμα έναντι φιορινιών, εφαρμόζοντας τη συναλλαγματική ισοτιμία που ίσχυε κατά τον χρόνο αποπληρωμής του δανείου, προκειμένου ο πελάτης να μπορέσει να αποπληρώσει σε ξένο νόμισμα την οφειλή του, η οποία είχε εγγραφεί λογιστικά σε ξένο νόμισμα.

Η σύμβαση, το χαρακτήρα της οποίας κλήθηκε να διαγνώσει το ΔΕΕ περιλαμβάνει «εικονικές» ταμειακές ροές ανάμεσα στο εθνικό νόμισμα και το ελβετικό φράγκο, για τις οποίες το εθνικό ουγγρικό δικαστήριο (Kúria) είχε ήδη κρίνει, όπως αναφέρεται στην απόφαση του ΔΕΕ, ότι ενώ υπάρχει υποχρέωση εκφρασμένη σε ξένο νόμισμα, το ξένο νόμισμα λαμβάνεται υπόψιν ως απλή λογιστική μονάδα, ενώ οι υποχρεώσεις πληρωμής εκπληρώνονται στο εθνικό νόμισμα.

Κατόπιν της ανωτέρω πρακτικής της τράπεζας, το εθνικό ουγγρικό δικαστήριο υπέβαλε προδικαστικά ερωτήματα στο ΔΕΕ, τα οποία απαντήθηκαν ως εξής.

Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το ΔΕΕ κλήθηκε να απαντήσει αν το δάνειο σε ξένο νόμισμα, το οποίο έχει μετατραπεί σε εθνικό νόμισμα για τον υπολογισμό των δόσεων της αποπληρωμής του, και εκθέτει το δάνειο στο συναλλαγματικό κίνδυνο αποτελεί χρηματοπιστωτικό μέσο. Ανάλογα, στο δεύτερο ερώτημα εξετάζεται αν συνιστά επενδυτική υπηρεσία η διαπραγμάτευση για ίδιο λογαριασμό όσον αφορά το συγκεκριμένο είδος χρηματοπιστωτικού μέσου.

⁵⁹ C:2015:794

Επί των δύο πρώτων ερωτημάτων, το ΔΕΕ εκφέρει ενιαία κρίση, ότι οι υπηρεσίες συναλλάγματος χρησιμεύουν ως λεπτομέρειες εκτελέσεως των ουσιαστών υποχρεώσεων αποπληρωμής του δανείου, δεν έχουν σκοπό την πραγματοποίηση επενδύσεων, εφόσον ο δανειολήπτης αποσκοπεί αποκλειστικά τη χρηματοδότηση του, για να χρησιμοποιήσει το κεφάλαιο για την αγορά προϊόντος ή απόκτηση υπηρεσίας. Συνεπώς, το Δικαστήριο έκρινε ότι οι προπεριγραφόμενες υπηρεσίες δεν διέθεταν το χαρακτήρα επενδυτικών υπηρεσιών και δεν περιείχαν χρηματοπιστωτικά μέσα. Έτσι, το ΔΕΕ διασαφήνισε την έννοια των επενδυτικών υπηρεσιών, κατά την οδηγία MiFID.

Το τρίτο και τέταρτο προδικαστικό ερώτημα που το εθνικό δικαστήριο της Ουγγαρίας απήλυθε στο ΔΕΕ αφορά την υποχρέωση εκ μέρους του χρηματοπιστωτικού ιδρύματος να υποβάλει σε έλεγχο καταλληλότητας, σύμφωνα με το άρθρ. 19, παρ. 4 και 5 της MiFID τον δανειολήπτη και αν επέρχεται ακυρότητα της σύμβασης σε περίπτωση παράκαμψής του ελέγχου.

Το Δικαστήριο έκρινε ότι τα ανωτέρω, τρίτο και τέταρτο προδικαστικό ερώτημα, παρέλκει να εξετασθούν, ενόψει της απάντησης που δόθηκε στα δύο πρώτα ερωτήματα, διότι δηλαδή δεν παρέχονται επενδυτικές υπηρεσίες, ώστε να απαιτείται έλεγχος καταλληλότητας των υποψηφίων επενδυτών. Ενδιαφέρουσα και για την αντιμετώπιση του θέματος από την ελληνική νομολογία⁶⁰, είναι η θέση του Γενικού Εισαγγελέα, όπως διατυπώθηκε στις προτάσεις του, σκ. 51 και σκ. 52, σύμφωνα με την οποία, για την εξυπηρέτηση καταναλωτικού σκοπού ενός δανειολήπτη, όπως εν προκειμένω για την αγορά ενός αυτοκινήτου, συνάπτεται καταναλωτική σύμβαση, στην οποία εφαρμοστέες είναι οι ανάλογες διατάξεις. Με αυτόν τον τρόπο ο Γενικός Εισαγγελέας παραπέμπει στην αντιμετώπιση του ζητήματος με βάση την προστασία του καταναλωτή, ιδίως με την οδηγία 2008/48/EK, στην οποία εξάλλου προβλέπονται επιμέρους διατάξεις για την αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας ενός καταναλωτή.

Συμπερασματικά, προκύπτει κατόπιν της ερμηνείας που επιχείρησε το ΔΕΕ στην οδηγία MiFID, ότι η ιδιότητα του επενδυτή και ο χαρακτηρισμός του επενδυτικού μέσου σε ορισμένο προϊόν δεν αποδίδεται σε δάνεια, τα οποία περιλαμβάνουν σύνθετες αγοραπωλησίες μεταξύ νομισμάτων.

⁶⁰ Μεταξύ των νομικών βάσεων των αγωγών για την αναγνώριση της ακυρότητας των δανείων σε ελβετικό φράγκο, προτάθηκε η ακυρότητα της σύμβασης, κατ' άρθρ. 174 ΑΚ., για το λόγο ότι οι τραπεζικοί υπάλληλοι, οι οποίοι προωθούσαν τις συγκεκριμένες συμβάσεις και δέσμευαν συμβατικά την τράπεζα ως προστηθέντες της, ενίοτε στερούσαν της πιστοποίησης της γνώσης των επενδυτικών υπηρεσιών, σύμφωνα με το άρθρ. 4 παρ. 1 στ. γ' και ε' του ν. 2836/2000. Μετά την πρόσφατη απόφαση του ΔΕΕ στην υπόθεση Banif η συγκεκριμένη επιχειρηματολογία μοιάζει να υποχωρεί, όπως θα εκθεθεί στο οικείο κεφάλαιο.

Παρά την κρίση του Δικαστηρίου, χάριν του σκοπού της προστασίας των δανειοληπτών, οι οποίοι στερήθηκαν κατά τα ανωτέρω της προστασίας του ΔΕΕ⁶¹, παραμένει ανοικτό το ζήτημα της ανάγκης προστασίας και διαφώτισης του συμβαλλόμενου δανειολήπτη για τον συναλλαγματικό κίνδυνο και τις συναφείς υποχρεώσεις που απορρέουν από τη σύναψη δανείου, συνδεδεμένου με την ισοτιμία αλλοδαπού νομίσματος. Υπό αυτή τη σκοπιά υποστηρίζεται ότι ο επενδυτικός χαρακτήρας του δανείου⁶² σε συνάλλαγμα δεν αίρεται, ακόμα κι αν το δάνειο δεν υπάγεται άμεσα στο πεδίο εφαρμογής των νομοθετικών διατάξεων, καθώς απαιτείται για τον δανειολήπτη προστασία ταυτόσημη με τη παρεχόμενη στον επενδυτή, αποτελούμενη από έλεγχο του επενδυτικού του προφίλ, και την κατάλληλη πληροφόρηση σχετικά με τους αναλαμβανόμενους κινδύνους. Επίσης, γίνεται δεκτό ότι ο «μεγάλος κίνδυνος της μεταβολής της ισοτιμίας⁶³» που αναλαμβάνουν οι δανειολήπτες προσήκει σε επενδυτικές συμβάσεις. Περαιτέρω, κρίνεται ορθή η εφαρμογή στους δανειολήπτες δανείων σε ξένο νόμισμα κατάταξη σε κατηγορίες ανάλογη με αυτή της οδηγίας MiFID, όπως ενσωματώθηκε στο εθνικό δίκαιο με το ν. 3606/2007⁶⁴. Με βάση τα ανωτέρω, η τράπεζα έχει την υποχρέωση όχι μόνο να επισημάνει τον συναλλαγματικό κίνδυνο στον δανειολήπτη, αλλά να λειτουργήσει αποτρεπτικά ως προς τη σύναψη της σύμβασης, αν κρίνει ότι οι όροι του δανείου δεν συνδυάζονται με τα χαρακτηριστικά του δανειολήπτη.

⁶¹ Περράκη, Παρατηρήσεις στην απόφαση ΔικΕΕ C-312/2014, ΔΕΕ 2016, 93.

⁶² Σπυράκος, ΔΕΕ 2015, 828.

⁶³ ΠολΠρΞανθ 13/2015, αδημ.

⁶⁴ Γιοβαννόπουλος, ΕπισκεΔ 2014, 673.

6. Οδηγία 2014/17/ΕΕ

Στη λευκή βίβλο της 18.12.2007 για την ολοκλήρωση των αγορών ενυπόθηκης πίστης στην ΕΕ⁶⁵, διαπιστώθηκε η σημασία της ολοκλήρωσης της αγοράς ενυπόθηκης πίστης στην ΕΕ για την οικονομία της Ένωσης και εξαγγέλθηκε η πρόθεση της Επιτροπής να προβεί σε εκτίμηση και αντιμετώπιση των ζητημάτων που εμποδίζουν την ολοκλήρωση της αγοράς. Οι στόχοι που τέθηκαν από την Επιτροπή αφορούσαν, μεταξύ άλλων, την ενίσχυση της εμπιστοσύνης των καταναλωτών, μέσω της παροχής σαφών και συγκρίσιμων πληροφοριών, διατυπωμένων με πληρότητα, σαφήνεια και απλότητα, καθώς και την παροχή κατάλληλων συμβουλών, κατά το στάδιο της προσυμβατικής ενημέρωσης.

Η οδηγία 2014/17/ΕΕ της 4^{ης} Φεβρουαρίου 2014 σχετικά με τις συμβάσεις πίστωσης για καταναλωτές για ακίνητα που προορίζονται για κατοικία και την τροποποίηση των οδηγιών 2008/48/ΕΚ και 2013/36/ΕΕ και του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1093/2010⁶⁶, θέτει σαφή ορισμό σχετικά με τα δάνεια σε ξένο νόμισμα⁶⁷, ως τα δάνεια που είτε εκφράζονται σε διαφορετικό νόμισμα από αυτό που ο καταναλωτής λαμβάνει το εισόδημα του ή διατηρεί περιουσιακά στοιχεία από τα οποία πρόκειται να εξοφληθεί η πίστωση, είτε σε νόμισμα διαφορετικό από αυτό του κράτους μέλους της κατοικίας του καταναλωτή.

Η οδηγία στην τέταρτη (4) αιτιολογική σκέψη αναγνωρίζει ότι υπήρξαν ανεύθυνες πρακτικές χορήγησης και λήψης δανείων σε ξένο νόμισμα, τις οποίες είχαν συνάψει οι καταναλωτές προκειμένου να επωφεληθούν από το χρεωστικό επιτόκιο που προσφερόταν, αλλά δίχως να έχουν επαρκή ενημέρωση ή επίγνωση του συναλλαγματικού κινδύνου που διέτρεχαν, με αποτέλεσμα να εμποδίζεται η εύρυθμη λειτουργία της συγκεκριμένης αγοράς. Η σύναψη δανείων σε ξένο νόμισμα αναφέρεται ως παράδειγμα ανεύθυνου δανεισμού, όταν γίνεται προκειμένου ο δανειολήπτης να επωφεληθεί του επιτοκίου του ξένου νομίσματος, παραβλέποντας ή μη έχοντας επαρκή επίγνωση του συναλλαγματικού κινδύνου που ταυτόχρονα αναλαμβάνει.

Η οδηγία επισημαίνει τις ιδιαιτερότητες ορισμένων συμβάσεων για απόκτηση ακινήτων, προβλέποντας την χρήση ειδικών προειδοποιήσεων από τους πιστωτικούς φορείς για τις ενδεχόμενες επιπτώσεις από τη διακύμανση των συναλλαγματικών ισοτιμιών⁶⁸. Έτσι, στο άρθ. 11 παρ. 2 στ. ι' προβλέπεται ως στοιχείο

⁶⁵ COM (2007) 807, μη δημοσιευμένη στην Επίσημη Εφημερίδα.

⁶⁶ ΕΕ 28.2.2014, L 60/34.

⁶⁷ Άρθ. 4, περ. 28.

⁶⁸ Αιτιολογική σκέψη (22).

της τυποποιημένης πληροφόρησης, που απαιτείται και για τη διαφήμιση των προϊόντων, την προειδοποίηση σχετικά την πιθανή διακύμανση της συναλλαγματικής ισοτιμίας και την ανάλογη μεταβολή του οφειλόμενου από τον δανειολήπτη χρηματικού ποσού.

Διαπιστώνεται στην τριακοστή (30) σκέψη της οδηγίας η ανάγκη αντίληψης από τον καταναλωτή του κινδύνου που αναλαμβάνει, συνάπτοντας δάνειο σε ξένο νόμισμα, και δίνεται έμφαση στη δυνατότητα να περιορισθεί η έκθεση του καταναλωτή στον συναλλαγματικό κίνδυνο καθ' όλη τη διάρκεια της πίστωσης. Ο κίνδυνος μπορεί να μειωθεί είτε μέσω της παροχής στον καταναλωτή του δικαιώματος μετατροπής του νομίσματος της πίστωσης είτε μέσω άλλων ρυθμίσεων, όπως ανώτατα όρια ή προειδοποιήσεις, όταν αυτές επαρκούν για τον περιορισμό του συναλλαγματικού κινδύνου. Κατόπιν αυτής της σκέψης, με τα άρθ. 23 και 24 συμπληρώνεται το φάσμα της προστασίας όπως διαμορφώνεται από την οδηγία ως εξής.

Καταρχάς, το αρθ. 23 θεσπίζει την υποχρέωση κάθε κράτους μέλους να υιοθετήσει ανάλογες νομοθετικές διατάξεις, ώστε είτε να παρέχει στον καταναλωτή τη δυνατότητα μετατροπής του νομίσματος του δανείου, είτε να εξασφαλίζει με άλλο τρόπο τον περιορισμό του υφιστάμενου συναλλαγματικού κινδύνου. Μεταξύ των δυνατοτήτων που προαναφέρθηκαν είναι εφικτή η επιλογή από το κράτος μέλος μίας ή αμφοτέρων, ενώ καταλείπεται η ευχέρεια ανάθεσης της σχετικής απόφασης στα πιστωτικά ιδρύματα. Επισημαίνεται ότι σε περίπτωση μετατροπής του νομίσματος του δανείου, ισχύει η ισοτιμία των νομισμάτων κατά την ημέρα της μετατροπής, εκτός αν προβλέπεται διαφορετικά⁶⁹.

Σημαντική διάταξη, με στόχο την προστασία του δανειολήπτη από την οικονομική επιβάρυνση ως συνέπεια έντονης διακύμανσης της ισοτιμίας, εισάγεται από το άρθ. 23 παρ. 4 της οδηγίας, σύμφωνα με την οποία τα πιστωτικά ιδρύματα υποχρεούνται να ειδοποιούν τον καταναλωτή, σε περίπτωση διακύμανσης του ύψους του συνολικού οφειλόμενου ποσού σε ποσοστό μεγαλύτερο του 20%. Παράλληλα, τα πιστωτικά ιδρύματα οφείλουν να προτείνουν τη μετατροπή του νομίσματος του δανείου ή άλλο τρόπο περιορισμού του συναλλαγματικού κινδύνου. Υποστηρίζεται ότι με την ανωτέρω διάταξη «*προκρίνεται το προληπτικό-πληροφοριακό πρότυπο αυτόνομης προστασίας του καταναλωτή, αντί του ετερόνομου απαγορευτικού προτύπου*»⁷⁰. Πράγματι, σε διαφορετική περίπτωση, τυχόν θεσπιζόμενες

⁶⁹ Άρθ. 23 παρ. 3.

⁷⁰ Γιοβαννόπουλος, ΕπισκεΔ 2014, 651.

απαγορεύσεις θα προσέκρουαν στις αρχές της λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς, εισάγοντας υπέρμετρες απαγορεύσεις για τους συμβαλλόμενους και εμποδίζοντας την ελεύθερη κίνηση κεφαλαίων εντός του Ευρωπαϊκού Οικονομικού χώρου.

Επιπρόσθετα, λαμβάνεται πρόνοια στην οδηγία⁷¹ για την οριοθέτηση του έτερου καθοριστικού παράγοντα των δανείων σε ξένο νόμισμα, ήτοι του επιτοκιακού δείκτη, που είναι στις περισσότερες περιπτώσεις, μεταβλητός. Τα πιστωτικά ιδρύματα οφείλουν να χρησιμοποιούν σαφείς και κατανοητούς από τους συναλλασσόμενους δείκτες για τον προσδιορισμό των δεικτών των μεταβλητών επιτοκίων ή των τιμών αναφοράς.

Η οδηγία, παρότι προβλέπει την υποχρεωτική ενσωμάτωσή της από τα κράτη μέλη έως την 21 Μαρτίου του 2016, μέχρι το τέλος Μαρτίου 2016 δεν έχει ενσωματωθεί στην εθνική νομοθεσία, ωστόσο έχει συσταθεί σχετική νομοπαρασκευαστική επιτροπή.

⁷¹ Αρθ. 24.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΔΙΑΦΑΝΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΗ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

1. Η χρησιμότητα των Γενικών Όρων των Συναλλαγών

Λόγοι ταχύτητας και απλοποίησης των συναλλαγών επιβάλλουν τη χρήση διατυπωμένων εκ των προτέρων συμβατικών όρων, οι οποίοι, δίχως να έχουν τύχει ατομικής διαπραγμάτευσης μεταξύ προμηθευτή και καταναλωτή, καταρτίζονται από τον προμηθευτή και προορίζονται για να χρησιμοποιηθούν σε μελλοντικές συμβάσεις⁷². Η χρησιμότητα των Γενικών Όρων Συναλλαγών (ΓΟΣ) στις συναλλαγές είναι γνωστή και αναμφισβήτητη, ενόψει των διαρκώς αυξανόμενων καθημερινά προτάσεων των προμηθευτών προς σύναψη πολυάριθμων ειδών συμβάσεων με καταναλωτές, ως απόρροια της τεχνολογικής ανάπτυξης και της αύξησης της παραγωγής⁷³. Περαιτέρω, η χρήση της σύγχρονης τεχνολογίας στην προώθηση και διάθεση προϊόντων και υπηρεσιών, συντελεί στη διεύρυνση του αριθμού των αποδεκτών μίας πρότασης και εν δυνάμει καταναλωτών προϊόντων ή υπηρεσιών.

Παρά τα σημαντικά πλεονεκτήματα που συνδέονται με τη χρήση των ΓΟΣ στις συναλλαγές, συχνά παρατηρούνται φαινόμενα υπέρμετρης επιβάρυνσης του καταναλωτή, οφειλόμενα στη μονομερή κατάρτιση των ΓΟΣ από την πλευρά του προμηθευτή, που διατηρεί για τον εαυτό του προνομιακή θέση ως προς τους όρους της σύμβασης, επιφυλάσσοντας, ενίοτε, στον, ανίσχυρο διαπραγματευτικά, αντισυμβαλλόμενο του, καταναλωτή, δυσμενείς ή επιβαρυντικές ρήτρες. Η ατομική διαπραγμάτευση έστω ενός εκ των όρων της σύμβασης είναι δυσχερής, ασύμβατη με τις παραπάνω αναφερόμενες έννοιες της ταχύτητας και της ευκολίας των συναλλαγών και δεν καταλείπεται άλλη επιλογή στον καταναλωτή, παρά να επιλέξει αν θα συμβληθεί με τον προμηθευτή, αποδεχόμενος ως έχουν τους ΓΟΣ ή να μην συμβληθεί με τον συγκεκριμένο προμηθευτή, αντιμετωπίζοντας το δίλημμα που αποκαλείται «πάρε το ή άφησέ το/take it or leave it⁷⁴». Ενίοτε, ο καταναλωτής στερείται της συγκεκριμένης επιλογής, προκειμένου για συμβάσεις με προμηθευτές βασικών βιοτικών αγαθών⁷⁵, με αποτέλεσμα να προσχωρεί άνευ ετέρου στις εν λόγω συμβάσεις.

⁷² Το άρθ. 2 παρ. 1 ν. 2251/1994 ορίζει τους ΓΟΣ ως όρους «που έχουν διατυπωθεί εκ των προτέρων για μελλοντικές συμβάσεις».

⁷³ Δελούκα-Ιγγλέση, Δίκαιο του Καταναλωτή [Ενωσιακό και Ελληνικό], 2014, 50.

⁷⁴ Δελούκα-Ιγγλέση, 2014, 52.

⁷⁵ Καράκωστας, Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή, 2008², 89.

2. Η κοινοτική ρύθμιση

Ανάγοντας τις παραπάνω διαπιστώσεις στο επίπεδο της εσωτερικής αγοράς της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθίσταται αντιληπτό ότι η ελεύθερη κυκλοφορία των προϊόντων και υπηρεσιών είναι πιθανό να εμποδιστεί από την πολυμορφία των ρυθμίσεων μεταξύ των κρατών μελών και να υπάρξουν στρεβλώσεις του ανταγωνισμού. Η οδηγία 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 5-4-1993⁷⁶ «σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες συμβάσεων που συνάπτονται με τους καταναλωτές», αναγνωρίζει την ανάγκη προστασίας των καταναλωτών, διότι αυτοί υπολείπονται σε επίπεδο γνώσης των κανόνων δικαίου που ισχύουν σε έκαστο των κρατών μελών σχετικά με τις συμβάσεις πώλησης αγαθών ή υπηρεσιών (5^η αιτιολογική σκέψη). Περαιτέρω, η οδηγία αναγνωρίζει (9^η αιτιολογική σκέψη) την υποδεέστερη διαπραγματευτική θέση του καταναλωτή σε σχέση με τον προμηθευτή, που απαντάται συχνά σε συμβάσεις προσχωρήσεως. Η οδηγία στοχεύει στην αποτελεσματικότερη προστασία του από τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων, με τη θέσπιση ενιαίων κανόνων μεταξύ των κρατών μελών. Μεριμνά για την παροχή υψηλού επιπέδου πληροφόρησης, ώστε να ενισχυθεί η αυτοευθύνη του καταναλωτή, καθιστώντας τον υπεύθυνο φορέα λήψης αποφάσεων, που αποτελεί βασικό στόχο του κοινοτικού πλαισίου⁷⁷.

Η οδηγία 93/13/ΕΟΚ ανήκει στη «γενιά» των Οδηγιών ελάχιστης εναρμόνισης, καθώς καθορίζει το ελάχιστο δυνατό περιεχόμενο (minimum) των εθνικών ρυθμίσεων, επιτρέποντας στον εθνικό νομοθέτη να υιοθετήσει αυστηρότερες ρυθμίσεις.

Η αρχή που εισάγει η οδηγία επιτρέπει, κατ' αρχήν, σύμφωνα με το άρθ. 3 παρ. 1, τον έλεγχο καταχρηστικότητας όλων των όρων της σύμβασης, που δεν αποτέλεσαν αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης μεταξύ του προμηθευτή και του καταναλωτή και δημιουργούν σημαντική ανισορροπία μεταξύ των δικαιωμάτων των συμβαλλομένων, αντίθετα με τις αρχές της καλής πίστης. Συνέπεια της καταχρηστικότητας του όρου είναι η μη δεσμευτικότητα του απέναντι στον καταναλωτή.

Το παράρτημα της οδηγίας προβλέπει ενδεικτικό κατάλογο ρητρών, οι οποίες μπορούν να ακυρωθούν ως καταχρηστικές. Μεταξύ άλλων, η ενδεικτική και μη εξαντλητική, κατά το άρθ. 3 παρ. 3 απαρίθμηση περιλαμβάνει ρήτρες που περιορίζουν ή αποκλείουν την ευθύνη του προμηθευτή, αποκλείουν ή περιορίζουν

⁷⁶ ΕΕ 21.4.1993, L/095.

⁷⁷ Δέλλιος, Γενικοί όροι συναλλαγών, 2013, 208.

υπέρμετρα τα δικαιώματα του καταναλωτή, επιτρέπουν τον καθορισμό του τιμήματος μονομερώς από τον προμηθευτή χωρίς ο καταναλωτής να έχει δικαίωμα να λύσει τη σύμβαση, επιτρέπουν στον προμηθευτή να τροποποιεί μονομερώς τους όρους της σύμβασης ή να μεταβάλει τα χαρακτηριστικά του προϊόντος ή της υπηρεσίας.

Περαιτέρω, το άρθρ. 4 παρ. 2 της οδηγίας καθιερώνει ρήτρα εξαιρέσεως⁷⁸ από τον έλεγχο της καταχρηστικότητας, συνιστάμενη σε δύο προϋποθέσεις, πρώτον, ότι δεν ελέγχεται η καταχρηστικότητα του κυρίου αντικειμένου της σύμβασης, ούτε η σχέση παροχής και αντιπαροχής μεταξύ των παρεχόμενων αγαθών ή υπηρεσιών και του ανταλλάγματος, εφόσον, δεύτερον, οι ρήτρες αυτές είναι διατυπωμένες κατά τρόπο σαφή και κατανοητό. Συνεπώς, ο νομοθέτης θέλησε να μην θιγούν από τον έλεγχο τα ουσιώδη στοιχεία της σύμβασης⁷⁹, και απέφυγε να επέμβει στην αρχή της ιδιωτικής αυτονομίας.

Εξαιρετική σημασία για το υπό εξέταση ζήτημα της διαφάνειας των όρων παρουσιάζει η ρύθμιση του άρθρ. 5 της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ, αποτελώντας βάση της κοινοτικής ρύθμισης της αρχής της διαφάνειας. Η εν λόγω διάταξη ορίζει ότι σε περίπτωση συμβάσεων, οι οποίες περιέχουν έγγραφες ρήτρες, οι ρήτρες αυτές πρέπει να συντάσσονται πάντοτε με σαφή και κατανοητό τρόπο. Η αρχή της διαφάνειας εξειδικεύεται περαιτέρω στα εδάφια κ' και λ' του Παραρτήματος της οδηγίας οι οποίες κρίνουν εξ' αρχής ως καταχρηστικές ρήτρες τις που επιτρέπουν στον προμηθευτή τη μονομερή τροποποίηση των χαρακτηριστικών της παροχής, χωρίς σοβαρό λόγο, ή τη μονομερή τροποποίηση του τιμήματος αντίστοιχα.

Επιμέρους εκφάνσεις της αρχής της διαφάνειας κατά το κοινοτικό δίκαιο αποτελούν η αρχή της σαφούς και κατανοητής διατύπωσης, η αρχή του ορισμένου ή οριστού περιεχομένου και η αρχή της προβλεψιμότητας των όρων⁸⁰, που διέπουν ευρύτερα την έννομη θέση του καταναλωτή.

⁷⁸ *Τάκης/Πασιάκας*, Τραπεζικά δάνεια σε ελβετικό φράγκο: η νομιμότητά τους ενώπιον του ενωσιακού και του εθνικού δικαστή, Αρμ 2015, 193.

⁷⁹ Προτάσεις του Γενικού Εισαγγελέα στην υπόθεση Kasler (C-26/13), σημ. 53.

⁸⁰ *Δέλλιος*, 2013, 45.

3. Η εθνική ρύθμιση

Η οδηγία 93/13/ΕΟΚ ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με το άρθ. 2 ν. 2251/1994 για την προστασία του καταναλωτή.

Σκοπό του νομοθέτη, σύμφωνα με την εισηγητική έκθεση του ν. 2251/1994, αποτέλεσε η «αύξηση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων και η οικονομική ανάπτυξη», αναδεικνύοντας τον καταναλωτή σε έναν από τους παράγοντες διαμόρφωσης των παραμέτρων μίας υγιούς ανταγωνιστικά αγοράς⁸¹. Συγχρόνως, η προστασία του καταναλωτή βρίσκεται σε ανταγωνιστική σχέση με το συμφέρον του προμηθευτή, τον οποίο εξυπηρετούν στις συναλλαγές κατά κύριο λόγο οι ΓΟΣ, ενώ η ασφάλεια των συναλλαγών επηρεάζεται από τη δικαστική αναγνώριση ορισμένων όρων ως καταχρηστικών⁸². Υποστηρίζεται, ότι εάν οι μηχανισμοί της «οικονομίας της αγοράς» λειτουργούσαν αποτελεσματικά η δια νόμου προστασία του καταναλωτή δεν θα ήταν απαραίτητη⁸³. Σε κάθε περίπτωση, παρέχεται από το νόμο, ιδίως από το άρθ. 2 ν. 2251/1994, το πλαίσιο δικαστικού ελέγχου των ΓΟΣ.

Ειδικότερα, ο δικαστικός έλεγχος των ΓΟΣ αποτελείται από το στάδιο του ελέγχου της ένταξης, δηλαδή της ενσωμάτωσης, του υπό κρίση όρου στη σύμβαση, κατά το οποίο ελέγχεται η «τυπική γνώση»⁸⁴ του καταναλωτή, η δυνατότητα του να λάβει γνώση του όρου, δια της κατάλληλης κατά περίπτωση παροχής των όρων από τον προμηθευτή, καθώς και η «πραγματική γνώση»⁸⁵, δηλαδή ότι ο καταναλωτής δεν αγνοούσε ανυπαίτως, κατά τη σύναψη της σύμβασης την ύπαρξη ή το περιεχόμενο των ΓΟΣ. Το προηγούμενο στάδιο του δικαστικού ελέγχου των ΓΟΣ ακολουθεί το στάδιο της ερμηνείας των όρων, κατά το οποίο επιδιώκεται η εξακρίβωση του πραγματικού νοήματος τυχόν ασαφών όρων, βάσει του αρ. 2 ν. 2251/1994 παρ. 3-5. Ο έλεγχος των ΓΟΣ ολοκληρώνεται με τον καθοριστικής σημασίας έλεγχο του κύρους του περιεχομένου τους, με την κρίση ως προς το εάν η ρύθμιση που περιέχουν είναι θεμιτή και έγκυρη, ή, καταχρηστική, γενικότερα παράνομη και, συνεπώς, άκυρη.

Ο εθνικός νομοθέτης δεν ενσωμάτωσε στο ελληνικό δίκαιο με ιδιαίτερη ρύθμιση τη διάταξη του άρθ. 5 παρ. 2 της οδηγίας 93/13, για τα μέσα ελέγχου των όρων των συμβάσεων ως προς τη διαφάνεια. Για αυτό το λόγο οι όροι υπάγονται

⁸¹ Γκούσκου, Οι περιορισμοί στη συμβατική διαμόρφωση του κόστους πίστωσης κατά το ν. 2251/1994, ΕεμπΔ 1999, 198.

⁸² Παπανικολάου, Η έννοια του καταναλωτή σήμερα, ΔΕΕ 2010, 4.

⁸³ Δελούκα-Ιγγλέση, 2014, 55.

⁸⁴ Δελούκα-Ιγγλέση, 2014, 61.

⁸⁵ Προοίμιο οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 5-4-1993⁸⁵ «σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες συμβάσεων που συνάπτονται με τους καταναλωτές», ΕΕ 21.4.1993, L/095.

στα στάδια ελέγχου που προβλέπει η εθνική νομοθεσία, αφενός ως προς την ένταξη στη σύμβαση και αφετέρου ως προς το κύρος του περιεχομένου των όρων.

4. Η κοινοτική νομολογία

Ενώπιον του ΔΕΕ παραπέμφθηκε προδικαστικό ερώτημα⁸⁶ από εθνικό δικαστήριο της Ουγγαρίας, στο πλαίσιο της υπόθεσης *Árpád Kásler, Hajnalka Káslerné Rábai κατά OTP Jelzálogbank Zrt*, με αντικείμενο τις εξαιρέσεις στην αρχή της μη επέμβασης του νομοθέτη στο κύρος μίας συμφωνίας, καθώς αποτελεί περιορισμό της συμβατικής ελευθερίας. Εξαιρέση στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας συνιστά ο έλεγχος μόνο των ρητρών που δεν αποτέλεσαν αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης, σύμφωνα με το άρθ. 3 παρ. 1 της οδηγίας. Η κατηγορία εξαιρέσεων που εξετάστηκε από το ΔΕΕ αφορά την έκταση του ελέγχου, σύμφωνα με το άρθ. 4 παρ. 2 της οδηγίας. Όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενη ενότητα, η ρήτρα εξαιρέσεως του άρθ. 4 παρ. 2, προβλέπει ότι η εκτίμηση του καταχρηστικού χαρακτήρα των ρητρών δεν αφορά τον καθορισμό του κυρίου αντικειμένου της σύμβασης ή το ανάλογο μεταξύ της τιμής και των παρεχόμενων προϊόντων ή υπηρεσιών.

Στη διαφορά που προέκυψε μεταξύ των Ούγγρων δανειοληπτών *Árpád Kásler* και *Hajnalka Káslerné Rábai* και της δανείστριας τράπεζας *OTP Jelzálogbank Zrt*, από την οποία είχαν λάβει δάνειο 14.400.000 ουγγρικών φιορινιών (περίπου 46.867 ευρώ), οι δανειολήπτες αμφισβήτησαν ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων τη νομιμότητα της ρήτρας που επέτρεπε στην τράπεζα να υπολογίζει τις ληξιπρόθεσμες δόσεις βάσει της τιμής πώλησης του ελβετικού φράγκου. Η τράπεζα επικαλέσθηκε, την ρήτρα εξαιρέσεως του άρθ. 4 παρ. 2 της οδηγίας, ώστε να εξαιρεθεί ο συγκεκριμένος συμβατικός όρος από τον έλεγχο καταχρηστικότητας. Κατόπιν των ανωτέρω, προέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου ζήτημα ερμηνείας της έννοιας της διάταξης της ρήτρας, η οποία όριζε τις συναλλαγματικές ισοτιμίες στο δάνειο και δεν αποτέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης.

Συγκεκριμένα από το ΔΕΕ ζητήθηκε η ερμηνεία των όρων «κύριο αντικείμενο της σύμβασης» και «ανάλογο ή μη μεταξύ της τιμής και της αμοιβής, αφενός και των υπηρεσιών ή αγαθών που θα παρασχεθούν ως αντάλλαγμα αφετέρου».

⁸⁶ C-26/13.

Επίσης, υποβλήθηκε το ερώτημα αν η έννοια του άρθ. 4 παρ. 2 της οδηγίας 93/13 έχει την έννοια ότι η σαφήνεια των όρων της σύμβασης που δεν είναι διατυπωμένοι κατά τρόπο σαφή και κατανοητό, αρκεί να εκτείνεται στη γραμματική άποψη, ή αν απαιτείται να καθίστανται αντιληπτοί από οικονομική άποψη.

Τέλος, με το τρίτο προδικαστικό ερώτημα, ζητήθηκε η κρίση του ΔΕΕ σχετικά με την περίπτωση ακύρωσης της καταχρηστικής ρήτρας, εάν αντ' αυτής μπορεί να εφαρμοσθεί εθνική διάταξη ενδοτικού δικαίου.

Το Δικαστήριο, προσεγγίζοντας τα υποβληθέντα ερωτήματα υιοθέτησε τις εξής ερμηνευτικές αρχές. Πρώτον, την αρχή της ομοιόμορφης ερμηνείας της ρήτρας εξαίρεσης, ανεξάρτητα από τις ρυθμίσεις που έχουν υιοθετήσει τα εθνικά δικαστήρια (σκ. 37 και 38). Αντιθέτως, το ΔΕΕ δεν παραπέμπει στο δίκαιο των κρατών μελών για τον προσδιορισμό της έννοιας της ρήτρας, λόγω της ανάγκης ενιαίας ερμηνείας της στην Ευρωπαϊκή Ένωση⁸⁷, προκειμένου να αποφεύγονται αντιφατικές ερμηνείες από εθνικά δικαστήρια. Δεύτερον, ο κανόνας της ρήτρας εξαίρεσης ερμηνεύθηκε υπό το φώς του πλαισίου της οδηγίας 93/13, που λαμβάνει ως δεδομένη την υποδεέστερη θέση του καταναλωτή έναντι του επαγγελματία. Τέλος, το ΔΕΕ προέκρινε τη συστατική ερμηνεία των διατάξεων, ως ερμηνευτική αρχή (σκ. 42) κρίνοντας ότι το άρθ. 4 παρ. 2 εισάγει εξαίρεση από το γενικό κανόνα.

Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος, το Δικαστήριο έκρινε ότι μια συμβατική πρόβλεψη αφορά το «κύριο αντικείμενο» της σύμβασης όταν, η ρήτρα ορίζει κύρια παροχή της σύμβασης και την χαρακτηρίζει. Η εξέταση της καταχρηστικότητας της ρήτρας δεν μπορεί να αποκλεισθεί για το λόγο ότι συνδέεται με την κύρια παροχή της σύμβασης και καθορίζει τη σχέση παροχής και αντιπαροχής. Κατά την κρίση του Δικαστηρίου, πάντως, υιοθετείται συστατική ερμηνεία. Η αρμοδιότητα της κρίσης του όρου ως καταχρηστικού, βάσει της ερμηνείας του ΔΕΕ καταλείπεται στον εκάστοτε εθνικό δικαστή. Παρατηρείται ότι, περισσότερο συμβατή με την αυτόνομη ερμηνεία του ενωσιακού δικαίου θα ήταν η διατύπωση κριτηρίων καθοδήγησης για τα εθνικά δικαστήρια από τον ενωσιακό δικαστή⁸⁸.

Σχετικά με το δεύτερο σκέλος του ερωτήματος, προκύπτει ότι η σχέση αναλογίας μεταξύ της παροχής και της αντιπαροχής (τιμής ή αμοιβής και αγαθού ή υπηρεσίας) δεν τίθεται υπό έλεγχο καταχρηστικότητας κατά το δίκαιο των ΓΟΣ, διότι

⁸⁷ Το ΔΕΕ παρέπεμψε για την αρχή της ομοιόμορφης ερμηνείας στην Υπόθεση *Fish Legal* και *Shirley*, C-279/12

⁸⁸ *Χασάπης*, *ΧρηΔικ* 2014, 415.

το περιεχόμενο του σχετικού όρου διαμορφώνεται ελεύθερα, ανάλογα με τις συνθήκες της αγοράς και του ανταγωνισμού. Επίσης, η δυσαναλογία μεταξύ παροχής και αντιπαροχής δεν μπορεί να ελεγχθεί, ελλείψει νομικού κριτηρίου καθορισμού της σχέσης ποιότητας-τιμής⁸⁹.

Αξιοποιώντας την απόφαση του ΔΕΕ επί του πρώτου ερωτήματος, ο εθνικός δικαστής θα μπορούσε να καταλήξει σε δύο εναλλακτικές κρίσεις για την επίδικη ρήτρα⁹⁰. Αφενός, ότι αυτή δεν συνιστά ουσιώδη όρο της σύμβασης και επομένως μπορεί να ελεγχθεί δικαστικά ως προς τον καταχρηστικό της χαρακτήρα. Εναλλακτικά, ο εθνικός δικαστής μπορεί να διαπιστώσει ότι η ρήτρα συνιστά ουσιώδη όρο της σύμβασης και επομένως να προχωρήσει σε έλεγχο της δεύτερης προϋπόθεσης του άρθ. 4 παρ. 2 της οδηγίας 93/13, αν η ρήτρα έχει διατυπωθεί κατά τρόπο σαφή και κατανοητό.

Επί του δεύτερου προδικαστικού ερωτήματος, το Δικαστήριο ανέδειξε την αναγκαιότητα της διαφάνειας των όρων της σύμβασης, ως προς το κύριο αντικείμενο της, ως απαίτησης ουσιώδους σημασίας για τον καταναλωτή, ώστε να υφίσταται αρμονία με το σκοπό της οδηγίας 93/13. Έτσι ο καταναλωτής αποφασίζει αν επιθυμεί την συμβατική του δέσμευση (σκ. 70). Το Δικαστήριο συγκεκριμενοποίησε τις επιμέρους υποχρεώσεις που επιβάλλει η αρχή της διαφάνειας, οι οποίες επιβάλλουν οι όροι να είναι σαφείς και ορισμένοι κατά την τυπική γραμματική τους διατύπωση, της εφαρμογής της αρχής της διαφάνειας μη εξαντλούμενης στα τυπικά στοιχεία. Η διατύπωση κατά τρόπο διαφανή του τρόπου λειτουργίας και των ιδιαιτεροτήτων μετατροπής μεταξύ των νομισμάτων και της μεταβολής των συναλλαγματικών ισοτιμιών αναδεικνύεται ως προϋπόθεση κεφαλαιώδους σημασίας για το κύρος της συμβατικής ρήτρας (σκ. 73).

Συνεπώς, στα εθνικά δικαστήρια ανήκει η εξουσία να κρίνουν τη συμμόρφωση ή μη ορισμένης διάταξης προς τις απαιτήσεις της αρχής της διαφάνειας. Ερευνητέο, ακόμα, από το εθνικό δικαστήριο είναι κατά πόσο ο δανειολήπτης διέθετε επαρκή πληροφόρηση, ώστε να αξιολογήσει τις οικονομικές συνέπειες της συμβατικής του βούλησης και να προβάλει τα δεδομένα στην εξέλιξη του δανείου.

Καθώς οι συναλλαγματικές ρήτρες διαφέρουν αρκετά μεταξύ των χωρών, ενώπιον του ΔΕΕ τέθηκε ένας σύνθετος μηχανισμός υπολογισμού του ύψους της δόσης του δανείου με βάση την τρέχουσα ισοτιμία ξένου νομίσματος, αναλόγως της

⁸⁹ Τάκης/Πασιόκας, Αρμ 2015, 195.

⁹⁰ Τάκης/Πασιόκας, Αρμ 2015, 193.

τιμής του ξένου νομίσματος που εφαρμόζε το πιστωτικό ίδρυμα. Η εφαρμογή της αρχής της διαφάνειας, όπως οριοθετείται κατά τα ανωτέρω, δύσκολα θα εφαρμοσθεί σε σύμβαση με απλούστερο μηχανισμό μετατροπής⁹¹, καθιστώντας απαραίτητη την εξέταση άλλων χαρακτηριστικών διαφάνειας, όπως η παροχή επαρκούς πληροφόρησης, προκειμένου ο δανειολήπτης να σχηματίσει επαρκή αντίληψη των συνθηκών της μετατροπής της συναλλαγματικής ισοτιμίας και των επιπτώσεων της στη σύμβαση.

Επί του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος, σχετικά με την εφαρμοστέα διάταξη σε περίπτωση αναγνώρισης της ακυρότητας της υπό εξέταση συμβατικής ρήτρας, το Δικαστήριο επεσήμανε ότι σε περίπτωση που λόγω της ακύρωσης, καθίσταται αδύνατη η εκτέλεση της σύμβασης, δεν αποκλείεται η αντικατάσταση της προσβαλλόμενης ρήτρας από εθνική διάταξη ενδοτικού δικαίου. Συγκεκριμένα, το ΔΕΕ έκρινε ότι η εφαρμογή άλλης ρήτρας ενδοτικού δικαίου συνάδει με τους σκοπούς της οδηγίας 93/13 (σκ. 81), ενώ αντίθετη θέση, ότι δηλαδή το εθνικό δικαστήριο έχει την εξουσία να αναθεωρεί το περιεχόμενο των καταχρηστικών όρων των συμβάσεων, θα οδηγούσε σε μη επιθυμητό αποτέλεσμα, αντιτιθέμενο στους σκοπούς της οδηγίας. Έτσι, οι καταναλωτές, ευρισκόμενοι εκ προοιμίου σε διαπραγματευτικά υποδεέστερη θέση, θα αντιμετώπιζαν την εμμονή των προμηθευτών στη χρήση καταχρηστικών όρων, καθώς οι τελευταίοι θα γνώριζαν ότι σε περίπτωση διένεξης με τον καταναλωτή, είναι εφικτή η διορθωτική ερμηνεία της ρήτρας από το δικαστήριο (σκ. 79). Εξάλλου, με την εφαρμογή διατάξεων ενδοτικού δικαίου, ο καταναλωτής προστατεύεται από το ενδεχόμενο η συνολική απαίτηση να καταστεί απαιτητή και να βρεθεί σε ακόμα δυσμενέστερη θέση έναντι του πιστωτή.

5. Η εθνική νομολογία

Ενώπιον των ελληνικών δικαστηρίων άγονται πλέον καθημερινά πολυάριθμες υποθέσεις δανείων σε ελβετικό φράγκο, δεδομένης της επέκτασης που γνώρισε το συγκεκριμένο είδος δανείων στην τραπεζική αγορά, με αποτέλεσμα η νομολογία να εμπλουτίζεται καθημερινά τόσο με αποφάσεις, οι οποίες κάνουν δεκτά τα αγωγικά αιτήματα των δανειοληπτών, εν όλω ή εν μέρει, όσο και με αποφάσεις απορριπτικές. Η νομολογία στα πρωτοβάθμια δικαστήρια δεν έχει μέχρι στιγμής παγιωθεί, ενώ τα ανώτερα δικαστήρια δεν έχουν κρίνει επί της ουσίας τα σχετικά ζητήματα. Η μόνη αμετάκλητη απόφαση, 35/2015 του Πολυμελούς Πρωτοδικείου

⁹¹ Χασάπης, ΧρηΔικ 2014, 429.

Ρόδου⁹², κατέστη αμετάκλητη υπό ειδικές περιστάσεις, όπως θα εκτεθούν παρακάτω.

5.1. Η υπ' αρ. 23/2014 απόφαση του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Ξάνθης

Ενώπιον των ελληνικών δικαστηρίων άγονται πλέον καθημερινά πολυάριθμες υποθέσεις δανείων σε ελβετικό φράγκο, δεδομένης της επέκτασης που γνώρισε το συγκεκριμένο είδος δανείων στην τραπεζική αγορά.

Η χρονικά πρώτη απόφαση που εκδόθηκε ήταν η υπ' αρ. 23/2014 απόφαση του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Ξάνθης (ΤΝΠ Νόμος), επί αγωγής με την οποία ο δανειολήπτης στεγαστικού δανείου σε ελβετικό φράγκο ζήτησε την κήρυξη της ακυρότητας του ΓΟΣ της σύμβασης, σύμφωνα με τον οποίο είχε υποχρέωση εξόφλησης του δανείου σε ευρώ ή σε αυτούσιο συνάλλαγμα. Ο δανειολήπτης επικαλέσθηκε το άρθ. 2, παρ. 6 του ν. 2251/1994, που αποτελεί ενσωμάτωση στο εθνικό δίκαιο της ρύθμισης της οδηγίας 93/13, σχετικά με την αρχή της διαφάνειας των όρων των συναλλαγών, και αφορά τη σαφή και κατανοητή διατύπωση, την αρχή του ορισμένου ή οριστού της παροχής και την αρχή της προβλεψιμότητας της ύπαρξης των όρων. Ο δανειολήπτης επικαλέσθηκε ότι έλαβε ελλιπή πληροφόρηση από την εναγόμενη τράπεζα, σχετικά με τους όρους και την εξέλιξη της συναλλαγματικής ισοτιμίας, την οποία δεν μπορούσε να αντιληφθεί, καθώς ήταν συνταξιούχος αστυνομικός, απόφοιτος Τεχνικού Λυκείου, δίχως εξειδικευμένες γνώσεις τραπεζικής ή οικονομικών θεμάτων. Εν τέλει, ο ενάγων δανειολήπτης ζήτησε τη διάπλωση της σύμβασης, κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να υπολογίζεται το οφειλόμενο από εκείνον ποσό με βάση την ισοτιμία των νομισμάτων του ευρώ και ελβετικού φράγκου, όπως ίσχυε κατά το χρόνο της εκταμίευσης του δανείου.

Το εθνικό δικαστήριο έλαβε υπόψιν, στο σκεπτικό της απόφασής του τη νομολογία του ΔΕΕ στην υπόθεση Kásler, χωρίς να διακρίνει μεταξύ της απλής ρήτηρας σε ξένο νόμισμα της συγκεκριμένης σύμβασης σε σχέση με το σύνθετο χαρακτήρα των συναλλαγματικών ρητρών στην υπόθεση Kásler. Έτσι, το Πολυμελές Πρωτοδικείο Ξάνθης εφάρμοσε στην υπό κρίση υπόθεση τις παραδοχές της νομολογίας του ΔΕΕ, διακηρύσσοντας τα χαρακτηριστικά των ΓΟΣ για τις συμβάσεις δανείου σε ξένο νόμισμα. Η κρίση του δικαστηρίου διαμορφώθηκε, επιπρόσθετα, από την αρχή της καλής πίστης, αναφερόμενης στην συναλλακτική ευθύτητα των συναλλασσομένων. Διαπιστώνεται, πάντως, ότι το Δικαστήριο δεν εξέτασε αν ο όρος

⁹² Αδημ.

της συναλλαγματικής ισοτιμίας είναι ουσιώδης, κατά το άρθ. 4 παρ. 2 της οδηγίας 93/13, ώστε ο δικαστής να απέχει από τον πλήρη έλεγχο του όρου και να περιορισθεί σε έλεγχο διαφάνειας του τελευταίου⁹³.

Εν τέλει, το δικαστήριο έκρινε καταχρηστικό και κατά συνέπεια άκυρο τον προσβαλλόμενο όρο. Στο κενό, το οποίο προκλήθηκε στη σύμβαση εφαρμοστέα θα μπορούσε να είναι η διάταξη του 291 ΑΚ, ώστε ο οφειλέτης οφειλής ξένου νομίσματος πληρωτέας στην Ελλάδα, αν δεν συμφωνήθηκε το αντίθετο, να έχει δικαίωμα να πληρώσει σε εγχώριο νόμισμα με βάση την τρέχουσα αξία του ξένου νομίσματος στο χρόνο και τον τόπο της πληρωμής. Ενδεχόμενη εφαρμογή της ανωτέρω διάταξης θα οδηγούσε στο ίδιο αποτέλεσμα, δηλαδή να είναι πληρωτέα η οφειλή στην αξία του ελβετικού φράγκου κατά το χρόνο της πληρωμής. Εξετάζεται, επίσης, η εφαρμογή του άρθ. 371 ΑΚ για τον προσδιορισμό της παροχής κατά δίκαιη κρίση, ενδεχόμενο το οποίο επίσης απορρίπτεται γιατί η διάταξη προσιδιάζει περισσότερο σε ατομικές παρά σε καταναλωτικές συμβάσεις στις οποίες δεν αποτελούν αντικείμενο διαπραγμάτευσης οι γενικοί όροι των συναλλαγών. Περαιτέρω, ενδεχόμενη εφαρμογή του άρθ. 371 ΑΚ θα οδηγούσε σε διάπλαση του περιεχομένου της σύμβασης, αντί της επιδιωκόμενης πλήρωσης του κενού. Κατόπιν τούτων, κρίνεται προτιμότερη η συμπληρωματική ερμηνεία της σύμβασης, κατ' άρθ. 200 ΑΚ, βάσει της καλής πίστης και αφού ληφθούν υπόψιν τα χρηστά ήθη.

5.2. Οι θετικές (υπέρ των δανειοληπτών) δικαστικές αποφάσεις

Την έκδοση της 23/2014 απόφασης του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Θράκης, ακολούθησε η έκδοση σημαντικού αριθμού αποφάσεων υπέρ των δανειοληπτών των δανείων σε ελβετικό φράγκο, με κοινή νομική βάση, εδραζόμενη σε συναφή πραγματικά περιστατικά. Τυποποιείται, κατά κάποιο τρόπο, μέσω της νομολογίας αφενός η κατηγορία του δανειολήπτη-καταναλωτή, ο οποίος στερείται εξειδικευμένων γνώσεων, ώστε να κατανοήσει τις, κατά κανόνα, ασαφείς και πολυσήμαντες ρήτρες της σύμβασης. Αφετέρου, διαμορφώνεται το περίγραμμα των καταχρηστικών ΓΟΣ των υπό εξέταση συμβάσεων. Ως προς το γνωσιολογικό υπόβαθρο του καταναλωτή, τα δικαστήρια αναγνωρίζουν ότι συχνά οι δανειολήπτες είναι απόφοιτοι ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, διαθέτουν εξειδίκευση στον τομέα όπου δραστηριοποιούνται επαγγελματικά. Έτσι, έχει κριθεί ότι οι ιδιότητες του λογιστή⁹⁴, του αρχιτέκτονα μηχανικού⁹⁵, του καθηγητή ΑΕΙ⁹⁶, του πτυχιούχου χημείας

⁹³ Χασάπης, ΧρηΔικ 2014, 429.

⁹⁴ ΠολΠρωτΠειρ 619/2016, αδημ.

και υπαλλήλου ΔΕΗ⁹⁷, του νοσηλευτή⁹⁸ δεν δικαιολογούν αυξημένη αντίληψη και εξοικίωση των δανειοληπτών σχετικά με τους όρους των δανειακών συμβάσεων.

Η κρίση επί των αποφάσεων που παρατέθηκαν στηρίζεται, ως επί το πλείστον, στον καταχρηστικό χαρακτήρα του ΓΟΣ σχετικά με την αποπληρωμή του δανείου σε ευρώ, υπολογιζόμενου με βάση την εκάστοτε ισχύουσα ισοτιμία του ευρώ με το ελβετικό φράγκο κατά το χρόνο της καταβολής, που καθιστά τον όρο άκυρο. Συνεπεία της ακύρωσης του ΓΟΣ δημιουργείται κενό στη σύμβαση, που πρέπει να συμπληρωθεί κατά τον προσφορότερο τρόπο. Καταρχάς, δύναται να εφαρμοσθεί η διάταξη του άρθ. 291 ΑΚ, η οποία όπως ήδη αναφέρθηκε ανωτέρω, είναι διάταξη ενδοτικού δικαίου, θεσπίζοντας δικαίωμα του οφειλέτη να καταβάλει την οφειλόμενη παροχή, επιλέγοντας μεταξύ των δύο νομισμάτων, εν προκειμένω του ευρώ και του ελβετικού φράγκου. Από την εφαρμογή της διάταξης θα προέκυπτε όμως το ίδιο αποτέλεσμα με αυτό, το οποίο επιδιώκται να ακυρωθεί, καθώς ο οφειλέτης θα υποχρεωνόταν και πάλι να καταβάλει σε ευρώ, με την ισχύουσα ισοτιμία του χρόνου καταβολής. Προκειμένου να συμπληρωθεί το δημιουργούμενο κενό, κρίθηκε πρόσφορη η συμπληρωματική ερμηνεία της σύμβασης με βάση το άρθ. 200 ΑΚ, ούτως ώστε να ανταποκρίνεται στις αρχές της καλής πίστης και των χρηστών ηθών⁹⁹.

Κατά το διατακτικό των αποφάσεων, εκτός από την ακύρωση του ΓΟΣ και συνακόλουθα τον υπολογισμό των οφειλόμενων δόσεων με βάση την ισοτιμία εκταμίευσης εκάστου δανείου, έχει διαταχθεί η ακύρωση της ήδη γενομένης καταγγελίας της σύμβασης δανείου εκ μέρους της πιστώτριας¹⁰⁰. Παρατηρείται, ακόμα, περίπτωση δικαστικής απόφασης¹⁰¹ που δεν περιορίζεται στην αναγνώριση της ακυρότητας του όρου, αλλά προβαίνει σε αναγνώριση του ακριβούς ποσού του αλήκτου κεφαλαίου του δανείου.

Έχει, επίσης, αναγνωρισθεί η περίπτωση τέλεσης αδικοπραξίας εκ μέρους της τράπεζας σε βάρος του δανειολήπτη¹⁰², καθώς επέδειξε αμελή συμπεριφορά έναντι του συναλλασσόμενου οφειλέτη ως προς την πληροφόρηση του, αντίθετα προς την υποχρέωση πίστης που διέθετε, στο πλαίσιο της διαρθρωμένης οργάνωσής της, της στελέχωσης της από εξειδικευμένο προσωπικό. Η αμελής

⁹² ΠολΠρωτΞανθ 26/2015, αδημ.

⁹⁶ ΠολΠρωτΞανθ 26/2015, αδημ.

⁹⁷ ΠολΠρωτΚοζ 38/2015, αδημ.

⁹⁸ ΠολΠρωτΞανθ 13/2015, αδημ.

⁹⁹ ΠολΠρωτΞανθ 26/2015, αδημ., ΠολΠρωτ. Ξάνθης, 32/2015, αδημ.

¹⁰⁰ ΠολΠρωτΚοζ 38/2015, αδημ.

¹⁰¹ ΠολΠρωτΑλεξ 26/2015, αδημ.

¹⁰² ΠολΠρωτΞανθ 13/2015, αδημ.

συμπεριφορά της τράπεζας προκάλεσε ηθική βλάβη στους δανειολήπτες, διαταράσσοντας τον οικονομικό προγραμματισμό της οικογένειάς τους και προκαλώντας σε αυτούς έντονη ανησυχία σχετικά με την εξόφληση του δανείου τους.

Σημαντική επίδραση στο εξεταζόμενο ζήτημα επέφερε η 3789/2015 απόφαση του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Αθηνών¹⁰³, η οποία έκρινε άκυρη συλλήβδην τη συναφθείσα σύμβαση, με το σκεπτικό ότι τα μέρη δεν θα επιθυμούσαν να δεσμευθούν δικαιοπρακτικά χωρίς τον άκυρο όρο (181 ΑΚ). Η δικαστική αυτή κρίση αμφισβητείται¹⁰⁴, ωστόσο, ως προς το αν τα μέρη θέλησαν, σε περίπτωση ακύρωσης συνολικά της σύμβασης, να τεθούν σε θέση εκκαθαρίσεως και να καταστεί αφενός απαιτητό από τον οφειλέτη το συνολικό ποσό του δανείου και αφετέρου η πιστωτρια τράπεζα να χρειαστεί να προσδιορίσει την ύπαρξη και το ύψος της απαίτησής της δια της δικαστικής οδού.

Παρατηρείται στη νομολογία, η έκδοση σημαντικού αριθμού αποφάσεων, κατά τη διαδικασία και με το περιεχόμενο των ασφαλιστικών μέτρων, οφειλόμενη σαφώς στις συντομότερες διαδικασίες κατά τις οποίες προσδιορίζονται εκ του νόμου τα ασφαλιστικά μέτρα. Κατά το περιεχόμενό τους, οι αιτήσεις ποικίλλουν μεταξύ περισσότερων αιτημάτων. Συχνότερα ζητείται να υποχρεωθεί το πιστωτικό ίδρυμα να ανέχεται την καταβολή δόσης υπολογιζόμενης βάσει της ιστοριμίας που ίσχυε κατά το χρόνο εκταμίευσης του δανείου, αίτημα που συνήθως ευδοκιμεί, εφόσον πληρούνται οι λοιπές προϋποθέσεις στο πρόσωπο του δανειολήπτη, ώστε να επιτρέπεται η λήψη του ασφαλιστικού μέτρου, κυρίως να επίκειται κίνδυνος για τα συμφέροντα του αιτούντος οφειλέτη.

Ζητείται, επίσης, η λήψη του ασφαλιστικού μέτρου της απαγόρευσης στην τράπεζα να ασκήσει το δικαίωμα καταγγελίας της σύμβασης που θα είχε λόγω της υπερημερίας του οφειλέτη στην εμπρόθεσμη και πλήρη εξόφληση των δόσεων. Το εν λόγω αίτημα μέχρι σήμερα δεν ευδοκιμεί, διότι η αποδοχή του θα αποτελούσε πλήρη ικανοποίηση δικαιώματος του οφειλέτη, η οποία ωστόσο είναι εφικτή μόνο ως αντικείμενο κύριας δίκης (άρθ. 70 ΚΠολΔ).

¹⁰³ ΤΝΠ Νόμος.

¹⁰⁴ *Ιωακείμιδη*, Περί επεκτάσεως της ακυρότητας της ρήτρας ελβετικού φράγκου σε ολόκληρη τη σύμβαση δανείου, ΝοΒ 2016, 546.

5.3. Η αμετάκλητη απόφαση 35/2015 του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Ρόδου

Η απόφαση 35/2015 του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Ρόδου¹⁰⁵ στηρίζεται μεν σε κοινή βάση με την 23/2014 απόφαση του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Ξάνθης, όμοια με τις αποφάσεις επί τακτικών αγωγών που ακολούθησαν, την έλλειψη ενημέρωσης του δανειολήπτη για την ακριβή έννοια των όρων της σύμβασης. Όμως, παρατηρείται διαφοροποίηση ως προς τα πραγματικά περιστατικά της συγκεκριμένης περίπτωσης, καθώς το δικαστήριο δέχθηκε ότι η δανειολήπτρια, ενώ συνήψε έγγραφη δύο συμβάσεις δανείου σε ελβετικό φράγκο, με κυμαινόμενο επιτόκιο, συνομολόγησε προφορικά σύμβαση για την προστασία της δόσης του δανείου από το συναλλαγματικό κίνδυνο, για διάστημα τριών ετών (36 μηνών), με δυνατότητα περαιτέρω ανανέωσης του προγράμματος προστασίας μετά την παρέλευση της τριετίας. Το πρόγραμμα προστασίας της δόσης θα εξασφάλιζε στην δανειολήπτρια σταθερή δόση, με απόκλιση $\pm 5\%$. Ωστόσο, το δικαστήριο έκρινε, κάνοντας δεκτό σχετικό ισχυρισμό της ενάγουσας, ότι ο όρος για την ανανέωση της προστασίας της δόσης στο μέλλον δεν τέθηκε κατά τρόπο σαφή και κατανοητό, αφού η δανειολήπτρια θεώρησε ότι η καταβλητέα δόση θα παρέμενε σταθερή έως την πλήρη εξόφληση του δανείου, με περιθώριο απόκλισης $\pm 5\%$. Περαιτέρω, εάν η δανειολήπτρια γνώριζε πριν την κατάρτιση της σύμβασης ότι η καταβλητέα δόση μετά την παρέλευση της τριετούς συμφωνηθείσας προστασίας θα διαμορφωνόταν βάσει της εκάστοτε ισχύουσας ισοτιμίας των νομισμάτων, δε θα προχωρούσε στην κατάρτιση της σύμβασης.

Η τράπεζα είχε ήδη παραιτηθεί από το δικαίωμα της έφεσης, επιλέγοντας να αχθεί η διαφορά ενώπιον του Αρείου Πάγου. Η απόφαση κατέστη αμετάκλητη, κατόπιν της παραίτησης της αναιρεσείουσας τράπεζας και από το ένδικο μέσο της αναίρεσης τον Φεβρουάριο του 2016.

5.4. Οι αρνητικές (κατά των δανειοληπτών) δικαστικές αποφάσεις

Κατά το πρόσφατο χρονικό διάστημα, η νομολογία επί των διαφορών που άγονται ενώπιον των Πολυμελών Πρωτοδικείων, με αίτημα την αναγνώριση της ακυρότητας των συμβατικών όρων έχει αναπτύξει αντίθετες τάσεις σε σχέση με τις πρώτες εκδοθείσες αποφάσεις. Το γεγονός αυτό μπορεί να ερμηνευθεί μόνο ενόψει των εκτεθέντων στις οικείες αποφάσεις πραγματικών περιστατικών, όπως άλλωστε και στις αρχικές (θετικές) αποφάσεις.

¹⁰⁵ αδημ.

Ο βασικός άξονας, γύρω από τον οποίο κινείται αυτή η κατηγορία αποφάσεων παραμένει κοινός και αφορά την καταχρηστικότητα του ΓΟΣ σχετικά με τη συναλλαγματική ισοτιμία. Καταρχήν, διαπιστώνεται ότι, με βάση το σκεπτικό ορισμένων αποφάσεων¹⁰⁶, κρίνεται η έλλειψη της ιδιότητας του καταναλωτή στο πρόσωπο του ενάγοντος, επομένως δε χρήζει της προστασίας του ν. 2251/1994. Έτσι, σε περίπτωση δανειοδότησης φυσικού προσώπου με επαγγελματικό δάνειο για απόκτηση άδειας ΤΑΞΙ, ο δανειολήπτης κρίθηκε πρόσωπο εξαιρούμενο της προστασίας του ν. 2251/1994. Συναφώς, εξετάζεται η εξοικείωση των δανειοληπτών με τους όρους σχετικά με την αγορά συναλλάγματος, που θα τους επέτρεπε να αντιληφθούν τον κίνδυνο διακύμανσης της συναλλαγματικής ισοτιμίας. Κατά τούτο, αξιολογείται η επαγγελματική κατάσταση των δανειοληπτών. Σε περίπτωση δανειοληπτών¹⁰⁷, οι οποίοι δραστηριοποιούνταν στο χώρο του εμπορίου και είχαν επαγγελματική εμπειρία, το Δικαστήριο έκρινε ότι το γεγονός ότι δεν ήταν αδαείς προς τις συναλλαγές, επέτρεπε σε αυτούς να έχουν αντίληψη του συναλλαγματικού κινδύνου. Κατά συνέπεια, η σχετική αγωγή απερρίφθη. Το δικαστήριο ολοκληρώνει την κρίση του με τη διαπίστωση ότι ο ΓΟΣ δεν είναι δυνατό να θεωρηθεί άκυρος, μόνον εκ του γεγονότος ότι μετεβλήθησαν δυσμενώς οι συνθήκες. Όμοιο σκεπτικό υιοθέτησε η απόφαση ΠολΠρωτΚαβ 21/2016¹⁰⁸, σύμφωνα με την οποία ο τρόπος της μετατροπής της ισοτιμίας, δεν είναι ιδιαίτερα σύνθετος, ώστε ο δανειολήπτης έχει τη δυνατότητα να τον αντιληφθεί πριν την κατάρτιση της σύμβασης, ακόμα κι αν δεν διαθέτει εξειδικευμένες γνώσεις περί τα τραπεζικά προϊόντα.

Κατά την δικαστική αξιολόγηση της παρεχόμενης πληροφόρησης εκ μέρους της τράπεζας στο δανειολήπτη, μεγάλης σημασίας είναι η ύπαρξη ή μη προγράμματος προστασίας της δόσης, με το οποίο ο δανειολήπτης να ενημερώνεται για τη δυνατότητα εξασφάλισης του για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα από συναλλαγματικές διακυμάνσεις¹⁰⁹.

Εδραζόμενη στη νομική βάση περί του επενδυτικού χαρακτήρα των δανείων σε ελβετικό φράγκο, η απόφαση 376/2016 του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Αθηνών, έκρινε ότι τα δάνεια σε συνάλλαγμα δεν αποτελούν ασυνήθη χρηματοπιστωτικά προϊόντα, αλλά είναι, αντιθέτως, επιτρεπτά στις τραπεζικές συναλλαγές και δεν αποτελούν προϊόντα με σύνθετο επενδυτικό χαρακτήρα, ώστε να απαιτείται ανάλογης έκτασης πληροφόρηση των δανειοληπτών, όπως εάν επρόκειτο για

¹⁰⁶ ΠολΠρωτΑθ 966/2016, αδημ.

¹⁰⁷ ΠολΠρωτΘεσ 353/2016, ΤΝΠ Νόμος.

¹⁰⁸ Αδημ.

¹⁰⁹ ΠολΠρωτΘεσ 353/2016, ΤΝΠ Νόμος.

επενδυτές. Η εθνική νομολογία προσαρμόσθηκε, έτσι, προς την πρόσφατη απόφαση του ΔΕΕ στην απόφαση Banif Plus Bank κατά Márton Lantos και Mártonné Lantos .

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'

ΔΑΝΕΙΑ ΣΕ ΕΛΒΕΤΙΚΟ ΦΡΑΓΚΟ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΔΑΝΕΙΟΛΗΠΤΩΝ

Στο πλαίσιο της προστασίας των δανειοληπτών, κρίνεται σκόπιμη η εξέταση των επιμέρους διατάξεων, στις οποίες θεμελιώνεται η προστασία και ενδεχομένως μπορεί να στηριχθεί δικαστικά επιδιώξιμη απαίτηση των δανειοληπτών. Επίσης, ερευνητέο είναι το κενό που προκαλείται στη σύμβαση στην περίπτωση αναγνώρισης της ακυρότητας του συμβατικού όρου σχετικά με την εκπλήρωση της οφειλής με βάση τη ρήτρα ελβετικού φράγκου, το οποίο πρέπει οπωσδήποτε να πληρωθεί με την εφαρμογή άλλης διάταξης νόμου, ώστε να εξακολουθήσει η λειτουργία της σύμβασης. Ακόμη, στο παρόν κεφάλαιο εξετάζεται επίσης η προτεινόμενη επίλυση του ζητήματος των δανείων σε ελβετικό φράγκο από τον αρμόδιο φορέα για επίλυση καταναλωτικών διαφορών, το Συνήγορο του καταναλωτή. Τέλος, εκτίθεται ο σκοπός και η λειτουργία της συλλογικής αγωγής, ως μέσο προστασίας των συμφερόντων των καταναλωτών σε συλλογικό επίπεδο.

1. Νομικές βάσεις για την προστασία των δανειοληπτών

1.1. Η ακυρότητα των δανειακών συμβάσεων βάσει των άρθ. 174, 178 και 179 ΑΚ

Καταρχάς, ερευνητέα είναι η νομιμότητα των δανείων σε ελβετικό φράγκο, κατά τη διάταξη του άρθ. 174 ΑΚ, που επιβάλλει την ακυρότητα σύμβασης, αν είναι αντίθετη σε απαγορευτική διάταξη νόμου. Όπως εκτέθηκε στο πρώτο κεφάλαιο της παρούσας, τα δάνεια σε ξένο νόμισμα χαρακτηρίζονταν από αυστηρούς περιορισμούς και απαγορεύσεις έως την ένταξη της χώρας στη ζώνη του ευρώ. Από την υιοθέτηση του ευρώ ως εθνικού νομίσματος, επετράπησαν τα δάνεια σε ξένο νόμισμα, στο πλαίσιο της ελευθερίας στη διακίνηση κεφαλαίων εντός της Ένωσης και καταργήθηκε ρητά κάθε σχετικός περιορισμός. Συνεπώς, τα δάνεια σε ελβετικό φράγκο δεν προσκρούουν σε απαγορευτική διάταξη νόμου¹¹⁰. Η νομολογία, που σταδιακά διαμορφώνεται, επικυρώνει αυτή τη θέση, απορρίπτοντας σχετικούς ισχυρισμούς περί ακυρότητας των δανείων σε ελβετικό φράγκο, βάσει του άρθ. 174 ΑΚ¹¹¹.

¹¹⁰ Χασάπης, ΧρηΔικ 2014, 415.

¹¹¹ Ενδεικτικά, ΠολΠρωτΠειρ 619/2016, αδημ.

Υποστηρίζεται πάντως ότι τα δάνεια σε ελβετικό φράγκο που χορηγούνται από τις ελληνικές τράπεζες σε δανειολήπτες, προκειμένου το ποσό να εκταμιευθεί και να χρησιμοποιηθεί στην Ελλάδα, ελλείπουσας της πρόθεσης να χρησιμοποιηθεί το συνάλλαγμα στην αλλοδαπή είναι άκυρα, διότι το νομοθετικό πλαίσιο όπως διαμορφώθηκε (αναλυτικά, υπό Κεφ. Α) απελευθέρωσε μεν τη χορήγηση των δανείων, με πρόβλεψη δανείων σε συνάλλαγμα για κάλυψη των αναγκών των δανειοληπτών στο εσωτερικό ή το εξωτερικό. Ανάγκη χρηματοδότησης σε ελβετικά φράγκα στην ελληνική αγορά πράγματι δεν υπήρξε, ενώ μηδαμινές είναι οι πιθανότητες δανειοδότησης προσώπου στην Ελλάδα σε ξένο νόμισμα. με στεγαστικό κυρίως δάνειο, για τη χρησιμοποίησή του σε ξένη χώρα. Εάν υποθεθεί ότι υπάρχει παρανομία, θα αφορά λειτουργικές υποχρεώσεις των τραπεζών, δυνάμενες να επιφέρουν μόνον διοικητικής φύσεως κυρώσεις¹¹².

Περαιτέρω, από τον συνδυασμό των διατάξεων των άρθρ. 174, 178, 179 και 180 ΑΚ προκύπτει ότι δικαιοπραξία που είναι αντίθετη προς τα χρηστά ήθη, ως καταπλεονεκτική είναι άκυρη. Οι προϋποθέσεις που πρέπει να συντρέχουν σωρευτικά για την αναγνώριση της ακυρότητας είναι, πρώτον, η προφανής δυσαναλογία μεταξύ παροχής και αντιπαροχής, δεύτερον, η ανάγκη, κουφότητα ή απειρία του ενός από τους συμβαλλομένους και, τρίτον, ο ένας συμβαλλόμενος να εκμεταλλευθεί την ανάγκη, κουφότητα ή απειρία του άλλου συμβαλλομένου¹¹³. Η έννοια της κουφότητας έγκειται στην αδιαφορία για τις συνέπειες ή τη σημασία των πράξεων, ως απειρία νοείται η έλλειψη συνήθους εμπειρίας ως προς τα οικονομικά δεδομένα και τις συναλλαγές. Η συνδρομή των ανωτέρω προϋποθέσεων κρίνεται κατά το χρόνο κατάρτισης της σύμβασης¹¹⁴.

Αναφορικά με τις συμβάσεις σε ελβετικό φράγκο, δεν έχει προκύψει ακόμα στη νομολογία περίπτωση κατάρτισης σύμβασης με τους παραπάνω όρους, και η επίκληση της παραπάνω νομικής βάσης, όποτε προβάλλεται ως επικουρική κρίνεται απορριπτέα, ως μη νόμιμη, ενώ συχνά τα δικαστήρια δεν υπεισέρχονται στην εξέταση της προτιμώντας την εξέταση άλλων νομικών βάσεων για τη διαμόρφωση δικανικής πεποίθησης.

¹¹² Ψυχομάνης, ΔΕΕ 2015, 3.

¹¹³ Νικολόπουλος, Ποιες δυνατότητες παρέχει το ελληνικό δίκαιο για την επίλυση των διαφορών που προκύπτουν από τα δάνεια σε ελβετικά φράγκα, ΝοΒ 2016, 226.

¹¹⁴ Γιοβαννόπουλος, ΕπισκεΔ 2014, 659·Χασάπης, ΧρηΔικ 2014,416.

1.2. Η ακυρότητα των δανειακών συμβάσεων με βάση το άρθρ. 140 ΑΚ

Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 140 ΑΚ, «αν κάποιος καταρτίζει δικαιοπραξία και η δήλωσή του δεν συμφωνεί, από ουσιώδη πλάνη, με τη βούλησή του, έχει δικαίωμα να ζητήσει την ακύρωση της δικαιοπραξίας», σύμφωνα δε με τη διάταξη του άρθρου 141 ΑΚ, «η πλάνη είναι ουσιώδης, όταν αναφέρεται σε σημείο τόσο σπουδαίο για την όλη δικαιοπραξία, ώστε, αν το πρόσωπο γνώριζε την πραγματική κατάσταση, δεν θα επιχειρούσε τη δικαιοπραξία». Περαιτέρω κατά τη διάταξη του άρθρου 147 ΑΚ «Όποιος παρασύρθηκε με απάτη σε δήλωση βούλησης έχει δικαίωμα να ζητήσει να ακυρωθεί η δικαιοπραξία». Σύμφωνα με το άρθρ. 157 ΑΚ, η ακύρωση της δικαιοπραξίας, λόγω πλάνης μπορεί να ζητηθεί εντός δύο ετών από τη σύναψη της δικαιοπραξίας ή για πλάνη που εξακολούθησε, εντός δύο ετών από το χρόνο που έληξε η κατάσταση της πλάνης.

Κατά την έννοια των διατάξεων αυτών, η πλάνη κατά τη δήλωση βουλήσεως, ήτοι η διάσταση μεταξύ δηλώσεως και βουλήσεως, συνεπεία εσφαλμένης γνώσεως από τον δηλούντα της απαιτούμενης για τον προσδιορισμό της βουλήσεως πραγματικής καταστάσεως, η οποία μπορεί να είναι και αποτέλεσμα απάτης (άρθρο 147 ΑΚ), παρέχει στον πλανηθέντα το δικαίωμα να ζητήσει την ακύρωση της δικαιοπραξίας, όταν είναι ουσιώδης¹¹⁵. Η πλάνη αυτή μπορεί να αφορά ακόμη και στο περιεχόμενο της δήλωσης, έστω και αν έχει σχέση με το δίκαιο, δηλαδή με το είδος της δικαιοπραξίας ή τη νομική ενέργεια κάποιου όρου ή με τις έννομες συνέπειες της δήλωσης¹¹⁶. Η αναγνώριση της ακυρότητας της σύμβασης λόγω πλάνης μπορεί να ζητηθεί εντός δύο ετών από τη σύναψη της. Περαιτέρω, είναι σημαντική η διάκριση μεταξύ της πλάνης που αφορά το περιεχόμενο της δήλωσης και της πλάνης ως προς τα παραγωγικά αίτια της βούλησης. Η τελευταία θεωρείται μη ουσιώδης, εκτός αν τα παραγωγικά αίτια τέθηκαν ως αίρεση ή αν συζητήθηκαν πριν από την κατάρτιση της δικαιοπραξίας και αποτέλεσαν έτσι θεμέλιο της δικαιοπραξίας¹¹⁷.

Παρατηρείται, ότι οι διατάξεις περί πλάνης δεν προσφέρουν λυσιτελή προστασία, διότι αν η σύμβαση ακυρωθεί, ανατρέπεται αναδρομικά, με αποτέλεσμα την υπέρμετρη επιβάρυνση του δανειολήπτη, ο οποίος οφείλει να επιστρέψει το σύνολο του υπολοίπου του δανείου¹¹⁸.

Εξετάζοντας σχετικό αγωγικό ισχυρισμό δανειολήπτη για την ακύρωση της δανειακής σύμβασης που είχε συνάψει, το Πολυμελές Πρωτοδικείο Ξάνθης, με την υπ' αρ. 13/2015 (αδημοσίευτη) απόφαση, απέρριψε την αγωγή ως προς τη

¹¹⁵ ΑΠ 9/2013, ΤΝΠ Νόμος.

¹¹⁶ ΑΠ 335/2012, ΑΠ 1270/2011, ΤΝΠ Νόμος.

¹¹⁷ ΟΛΑΠ 35/1998, ΕΛΛΔνη 1998, 1268, ΟΛΑΠ 1769/2009.

¹¹⁸ Χασάπης, ΧρηΔικ 2014, 416

συγκεκριμένη νομική βάση, διότι αφενός είχε παρέλθει διάστημα μεγαλύτερο των δύο ετών από τη σύναψη της σύμβασης, συνεπώς η ακύρωση λόγω πλάνης δεν ήταν εφικτή. Αφετέρου, το δικαστήριο έκρινε ότι η αναγνώριση της ακυρότητας, κατ' άρθ. 140 ΑΚ, συνεπάγεται την ακυρότητα της σύμβασης από το χρόνο έκδοσης της απόφασης, με τρόπο αντίθετο προς το αίτημα του συγκεκριμένου διαδίκου, περί αναγνώρισης της ακυρότητας αναδρομικά. Παρομοίως, απερρίφθη ο σχετικός λόγος της αγωγής για ακύρωση της σύμβασης λόγω πλάνης, καθώς κρίθηκε¹¹⁹ ότι προκειμένου να εφαρμοσθούν οι ανωτέρω διατάξεις, θα έπρεπε ο δανειολήπτης να αγνοεί ότι καταρτίζει σύμβαση δανείου σε συνάλλαγμα, θεωρώντας ότι πρόκειται για απλή δανειακή σύμβαση. Τέλος, αναφορικά με την πλάνη περί τα παραγωγικά αίτια της βούλησης του δανειολήπτη, με την ίδια απόφαση διαπιστώθηκε ότι πρέπει να αποδεικνύεται από τον δανειολήπτη ότι στήριξε την απόφαση να συνάψει τη σύμβαση αποκλειστικά στο χαμηλό επιτόκιο και τη χαμηλή μηνιαία δόση, που εξασφάλιζε το δάνειο σε ελβετικό φράγκο.

1.3. Η απρόοπτη μεταβολή των συνθηκών κατ' άρθ. 388 ΑΚ

Η διάταξη του άρθ. 388 ΑΚ εισάγει εξαιρετική ρύθμιση, με την οποία επιτρέπεται απόκλιση από την θεμελιώδη αρχή του δικαίου «*pacta sunt servanda*». Η διάταξη λειτουργεί ως συμπληρωματική και διορθωτική ρήτρα των δικαιοπρακτικών βουλήσεων. Με την εφαρμογή της διάταξης παρέχεται η δυνατότητα στο δικαστήριο, κατόπιν αίτησης του οφειλέτη, να αναγάγει στο προσήκον μέτρο την παροχή, υπό τις ακόλουθες προϋποθέσεις. Πρώτον, τα μέρη στήριξαν τη σύναψη της σύμβασης σε περιστατικά, τα οποία έπειτα μεταβλήθηκαν. Τα περιστατικά που συνιστούν το δικαιοπρακτικό θεμέλιο της σύμβασης μπορεί να αναφέρονται γενικά στις συνθήκες της αγοράς ή σε περιστάσεις της συναπτόμενης σύμβασης. Ειδικά προκειμένου για δάνεια σε ξένο νόμισμα, ειδικές συνθήκες όπως οι νομισματικές επιπτώσεις, διακυμάνσεις ή υποτιμήσεις το νομίσματος είναι πιθανό να μεταβληθούν¹²⁰. Δεύτερον, τα ανωτέρω περιστατικά μεταβλήθηκαν μετά τη σύναψη της σύμβασης, για λόγους που δεν είχαν προβλεφθεί ή δεν μπορούσαν να προβλεφθούν¹²¹. Τέλος, συνεπεία της μεταβολής των συνθηκών η εκπλήρωση της παροχής καθίσταται ιδιαίτερα επαχθής, ενόψει και της αντιπαροχής. Η ισορροπία

¹¹⁹ ΜΠρΘ19257/2014, ΧρΙΔ 2015, 583 με σχόλιο *Ε. Μαργαρίτη*.

¹²⁰ ΠολΠρωτΑλεξ, 26/2015, αδημ.

¹²¹ Νομολογιακά με τις αποφάσεις ΑΠ1271/2012, ΤΝΠ Νόμος, ΑΠ 988/212, ΧρΙΔ 2013, 26 και ΑΠ 187/1990, ΝοΒ 1991, 913 γίνεται δεκτή η διορθωτική εφαρμογή του άρθ. 288 ΑΚ σε συνδυασμό με το άρθ. 388 ΑΚ, όταν η αδυναμία πρόβλεψης του κινδύνου συνεπάγεται αδυναμία ανάληψης του συγκεκριμένου κινδύνου

μεταξύ των συμβαλλομένων πρέπει να έχει διαταραχθεί σε βαθμό που η εκπλήρωση της παροχής καθίσταται μη ανεκτή για τον συμβαλλόμενο¹²².

Κατά τη γραμματική της διατύπωση, η διάταξη εφαρμόζεται σε αμφοτεροβαρείς συμβάσεις, άποψη που συμμερίζεται μεγάλο μέρος της θεωρίας. Αποδοχή της εφαρμογής της γραμματικής ερμηνείας της διάταξης, προκειμένου για συμβάσεις δανείου αποκλείει την εφαρμογή του άρθ. 388 ΑΚ στις re καταρτιζόμενες¹²³ συμβάσεις δανείου, λόγω του ετεροβαρούς χαρακτήρα τους. Έτσι, αποκλειόμενης της εφαρμογής της διάταξης του άρθ. 388 ΑΚ, που αποτελεί εξειδίκευση της καλής πίστης, προκρίνεται η εφαρμογή του άρθ. 288 ΑΚ.

Ωστόσο, οι έντοκες δανειακές συμβάσεις γίνεται παγίως δεκτό ότι έχουν αμφοτεροβαρή χαρακτήρα¹²⁴, διότι δημιουργούνται υποχρεώσεις εις βάρος και των δύο συμβαλλομένων, κατά συνέπεια μπορεί να τύχει εφαρμογής η διάταξη του άρθ. 388 ΑΚ.

Γενικότερα, οι πιστωτικές συμβάσεις που συνήφθησαν το έτος 2008 και εξής δεν μπορούν να υποστούν αναπροσαρμογή στους όρους τους βάσει του κανόνα της απρόοπτης μεταβολής των συνθηκών, καθώς κατά εκείνο το χρόνο είχαν ήδη διαφανεί οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης ενώ είχε διαμορφωθεί το νομοθετικό πλαίσιο του καθορισμού της φερεγγυότητας του οφειλέτη, με την εφαρμογή της οδηγίας 2008/48/ΕΚ, για τον υπεύθυνο δανεισμό¹²⁵.

Εν προκειμένω, για τα δάνεια σε ελβετικό φράγκο, προκύπτει ότι οι δανειολήπτες προσέβλεπαν κατά τη σύναψη της δανειακής σύμβασης, αφενός στη σταθερότητα του νομίσματος του ελβετικού φράγκου, και αφετέρου στο προνομιακό επιτόκιο Libor. Συνάγεται ότι αν, πράγματι είχαν επίγνωση του κινδύνου που αναλάμβαναν σχετικά με τον υπολογισμό της οφειλής τους στο πολυετές χρονικό διάστημα της διάρκειας της σύμβασης, οι δανειολήπτες δεν θα κατήρτιζαν τη σύμβαση. Υπό το πρίσμα των διατάξεων του άρθ. 388 και 288 ΑΚ, προκύπτει ότι οι

¹²² *Καράκωστας/Βρεττού*, Ο ανοιχτός έλεγχος των ΓΟΣ στις δανειακές συμβάσεις σε ελβετικό φράγκο (γνwm.), ΕφΑΔ 2015, 1055.

¹²³ *Γεωργιάδης Α.*, Ενοχικό Δίκαιο, Ειδικό μέρος, τ. 1, 2004, 574.

¹²⁴ *Γεωργιάδης Α.*, Ενοχικό Δίκαιο, Ειδικό μέρος, τ. 1, 2004, 574, *Ρούσσης*, ΧρΙΔ 2013, 498, *Γιοβανόπουλος*, «Προστασία δανειολήπτη σε αλλοδαπό νόμισμα. Νεότερες εξελίξεις», 25 Μαρτίου 2016, 7ο Πανελλήνιο Συνέδριο e-themis, Θεσσαλονίκη, όπου υποστήριξε ότι είναι εφικτή η αναλογική εφαρμογή του άρθ. 388 ΑΚ στις ετεροβαρείς συμβάσεις.

¹²⁵ *Ρούσσης*, Απρόοπτη μεταβολή συνθηκών και διάπλαση ουσιωδών όρων πιστωτικών συμβάσεων, ΧρΙΔ 2013, 498.

δανειολήπτες που αγνοούσαν τον συναλλαγματικό κίνδυνο, δεν επιβαρύνθηκαν με αυτόν¹²⁶.

Ακόμα κι αν τα μέρη μπορούσαν εν μέρει να προβλέψουν την επέλευση του συναλλαγματικού κινδύνου και προς τούτο ενίοτε προέβησαν σε συμβάσεις ασφάλισης του δανείου, το ποσοστό της διακύμανσης της ισοτιμίας, όπως είχε γίνει αντιληπτό από τους ίδιους δεν ήταν μεγάλης κλίμακας. Εξάλλου, οι συμβάσεις για την αντιστάθμιση του κινδύνου κάλυπταν διακύμανση της ισοτιμίας σε ποσοστό της τάξεως του 5%. Μεγαλύτερο ποσοστό διακύμανσης της ισοτιμίας, ώστε να προσεγγίζει το 35%, όπως πράγματι διαμορφώθηκε η ισοτιμία έως το 2015 σε σχέση με τα έτη 2006-2009, ήταν λιγότερο πιθανό να προβλεφθεί από τους συμβαλλόμενους.

Καθώς τα μέρη, ιδίως οι δανειολήπτες χωρίς υπαιτιότητα, δεν ανέμεναν την παραπάνω δυσμενή για τα συμφέροντά τους εξέλιξη, μπορούν να επικαλεσθούν τη διάταξη του άρθ. 388 ΑΚ, διότι υπήρξε μεταβολή των συνθηκών στις οποίες στήριξαν τη σύναψη του δανείου. Ενδεχόμενη εμμονή στα συμφωνηθέντα, αντίκειται στην ευθύτητα και την εντιμότητα που πρέπει να τηρείται στις συναλλαγές¹²⁷. Συνεπώς, ο δανειολήπτης μπορεί να επιδιώξει προστασία από τη σε βάρος του μεταβολή της ισοτιμίας, ζητώντας τη δικαστική διάπλαση της έννομης σχέσης, με τον καθορισμό της ισοτιμίας που υπήρχε κατά το χρόνο της εκταμίευσης του δανείου, διότι αυτό το μέγεθος ήταν το μόνο αντιληπτό με ευχέρεια από τον δανειολήπτη. Η αγωγή και η επ' αυτής απόφαση έχουν διαπλαστικό αποτέλεσμα, διότι διαπλάθουν την έννομη σχέση για το μέλλον και δεν μπορούν να επιφέρουν αναδρομικό αποτέλεσμα¹²⁸.

Υποστηρίζεται, πάντως, η άποψη ότι, το άρθ. 388 ΑΚ δεν μπορεί να εφαρμοσθεί εάν ο συναλλαγματικός κίνδυνος ήταν μεν γνωστός στους δανειολήπτες, αλλά οι ίδιοι για τη σύναψη του δανείου στηρίχθηκαν στο συμπέρασμα ότι δεν θα επερχόταν καθ' όλη τη διάρκεια του δανείου¹²⁹. Κατ' αυτή την άποψη, τα μέρη εξήγαγαν ένα αυθαίρετο συμπέρασμα, καθώς ήταν αυτονόητο ότι δεν ήταν δυνατό να παραμείνει σταθερή η συναλλαγματική ισοτιμία για μακροχρόνιες περιόδους, ίσες με τη συμβατική διάρκεια των δανείων. Εντούτοις, η παραπάνω άποψη ΔΝΕ λαμβάνει υπόψιν το ενδεχόμενο τα συμβαλλόμενα μέρη να είχαν λάβει υπόψιν πιθανές διακυμάνσεις μικρής κλίμακας, αποβλέποντας εν τέλει σε μακροπρόθεσμο

¹²⁶ Δέλλιος/Βαλτούδης, ΕπισκεΔ 2015, 123.

¹²⁷ Καράκωστας/Βρεττού, ΕφΑΔ 2015, 1056.

¹²⁸ ΠολΠρωτΑθ, 3789/2015, ΤΝΠ Νόμος.

¹²⁹ Ψυχομάνης, Τραπεζικά δάνεια σε ελβετικά φράγκα, ΔΕΕ 2015,7.

όφελός, ή πάντως, στην προσδοκία να μη ζημιωθούν, εντούτοις εν προκειμένω οι συνθήκες μετεβλήθησαν άρδην, γεγονός που, κατά την άποψη της γράφουσας, μπορεί να δικαιολογήσει την εφαρμογή του άρθ. 388 ΑΚ.

1.4. Η καλή πίστη του άρθ. 288 ΑΚ

Σύμφωνα με την αναγκαστικού δικαίου διάταξη του άρθ. 288 ΑΚ, ο οφειλέτης έχει την υποχρέωση να εκπληρώσει την παροχή όπως απαιτεί η καλή πίστη, αφού ληφθούν υπόψιν και τα συναλλακτικά ήθη. Σκοπός της διάταξης είναι να αρθεί η αδικία που τυχόν χαρακτηρίζει μία ενοχή¹³⁰ και μπορεί να οφείλεται σε διάφορους λόγους, μεταξύ αυτών και σε μεταβολή των συνθηκών, στις οποίες στηρίχθηκε η σύναψη της σύμβασης. Έτσι, βάσει αυτής της διάταξης, μπορεί να επιτευχθεί μείωση της μηνιαίας δόσης δανείου, όταν έχει επέλθει σημαντική μείωση του εισοδήματος του δανειολήπτη, καθώς η εμμονή της τράπεζας να αξιώνει την αρχική, πριν τη μεταβολή δόση, θα ήταν αντίθετη στην καλή πίστη¹³¹.

Η διάταξη του άρθ. 288 ΑΚ τυγχάνει εφαρμογής όταν έχει αποκλεισθεί η εφαρμογή της διάταξης του άρθ. 388 ΑΚ, όταν από υπαιτιότητα των μερών, κοινή ή μόνο του οφειλέτη ή του δανειστή, δεν προβλέφθηκε η μεταβολή των συνθηκών εκτέλεσης της παροχής.

Συστηματικά, η διάταξη του άρθ. 288 ΑΚ για την καλόπιστη εκπλήρωση των ενοχών ως γενική ρήτρα υποχωρεί έναντι των ειδικότερων διατάξεων που ισχύουν και επιβάλλουν την υποχρέωση πληροφόρησης των δανειοληπτών από τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Κυριότερη από αυτές τις διατάξεις είναι η ΠΔ/ΤΕ 2501/2002, το περιεχόμενο της οποίας αναφέρεται αναλυτικά στο κεφάλαιο Α υπό 2.2. Η νομολογία διαπίστωσε επίσης, ότι το περιεχόμενο του άρθ. 288 ΑΚ προκειμένου για αγωγές στο πλαίσιο δανείων που έχουν συναφθεί σε ελβετικό φράγκο συμπίπτει με τη διάταξη του άρθ. 2 ν. 2251/1994¹³². Σκόπιμο είναι, σε κάθε περίπτωση να εξετασθεί περαιτέρω το περιεχόμενο της υποχρέωσης πληροφόρησης του δανειολήπτη ως έκφανση της αρχής της καλής πίστης.

Στο πλαίσιο επίκλησης της διάταξης του άρθ. 288 ΑΚ εμπίπτει η υποχρέωση προστασίας του άλλου μέρους. Η καλή πίστη, έναντι του αντισυμβαλλομένου της τράπεζας δανειολήπτη, εξειδικεύεται ως υποχρέωση πρόνοιας, ασφάλειας και

¹³⁰ Σταθόπουλος, Γενικό Ενοχικό Δίκαιο, 2004, 196.

¹³¹ Παπαπαναγιώτου, Η διάταξη του άρθ. 288 ΑΚ ως όπλο των δανειοληπτών των στεγαστικών δανείων, Αρμενόπουλος 2012, 1630.

¹³² ΠολΠρωτΞάνθ 13/2015, αδημ.

προστασίας του τελευταίου και της περιουσίας του. Βάσει αυτής της υποχρέωσης, η τράπεζα οφείλει να μην επιδιώκει μονομερώς ίδια συμφέροντα της, αλλά να προασπίζει τα συμφέροντα του πελάτη της, συνεκτιμώντας το γνωσιολογικό του υπόβαθρο και την ανάγκη διαφώτισής του, όπως καθίσταται σαφής στην τράπεζα από τη συμπεριφορά του πελάτη. Εξάλλου, μεταξύ του πιστωτικού ιδρύματος και του δανειολήπτη ιδρύεται σχέση εμπιστοσύνης, καθώς ο δανειολήπτης αναμένει εύλογα ότι η τράπεζα θα λάβει υπόψιν τα συμφέροντά του και θα μεριμνήσει για αυτά, λαμβάνοντας τα κατάλληλα μέτρα προστασίας.

Η αναγκαιότητα πληροφόρησης του δανειολήπτη για τη συναπτόμενη σύμβαση δικαιολογείται, πέραν της εγκαθιδρυόμενης σχέσης εμπιστοσύνης, από ψυχολογικούς παράγοντες που ενδέχεται να τον επηρεάσουν κατά τη σύναψη μιας σύμβασης στην υποβάθμιση του κινδύνου που αναλαμβάνει, ακόμα και του ενδεχομένου μη αποπληρωμής του δανείου, ενώ αντίθετα ο δανειολήπτης μπορεί να υπερεκτιμήσει τις οικονομικές του δυνατότητες¹³³. Μη δυνάμενος να αντιληφθεί τους κινδύνους από τη λειτουργία του δανείου, ο δανειολήπτης είναι πιθανό να υπερεκτιμήσει τις θετικές μόνο πληροφορίες ή το άμεσο όφελος που ενδέχεται να αποκομίσει από τη σύμβαση, παραβλέποντας τους πιθανούς κινδύνους.

Το ακριβές περιεχόμενο και η έκταση της υποχρέωσης διαφώτισης του δανειολήπτη δεν μπορεί να καθορισθεί εκ των προτέρων, αλλά διαμορφώνεται ως συνάρτηση των ιδιοτήτων που συντρέχουν στο πρόσωπο του πελάτη, σχετικά με την εμπειρία του σε τραπεζικές συναλλαγές, την εκπαίδευση του, την τυχόν μακροχρόνια διάρκεια της συνεργασίας του με την τράπεζα και άλλους παράγοντες που κρίνονται κατά περίπτωση, με γνώμονα τους αντικειμενικούς κινδύνους της συναλλαγής¹³⁴. Μπορεί να θεωρηθεί ότι στις απαιτούμενες πληροφορίες συγκαταλέγονται πληροφορίες σχετικά με το είδος, το αντικείμενο, τα οφέλη και τη λειτουργία και τα βασικά στοιχεία της συναπτόμενης τραπεζικής σύμβασης, ακόμα και την παροχή συμβουλών. Η τράπεζα δεν υποχρεούται να ενημερώσει το δανειολήπτη για τους γενικότερους κινδύνους που απορρέουν από τη χρήση του δανείου¹³⁵.

Ειδικά στις συμβάσεις δανείου σε ελβετικό φράγκο, επιβάλλεται ιδιαίτερη υποχρέωση πληροφόρησης των δανειοληπτών, πρωτίστως αναφορικά με τον συναλλαγματικό κίνδυνο. Η ενημέρωση μπορεί να λάβει τη μορφή παραδειγμάτων, χαρακτηριστικών της μεταβολής του κεφαλαίου του δανείου, σε περίπτωση

¹³³ Κατσάς, σε *Βενιέρη/ Κατσά*, Εφαρμογή του ν. 3869/2010 για τα υπερχρεωμένα φυσικά πρόσωπα, 2016³, 4.

¹³⁴ *Γεωργιάδης Γ.*, Οι υποχρεώσεις της τράπεζας για ενημέρωση, διαφώτιση και παροχή συμβουλών στον πελάτη, ΧρΙΔ 2008, 870.

¹³⁵ *Χασάπης*, ΧρηΔικ 2014, 418.

διακύμανσης της ισοτιμίας, γραφημάτων ή απεικονίσεων¹³⁶. Η πληροφόρηση πρέπει να καλύπτει τις συνέπειες της σύναψης ενός δανείου σε ξένο νόμισμα, δηλαδή ότι σε περίπτωση επέλευσης του συναλλαγματικού κινδύνου, οι δόσεις προς εξόφληση του δανείου θα μεταβληθούν, ώστε ανάλογα θα αυξηθεί το κεφάλαιο ή οι συμφωνηθείσες δόσεις του δανείου. Ο δανειολήπτης οφείλει να γνωρίζει ότι πρόκειται για σύμβαση που απέχει από την προβλεψιμότητα ενός παραδοσιακού στεγαστικού δανείου¹³⁷. Η τράπεζα, από την πλευρά της, οφείλει να προειδοποιήσει το δανειολήπτη ότι είναι πιθανό να υποστεί πραγματική ζημία, λόγω της δυσμενούς μεταβολής της συναλλαγματικής ισοτιμίας, να αυξηθεί το ποσό του δανείου του, με αποτέλεσμα ο δανειολήπτης να απαιτείται να λάβει αποφάσεις για την τυχόν μετατροπή του δανείου ή να επηρεασθεί ο γενικότερος οικονομικός του προγραμματισμός.

Η ενημέρωση για το συναλλαγματικό κίνδυνο των δανείων σε ελβετικό φράγκο δεν περιορίζεται στην επιγραμματική αναφορά του, αντιθέτως, πρέπει οπωσδήποτε να εξειδικεύεται, στους παράγοντες που τον αποτελούν, όπως αναφέρθηκαν παραπάνω. Ο κίνδυνος πρέπει να επεξηγείται κατά τρόπο εύληπτο, σαφή και κατανοητό, ώστε ο δανειολήπτης να είναι ικανός να συλλάβει το περιεχόμενο του και να προβάλει τις συνέπειες στη δική του ατομική περίπτωση. Παρατηρείται, ωστόσο, συχνά σε όρους δανειακών συμβάσεων η διατύπωση του κινδύνου με ασαφή και επιγραμματικό τρόπο, είτε μόνο με την απλή δήλωση του δανειολήπτη στη σύμβαση ότι «ενημερώθηκε και αποδέχεται τον συναλλαγματικό κίνδυνο», δίχως μεγαλύτερη εξειδίκευση για την έννοια ή το περιεχόμενό του.

Συνήθη πρακτική των τραπεζών κατά τη σύναψη του δανείου, αποτελεί η χορήγηση στον δανειολήπτη αντίγραφο του πίνακα εξόφλησης των δόσεων (δοσολόγιο), με το οποίο παρουσιάζεται η κατανομή των δόσεων του δανείου, ανά περίοδο αποπληρωμής, συνήθως σε μηνιαία βάση. Ο πίνακας εκτείνεται χρονικά στη συμβατική διάρκεια του δανείου και συνιστά προβολή των δόσεων του δανείου στο μέλλον. Για την κατάρτισή του πίνακα λαμβάνεται υπόψιν η συναλλαγματική ισοτιμία κατά το χρόνο εκταμίευσης του δανείου, τιμή που είναι βέβαιο, κατά την κοινή λογική, ότι θα μεταβληθεί στη διάρκεια του δανείου σε χρόνο πολύ σύντομο, ενδεχομένως και την επόμενη ημέρα. Με αυτόν τον τρόπο η εξέλιξη της σύμβασης, όπως προδιαγράφεται από την τράπεζα δεν είναι ρεαλιστική και οδηγεί τον

¹³⁶ Χασάπης, ΧρηΔικ 2014, 419.

¹³⁷ Σπυράκος, ΔΕΕ 2015, 827.

δανειολήπτη σε εσφαλμένα ή παραπλανητικά συμπεράσματα σχετικά με την εξέλιξη του δανείου¹³⁸.

Συναντάται επίσης το φαινόμενο αποστολής από την τράπεζα στο δανειολήπτη επιστολής με συναφές περιεχόμενο, σε χρόνο μεταγενέστερο της σύναψης της σύμβασης, εκφράζοντας τις ευχαριστίες της προς τον πελάτη για την επιλογή της ίδιας ως αντισυμβαλλόμενης και ειδικά του συγκεκριμένου δανειακού προϊόντος, και με επισήμανση του συναλλαγματικού κινδύνου. Η επιστολή αναφέρει συνήθως το ενδεχόμενο μεταβολής της συναλλαγματικής ισοτιμίας και της συνακόλουθης μεταβολής της δόσης του δανείου, είτε προς την κατεύθυνση της αύξησης ή της μείωσης της, ενώ παρατηρείται η τάση να δίδεται μεγαλύτερη έμφαση στην συμφέρουσα για το δανειολήπτη μεταβολή, κατά τρόπο που μπορεί να θεωρηθεί παραπλανητικός¹³⁹.

Η πρακτική επίδοσης ενημερωτικής επιστολής από την τράπεζα στον δανειολήπτη δεν μπορεί να θεωρηθεί σύμφωνη με την υποχρέωση της τράπεζας για πληροφόρηση του δανειολήπτη, καθώς έπεται του χρόνου της σύναψης της σύμβασης, και συνάγεται ότι πιθανόν ο δανειολήπτης αγνοούσε την ακριβή λειτουργία του δανείου κατά τη σύναψή του. Έχει, συνεπώς, χαρακτήρα νομικώς επουσιώδη¹⁴⁰. Διαπιστώνεται ότι ο χαρακτήρας του συγκεκριμένου τύπου της επιστολής είναι επιφανειακός, διότι δεν συμπεριλαμβάνει τη χρήση ρεαλιστικών παραδειγμάτων για τη διαμόρφωση του κεφαλαίου του δανείου καθ' όλο το συμβατικό χρόνο¹⁴¹, με πιθανές διακυμάνσεις είτε προς επωφελή είτε προς δυσμενή για το δανειολήπτη κατεύθυνση της ισοτιμίας, ώστε να καταστεί εμφανής στον δανειολήπτη η ενδεχόμενη ανατροπή των όρων που γνώριζε και συνομολόγησε.

Από την αρχή της καλής πίστης στην εκπλήρωση των ενοχών απορρέει η υποχρέωση της τράπεζας να προσφέρει στο δανειολήπτη ενημέρωση για τις επιλογές που διαθέτει, προκειμένου να προβεί στην αντιστάθμιση του συναλλαγματικού κινδύνου. Η τράπεζα οφείλει να προτείνει στον δανειολήπτη τεχνικές κάλυψης του κινδύνου από τη μεταβολή της ισοτιμίας σε σημαντικό βαθμό, που παρέχεται έναντι ορισμένου κόστους για τον δανειολήπτη και λαμβάνει τη μορφή κάλυψης της διαφοράς της δόσης από την τράπεζα όταν η ισοτιμία μεταβληθεί πάνω από ορισμένο, συμφωνηθέν ποσοστό. Η τράπεζα οφείλει να προτείνει και να επεξηγήσει με σαφήνεια και πληρότητα τη φύση και το σκοπό της

¹³⁸ ΠολΠρΞανθ 26/2015, αδημ.

¹³⁹ Δέλλιος/Βαλτούδης, Συμβάσεις δανείων σε ελβετικό φράγκο, Κύρος γενικών όρων συναλλαγών και συναφή ζητήματα, ΕπισκΕΔ 2015, 114.

¹⁴⁰ Δέλλιος/Βαλτούδης, ΕπισκΕΔ 2015, 113.

¹⁴¹ ΠολΠρωτΞάνθ 13/2015, αδημ.

αντιστάθμισης του συναλλαγματικού κινδύνου, στον δανειολήπτη, επιπρόσθετα δε να τον ενθαρρύνει να προβεί στην αντιστάθμιση του κινδύνου¹⁴². Προκειμένου να έχει αποτελεσματικό χαρακτήρα, όποια μέθοδος αντιστάθμισης κινδύνου προταθεί, πρέπει να καλύπτει σημαντική χρονική διάρκεια σε σχέση με τη συμβατική διάρκεια του δανείου και να μην περιορίζεται χρονικά μόνον στο πρώτο διάστημα της λειτουργίας της, οπότε ο κίνδυνος είναι, ενδεχομένως, λιγότερο πιθανό να εκδηλωθεί ή, ακόμα κι αν εκδηλωθεί, μπορεί να έχει περιορισμένες συνέπειες.

2. Η θέση του Συνηγόρου του Καταναλωτή

Η προβληματική των δανείων σε ελβετικό φράγκο απασχόλησε πολύ νωρίς τον Συνήγορο του Καταναλωτή, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του. Στα τέλη του έτους 2012 δανειολήπτης προέβη σε αναφορά στο ΣΤΚ με την οποία κατήγγειλε την έλλειψη προσυμβατικής ενημέρωσης από την αντισυμβαλλόμενη του τράπεζα, ζητώντας τη συμβιβαστική επίλυση του ζητήματος. Επί της αναφοράς, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του ΣΤΚ εκδόθηκε η υπ' αρ. πρωτ. 9988/18-4-2013 έγγραφη σύσταση κατ' άρθ. 4 παρ. 5 Ν 3297/2004, με την οποία έγινε δεκτός ο ισχυρισμός της καταγγέλλουσας για έλλειψη προσυμβατικής ενημέρωσης, ενώ αναγνωρίστηκε ότι η καταγγέλλουσα είχε τη δυνατότητα ενημέρωσης για τη μεταβολή της ισοτιμίας κατά το χρόνο εξυπηρέτησης του δανείου, μέσω των ενημερωτικών σημειωμάτων που τις απέστειλε τακτικά η τράπεζα. Η από 18-4-2013 σύσταση προκρίνει τη μετατροπή του νομίσματος της σύμβασης από ελβετικό φράγκο σε ευρώ, ενώ αναγνωρίζει ότι από την παραπάνω μετατροπή θα προκύψει ζημία, συνιστάμενη στη διαφορά του αρχικού κεφαλαίου σε ευρώ αφαιρούμενου από το αρχικό κεφάλαιο σε ευρώ. Η σύσταση προτείνει ότι η διαφορά πρέπει να επιμερισθεί μεταξύ των μερών κατά τον λόγο 95%-5%, ήτοι να επιβαρυνθεί η τράπεζα τη ζημία κατά το μεγαλύτερο ποσοστό της σε σχέση με το δανειολήπτη. Γίνεται αντιληπτό από το πρακτικό εξωδικαστικής επίλυσης της διαφοράς, ότι επιρρίπτεται στη δανειολήπτρια ποσοστό της ευθύνης που αναλογεί σε 5%, με το σκεπτικό ότι η καταναλώτρια λάμβανε συχνά γνώση των μεταβολών της ισοτιμίας, αλλά παρέλειψε να ασκήσει το συμβατικό δικαίωμα της μετατροπής του νομίσματος του δανείου. Πάντως, παρατηρείται ότι ο ΣΤΚ, διερευνώντας τη συγκεκριμένη περίπτωση καταγγελίας, προέβη μόνο σε τυπική αναφορά των εφαρμοστέων στις δανειακές συμβάσεις διατάξεων¹⁴³, χωρίς να

¹⁴² Σπυράκος, ΔΕΕ 2015, 830.

¹⁴³ ΠΔ/ΤΕ 2501/2002, Κεφ. Β, παρ. 2, καθώς και η συνδρομή των άρθ. 9ε και 8 παρ. 1 Ν. 2251/1994 και ΑΚ 197, 198 παρ. 1 και 919.

ερευνάται επί της ουσίας η διαφάνεια του όρου, ώστε να είναι ευχερώς αντιληπτός από τη δανειολήπτρια.

Με την υπ' αρ. πρωτ. 22325/17-9-2015 πρόταση¹⁴⁴ του Συνηγόρου του Καταναλωτή (ΣΤΚ) για τη διευθέτηση των διαφορών μεταξύ δανειοληπτών στεγαστικών δανείων σε ελβετικό φράγκο και τραπεζών, η αρχή αντιμετωπίζει ευρύτερα σε σχέση με την ανωτέρω μεμονωμένη περίπτωση το ζήτημα και προτείνει τρόπο συμβιβαστικής επίλυσης των διαφορών που έχουν προκύψει λόγω της μεταβολής της συναλλαγματικής ισοτιμίας του ελβετικού φράγκου σε σχέση με το ευρώ.

Για τη διαμόρφωσή της πρότασης της, η Αρχή έλαβε υπόψιν την υποχρέωση ενημέρωσης των δανειοληπτών από τα τραπεζικά ιδρύματα, όπως αναλυτικά εκτέθηκε στο δεύτερο κεφάλαιο και εδράζεται, συνοπτικά, στην υποχρέωση προνοίας των τραπεζών έναντι των δανειοληπτών, ως ειδικότερη έκφανση της καλής πίστης των διατάξεων 197-198 και 288 ΑΚ.

Καθίσταται σαφές ότι η πληροφόρηση σχετικά με το περιεχόμενο των όρων της σύμβασης πρέπει να είναι πλήρης και εμπειριστατωμένη, να περιλαμβάνει διαφωτιστικές πληροφορίες για τον δανειολήπτη, προκειμένου να κατανοήσει τον τρόπο λειτουργίας της δανειακής σύμβασης και τους ενδεχόμενους κινδύνους από την εξέλιξή της. Συγκεκριμένα, με την πρόταση του Συνηγόρου του Καταναλωτή απαιτείται η εκ μέρους του πιστωτικού ιδρύματος παράθεση στοιχείων σχετικά με την εξέλιξη του δανείου σε περίπτωση υποτίμησης του εγχωρίου νομίσματος έναντι του αλλοδαπού. Στην ανωτέρω πρόταση κρίνεται σκόπιμη η συμμόρφωση των πιστωτικών ιδρυμάτων με την σύσταση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της 21ης Σεπτεμβρίου 2011¹⁴⁵ σχετικά με το δανεισμό σε ξένο νόμισμα, ως προς τη διαμόρφωση των παρατιθέμενων παραδειγμάτων, για τα οποία προτείνεται να λαμβάνεται υπόψιν ως ισοτιμία μέγιστη τιμή αρνητικής διακύμανσης κατά την τελευταία τριετία μεταξύ των σημαντικών για τη σύμβαση νομισμάτων καθώς και το υψηλότερο επιτόκιο αναφοράς της ίδιας περιόδου. Κατά τον τρόπο αυτό, η προσοχή του δανειολήπτη στρέφεται ευχερέστερα στο ενδεχόμενο μη ευνοϊκής εξέλιξης της ισοτιμίας κατά το στάδιο των διαπραγματεύσεων και ενδέχεται να λειτουργήσει αποτρεπτικά για τη σύναψη της συγκεκριμένης σύμβασης. Αξίζει να επισημανθεί η παραδοχή όπως διατυπώνεται στην πρόταση του Συνηγόρου του Καταναλωτή, ότι

¹⁴⁴ Ανακλητή από τη σελίδα www.synigoroskatanaloti.gr.

¹⁴⁵ 2011C/342/01.

«οι μη ενημερωμένοι δανειολήπτες έχουν περισσότερες πιθανότητες να επιλέξουν δάνεια σε ξένο νόμισμα».

Προκειμένου να διαμορφώσει την πρότασή του ο Συνήγορος του Καταναλωτή, προβαίνει στη διάκριση πέντε τύπων δανειοληπτών, με κριτήριο την παροχή προσυμβατικής ενημέρωσης από το πιστωτικό ίδρυμα και τη δυνατότητα του δανειολήπτη για αποπληρωμή των δανείων.

Διαμορφώνεται έτσι ο τύπος του δανειολήπτη που δέχθηκε προσυμβατική ενημέρωση και εξακολουθεί να αποπληρώνει το δάνειο, αντιδιαστέλλομενος προς τον τύπο του δανειολήπτη, που, παρότι δέχθηκε προσυμβατική ενημέρωση και διέθετε αντίληψη των όρων του δανείου, δεν δύναται να ανταπεξέλθει στις συμφωνηθείσες δόσεις. Για την πρώτη κατηγορία των δανειοληπτών δεν προκύπτει διαφορά προς επίλυση καθώς η εξυπηρέτηση του δανείου συνεχίζεται κανονικά, ενώ για τη δεύτερη κατηγορία προτείνεται ρύθμιση της οφειλής μέσω του υφιστάμενου νομοθετικού πλαισίου για τα υπερχρεωμένα φυσικά πρόσωπα (ν. 3869/2010) και των πολλαπλών δυνατοτήτων που παρέχει ο Κώδικας Τραπεζικής Δεοντολογίας του ν. 4224/2013.

Η ανάγκη συμβιβαστικής επίλυσης της διαφοράς σε περίπτωση έλλειψης προσυμβατικής ενημέρωσης ανακύπτει εάν δεν υπήρξε κατάλληλη προσυμβατική ενημέρωση, είτε η οφειλή εξακολουθεί να εξυπηρετείται (περίπτωση Γ), είτε υπάρχει αδυναμία πληρωμής. Στο σημείο αυτό κατηγοριοποιούνται οι δανειολήπτες, οι οποίοι αδυνατούν να εξυπηρετήσουν το δάνειο λόγω της μεταβολής της συναλλαγματικής ισοτιμίας (υποπερίπτωση Δα), και εκείνοι οι οφειλέτες των οποίων η αδυναμία πληρωμής οφείλεται σε άλλους παράγοντες πλην της μεταβολής της ισοτιμίας, όπως ανεργία, απώλεια εισοδημάτων, απρόβλεπτη αύξηση των οικογενειακών δαπανών κ.λπ. (υποπερίπτωση Δβ). Για την υπό Δβ υποπερίπτωση η Αρχή προτείνει την προσφυγή των δανειοληπτών στα διαθέσιμα νομοθετήματα, προκειμένου να ρυθμιστούν οι οφειλές κατά όμοιο τρόπο με αυτόν που θα ακολουθούνταν επί ενημερωμένου δανειολήπτη με αδυναμία πληρωμής.

Η προτεινόμενη από τον Συνήγορο του Καταναλωτή συμβιβαστική επίλυση της διαφοράς αφορά τις περιπτώσεις Γ και Δα, δηλαδή τις περιπτώσεις που ο επελθών συναλλαγματικός κίνδυνος επηρεάζει ουσιαδώς την λειτουργία του δανείου. Η πρόταση του Συνηγόρου του Καταναλωτή συνίσταται στη διατήρηση του δανείου σε ελβετικό φράγκο, καθώς με τον τρόπο αυτό ο δανειολήπτης επωφελείται από το εξαιρετικά χαμηλό, επιτόκιο που οφείλεται στη διαμόρφωση του δείκτη Libor σε χαμηλότερες τιμές σε σχέση με το επιτόκιο Euribor, ή αρνητικές τιμές κατά την

πρόσφατη τριετία. Ουσιαστικά, το δάνειο καθίσταται σχεδόν άτοκο, καθώς ο δανειολήπτης επιβαρύνεται μόνο με το περιθώριο (spread) που έχει συμφωνήσει με την τράπεζα. Σε συνδυασμό με τα ανωτέρω, προτείνεται από τον Συνήγορο του Καταναλωτή, η εφαρμογή σταθερής ισοτιμίας 1 ευρώ προς 1,40 ελβετικά φράγκα για την αποπληρωμή του δανείου σε ευρώ, εάν η πραγματική ισοτιμία δεν ξεπερνά τις ανωτέρω τιμές. Με τη διαμόρφωση της ισοτιμίας σε τιμές που σχηματικά θα μπορούσαν να χαρακτηρισθούν ως «μέσος όρος» της ισοτιμίας όπως διαμορφώθηκε κατά το συνολικό χρονικό διάστημα λειτουργίας της σύμβασης επιδιώκεται η εξεύρεση «μέσης λύσης», προκειμένου αφενός ο δανειολήπτης να εξακολουθήσει να εξυπηρετεί την δανειακή του υποχρέωση, αποφεύγοντας τις δαπάνες και την απώλεια χρόνου που συνεπάγεται η προσπάθεια δικαστικής επίλυσης της διαφοράς, για αναπροσαρμογή της ισοτιμίας στην τιμή του χρόνου εκταμίευσης. Το πιστωτικό ίδρυμα, αφετέρου, υιοθετώντας την πρόταση που διατυπώνεται από τον Συνήγορο του Καταναλωτή επιτυγχάνει κυρίως να διατηρήσει ενήμερα τα δάνεια¹⁴⁶, εγγράφοντας τα στο ενεργητικό του, καθώς και να αντισταθμίσει τις ίδιες ζημίες από την συναλλαγματική ισοτιμία, προβαίνοντας στους κατάλληλους χειρισμούς των οικονομικών μεγεθών.

Η πρόταση του ΣτΚ για συμβιβαστική επίλυση των διαφορών που απορρέουν από τις συμβάσεις σε ελβετικό φράγκο φαίνεται να ταυτίζεται με την άποψη που διατυπώθηκε από τον Ι. Καράκωστα σχετικά με την διαμόρφωση κατάλληλου πλαισίου συνεργασίας μεταξύ του οφειλέτη και των τραπεζών. Πλέον συγκεκριμένα, κατά την άποψη του Γ. Μεντή, για την εξεύρεση «μέσης λύσης» από τους δύο συμβαλλόμενους, πρέπει να συνεκτιμηθεί το ποσό κατά το οποίο επωφελήθηκε ο δανειολήπτης από το χαμηλότερο διαθέσιμο στη τραπεζική αγορά επιτόκιο καθ' όλον τον διαδραμόντα χρόνο σε σχέση με το ποσό κατά το οποίο πλέον επιβαρύνεται, λόγω της ανατροπής της συναλλαγματικής ισοτιμίας, ώστε να επιμερισθεί μεταξύ των δύο πλευρών η διαφορά και οι αντίστοιχες οικονομικές επιπτώσεις¹⁴⁷.

Αξίζει να επισημανθεί ότι στην πρόταση του ΣτΚ γίνεται μνεία στον υπολογισμό της ζημίας του καταναλωτή, για το διάστημα κατά το οποίο είχε λειτουργήσει η δανειακή σύμβαση και προτείνεται να υπολογίζεται ως η διαφορά μεταξύ των καταβολών έναντι του δανείου σε ελβετικό φράγκο και των καταβολών

¹⁴⁶ Παπαβασιλείου, Ο δανεισμός σε ελβετικό φράγκο και τα προβλήματα που προκάλεσε, Επιχείρηση, 2016, 223.

¹⁴⁷ Αμφότερες οι απόψεις διατυπώθηκαν σε εισηγήσεις και παρεμβάσεις των καθηγητών κατά την ημερίδα της 20ης Μαΐου 2015 με θέμα «Προστασία του Καταναλωτή και οικονομική κρίση», η οποία διοργανώθηκε από τον Συνήγορο του Καταναλωτή στο πλαίσιο των 10 ετών από την ίδρυση του.

που θα γίνονταν έναντι ενός δανείου σε ευρώ, υπολογιζόμενου με το ισχύον επιτόκιο σε ευρώ, κατά το χρόνο σύναψης της σύμβασης.

Εξετάζοντας την εξέλιξη της θέσης του ΣτΚ σχετικά με τα δάνεια σε ελβετικό φράγκο, όπως διαμορφώνεται στην υπ' αρ. πρωτ. 9988/18-4-2013 έγγραφη σύσταση του και στην υπ' αρ. πρωτ. 22325/17-9-2015 πρόταση, παρότι η πρώτη αφορά μεμονωμένη περίπτωση δανειακής σύμβασης και δεν μπορεί να θεωρηθεί ως γενικότερη θέση της αρχής, παρατηρείται ότι κατά τα πρώτα στάδια της εξέτασης καταγγελιών από το ΣτΚ προκρίνονταν η λύση της μετατροπής του νομίσματος σε εθνικό νόμισμα, προφανώς ώστε να αντισταθμισθεί το έλλειμμα της ενημέρωσης προσυμβατικά και να καταστεί στο εξής ευχερής και προβλέψιμος ο υπολογισμός του δανείου από τον δανειολήπτη. Αντιθέτως, με την πάροδο του χρόνου, η θέση του ΣτΚ μεταστράφη σε διατήρηση του ελβετικού φράγκου ως νομίσματος της σύμβασης, λόγω των συνδεδεμένων με αυτή πλεονεκτημάτων ως προς το επιτόκιο Libor ιδίως όπως εξελίχθηκε από το Νοέμβριο του έτους 2012, οπότε και διαμορφώθηκε σε αρνητικές τιμές. Επίσης, ο ΣτΚ κατά τη διαμόρφωση της πλέον πρόσφατης πρότασης του συνεκτίμησε τους ευρύτερους κοινωνικούς και οικονομικούς παράγοντες που ενδέχεται να οδηγήσουν σε αδυναμία πληρωμής το δανειολήπτη, υποδεικνύοντας για αυτόν την αναζήτηση καταλληλότερης νομοθετικής προστασίας, στοχεύοντας με την πρόταση του στην κατάλληλη προστασία εκείνου, ο οποίος πράγματι αδυνατεί να εξυπηρετήσει την οφειλή, αποκλειστικά λόγω της μεταβολής της ισοτιμίας των δυο νομισμάτων. Κοινή συνισταμένη, πάντως, αμφοτέρων των θέσεων του ΣτΚ αποτελεί η διαπίστωση για την ύπαρξη υποχρεώσεων πληροφόρησης εκ μέρους της τράπεζας ως ουσιώδους στοιχείου τόσο της σύναψης της σύμβασης όσο και της περαιτέρω εξέλιξης της σύμβασης.

3. Η Συλλογική αγωγή

3.1. Το θεσμικό πλαίσιο και η άσκηση της συλλογικής αγωγής

Η ειδική νομοθετική προστασία των καταναλωτών δεν εξαντλείται στο επίπεδο της ατομικής προστασίας, παρά επεκτείνεται σε συλλογικό επίπεδο. Η συλλογική μορφή προστασίας προβλέπεται από το άρθ. 7 II της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 5-4-1993 «σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες συμβάσεων που συνάπτονται με τους καταναλωτές»,¹⁴⁸ και από την οδηγία 98/27 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 19ης Μαΐου 1998 περί των αγωγών

¹⁴⁸ ΕΕ 21.4.1993, L/095.

παραλείψεως στον τομέα της προστασίας των συμφερόντων των καταναλωτών¹⁴⁹. Με τις ανωτέρω διατάξεις, ο κοινοτικός νομοθέτης παρείχε τη δυνατότητα θέσπισης μέτρων για τη συλλογική προστασία των καταναλωτών, με τη μορφή που τα κράτη μέλη είχαν την ευχέρεια να καθορίσουν.

Στο ελληνικό νομικό σύστημα, η συλλογική προστασία περιγράφεται από το άρθρο 10 παρ. 16 ν. 2251/1994, όπως τροποποιήθηκε με την ΚΥΑ ΖΙ-891/2013¹⁵⁰, που καθιερώνει τον έλεγχο των ΓΟΣ, πέραν του ατομικού επιπέδου στο πλαίσιο δικαστικού ελέγχου μεμονωμένης σύμβασης, κατά την κρίση από το αρμόδιο δικαστήριο ατομικής αγωγής. Με την ανωτέρω διάταξη, καθίσταται εφικτός ο έλεγχος των ΓΟΣ, με πρωτοβουλία ένωσης καταναλωτών, συσταθείσας κατά τη διαδικασία που προβλέπει αναλυτικά το άρθ. 10 του ν. 2251/1994 και εγγεγραμμένης στο μητρώο ενώσεων καταναλωτών ένα τουλάχιστον έτος πριν από την έγερση της αγωγής.

Προκειμένου να νομιμοποιείται στην άσκηση της αγωγής, μία πρωτοβάθμια ένωση καταναλωτών απαιτείται να αριθμεί τουλάχιστον πεντακόσια (500) ενεργά μέλη και από την παράνομη συμπεριφορά του προμηθευτή, που προσβάλλεται με την αγωγή να θίγονται τα συμφέροντα τουλάχιστον τριάντα (30) μελών. Συλλογική αγωγή δύνανται να εγείρουν επίσης, από κοινού περισσότερες ενώσεις καταναλωτών, πρωτοβάθμιες ή δευτεροβάθμιες, αρκεί να αριθμούν από κοινού πεντακόσια (500) μέλη.

Η ένωση καταναλωτών μπορεί να ζητά έννομη προστασία οιασδήποτε μορφής ασκώντας κάθε είδους αγωγή (συλλογική αγωγή), ή άλλο ένδικο βοήθημα (ενδεικτικά απαριθμούνται στο νόμο η αίτηση ασφαλιστικών μέτρων, αίτηση ακύρωσης, προσφυγή ή παράσταση ως πολιτικώς ενάγουσα), για την προστασία των γενικότερων συμφερόντων του καταναλωτικού κοινού. Να σημειωθεί ότι σε αυτή την περίπτωση την αγωγή ασκεί η ένωση καταναλωτών ως δικαιούχος διάδικος¹⁵¹. Επιπλέον, ενώσεις καταναλωτών μπορούν να παρίστανται για την υποστήριξη δικαιωμάτων των καταναλωτών, ασκώντας πρόσθετη παρέμβαση σε εκκρεμείς δίκες ή να παρεμβαίνουν σε εκκρεμείς δίκες άλλων ενώσεων καταναλωτών.

Η συλλογική αγωγή ασκείται εντός αποκλειστικής προθεσμίας έξι μηνών από την τελευταία εκδήλωση της παράνομης συμπεριφοράς που αποτελεί τη βάση της¹⁵², πλην των περιπτώσεων την αξίωση αναγνώρισης του δικαιώματος αποκατάστασης

¹⁴⁹ ΕΕ 11.06.1998, L /166.

¹⁵⁰ ΦΕΚ Β' 2144/30.8.2013.

¹⁵¹ Δελούκα-Ιγγλέση, 2014, 33.

¹⁵² Αρθ. 10, παρ. 18 ν. 2251/1994.

της ζημίας που υφίστανται οι καταναλωτές από την παράνομη συμπεριφορά, η οποία υπόκειται στην πενταετή παραγραφή του άρθ. 937 ΑΚ.

3.2 Το αντικείμενο της συλλογικής αγωγής

Αντικείμενο της συλλογικής αγωγής μπορεί, να αποτελέσει:

α) η αξίωση παράλειψης παράνομης συμπεριφοράς του προμηθευτή ακόμα και πριν αυτή εκδηλωθεί, (συλλογική αγωγή επί παραλείψει¹⁵³). Ειδικότερα, η αξίωση παράλειψης της παράνομης συμπεριφοράς προμηθευτή, ακόμη και πριν αυτή εκδηλωθεί αποτελεί αποτελεσματικό μέσο προληπτικής ή αποτρεπτικής προστασίας¹⁵⁴ των δικαιωμάτων του καταναλωτικού κοινού από παραβιάσεις της σχετικής νομοθεσίας τόσο σε περίπτωση που η παράνομη συμπεριφορά έχει εκδηλωθεί αλλά ακόμη και πριν την εκδήλωσή της, ανεξάρτητα από υπαιτιότητα του προμηθευτή. Η παράλειψη της παράνομης συμπεριφοράς μπορεί να ζητηθεί σε ενδεικτικά απαριθμούμενες περιπτώσεις, στις οποίες περιλαμβάνεται η παράβαση των διατάξεων των άρθρων 2,3,3^α έως 3ιβ,4,4α έως 4η, 4θ, 5, 6, 7, 7α, 8, 9, 9α έως 9θ του ν. 2251/1994. Η έννοια της χρήσης των καταχρηστικών ΓΟΣ περιλαμβάνει την ενσωμάτωση τους σε μελλοντικές συμβάσεις με νέους καταναλωτές, και την επίκλησή τους σε υφιστάμενες συμβάσεις με συγκεκριμένους καταναλωτές.

β) η αξίωση για την επιδίκαση χρηματικής ικανοποίησης ηθικής βλάβης, η οποία θεωρείται προληπτική-κυρωτική συλλογική αγωγή¹⁵⁵. Για τον καθορισμό της χρηματικής ικανοποίησης το δικαστήριο λαμβάνει υπόψιν ιδίως την ένταση της προσβολής της έννομης τάξης και τις ανάγκες της γενικής και ειδικής πρόληψης.

γ) την αξίωση για λήψη ασφαλιστικών μέτρων, εφόσον συντρέχει επείγουσα περίπτωση ή επικείμενος κίνδυνος, σύμφωνα με τις γενικές διατάξεις της Πολιτικής Δικονομίας για τα ασφαλιστικά μέτρα.

δ) την αξίωση αναγνώρισης του δικαιώματος αποκατάστασης της ζημίας που υφίστανται οι καταναλωτές από την παράνομη συμπεριφορά (αναγνωριστική αποζημιωτική συλλογική αγωγή¹⁵⁶), με την οποία θεσπίζεται η δυνατότητα του καταναλωτή να ζητήσει την έκδοση διαταγής πληρωμής κατά του προμηθευτή εφόσον καταστεί αμετάκλητη δικαστική απόφαση επί συλλογικής αγωγής.

¹⁵³ Δέλλιος, 2013, 45.

¹⁵⁴ Δελούκα-Ιγγλέση, 2014, 333.

¹⁵⁵ Δέλλιος, 2013, 45.

¹⁵⁶ Δέλλιος, 2013, 46.

Στο πλαίσιο της κρίσης της συλλογικής αγωγής, εξετάζεται ο καταχρηστικός ή μη χαρακτήρας ορισμένου ΓΟΣ. Ελέγχεται η νομιμότητα του όρου πέραν των ατομικών, εξατομικευμένων χαρακτηριστικών που παρουσιάζει κάθε περίπτωση. Τα κριτήρια ελέγχου που εφαρμόζονται επί συλλογικής αγωγής είναι αυστηρότερα σε σχέση με τα κριτήρια που εφαρμόζονται επί ατομικής αγωγής, καθώς κρίνεται η αφηρημένη επικινδυνότητα του όρου για το χρόνο που ακολουθεί το χρόνο άσκησης της συλλογικής αγωγής. Στην ατομική δίκη ελέγχεται το στάδιο της ένταξης των ΓΟΣ στη σύμβαση, κριτήριο μη εφικτό στη συλλογική αγωγή. Περαιτέρω, οι δύο τύποι προστασίας διαφέρουν ως προς το στάδιο της ερμηνείας των ΓΟΣ κατά το ότι στην ατομική αγωγή η ερμηνεία των διατάξεων γίνεται υπέρ του καταναλωτή, ενώ στη συλλογική αγωγή επιλέγεται η δυσμενέστερη εκδοχή των όρων για τον καταναλωτή, ώστε να κριθεί ο καταχρηστικός χαρακτήρας των ΓΟΣ με σκοπό την προστασία του καταναλωτή. Τέλος, κατά τον έλεγχο του περιεχομένου του ΓΟΣ, στη συλλογική αγωγή το δικαστήριο αναζητεί κάθε πιθανό επιλήψιμο τρόπο εφαρμογής του ΓΟΣ, ενώ στην ατομική αγωγή, θα έκρινε μόνο επί ορισμένων πραγματικών συνθηκών.

3.3. Η έκβαση της συλλογικής αγωγής

Η απόφαση επί συλλογικής αγωγής παράγει «ιδιότυπη δεσμευτικότητα έναντι πάντων»¹⁵⁷, καταλαμβάνοντας πρόσωπα που δεν συμμετείχαν στη δίκη της συλλογικής αγωγής ως διάδικοι, ούτε στην ένωση καταναλωτών, η οποία άσκησε την αγωγή. Κατ' επέκταση, σε περίπτωση που ο προμηθευτής εναχθεί με συλλογική αγωγή, αν αυτή γίνει δεκτή, η απόφαση παράγει συνέπειες δεδικασμένου επί νέας αγωγής, ασκηθείσας ατομικά από καταναλωτή. Το δεδικασμένο της απόφασης επεκτείνεται, στους δικαιούχους αλλά μη διαδίκους καταναλωτές¹⁵⁸. Εξάλλου, αυτοί πρέπει να επιδιώξουν σε ατομικό επίπεδο την δικαστική τους προστασία, με βάση την αμετάκλητη δικαστική απόφαση επί της συλλογικής αγωγής.

Σε περίπτωση απόρριψης της αγωγής, με έκβαση αρνητική για τον προμηθευτή, η απόφαση ισχύει ως δεδικασμένο υπέρ του ίδιου προμηθευτή έναντι άλλων ενώσεων καταναλωτών. Πάντως, σε αυτή την περίπτωση οι συνέπειες δεδικασμένου που παράγονται, ώστε να αποτρέπεται άλλη ένωση καταναλωτών ή καταναλωτής ατομικά να ασκήσουν το δικαίωμά τους για παροχή δικαστικής προστασίας γεννά προβληματισμό ως προς τη συμφωνία τους με το άρθρ. 20 παρ. 1

¹⁵⁷ Μπώλος σε Δούβλη Β./Μπώλου Α (επίμ.), Δίκαιο προστασίας καταναλωτών, 2008, 1592· Καράκωστας, 2008², 428.

¹⁵⁸ Μπώλος, 2008, 1591.

Σ¹⁵⁹. Θεωρούμε ότι η διάταξη του άρθ. 10 παρ. 20 είναι ευρέως διατυπωμένη, ως προς την ισχύ έναντι πάντων των εννόμων συνεπειών της απόφασης, ωστόσο, πρέπει να ερμηνευθεί στενά, ώστε οι καταναλωτές, να μην αποτραπούν από την αναζήτηση δικαστικής προστασίας, στερούμενοι σε ατομικό ή συλλογικό επίπεδο τη δυνατότητα διάγνωσης της καταχρηστικότητας ή μη συγκεκριμένου ΓΟΣ.

3.4. Ειδικά, οι συλλογικές αγωγές επί των δανείων σε ελβετικό φράγκο

Στο υπό εξέταση ζήτημα των τραπεζικών δανείων σε ελβετικό φράγκο, παρουσιάζεται έντονη κινητοποίηση από την πλευρά καταναλωτών, η οποία μπορεί να θεωρηθεί εύλογη, ενόψει της ευρείας διάδοσης που γνώρισαν τα συγκεκριμένα δανειακά προϊόντα στους δανειολήπτες τα προηγούμενα έτη, καθώς και της αδυναμίας εξυπηρέτησης από την πλευρά σημαντικού αριθμού εξ' αυτών των μηνιαίων δόσεων των δανείων. Ήδη καθώς η ισοτιμία των δύο νομισμάτων δεν φαίνεται να ανατρέπεται εκ νέου προς όφελος του ευρώ, αλλά μάλλον το ελβετικό φράγκο παραμένει ισχυρό, η δυσχέρεια από την πλευρά των δανειοληπτών να εξυπηρετήσουν μια υψηλότερη της αρχικής δόση παραμένει, κατατείνοντας στην οργάνωση και την ανάπτυξη συλλογικής δράσης.

Με την υπ' αρ. 134/2014 πράξη του Ειρηνοδικείου Αθηνών συστήθηκε σύλλογος με την επωνυμία «Σύλλογος Δανειοληπτών Ελβετικού Φράγκου» (ΣΥ.ΔΑν.Ε.Φ), με σκοπό να αναδείξει τα προβλήματα των δανειοληπτών σε ελβετικό φράγκο και να συμβάλει στην αντιμετώπισή τους. Σύμφωνα με το κωδικοποιημένο καταστατικό του ΣΥ.ΔΑν.Ε.Φ¹⁶⁰, στα μέσα για την υλοποίηση του σκοπού του περιλαμβάνονται, μεταξύ άλλων, η άσκηση των δικαστικά επιδιώξεων δικαιωμάτων των δανειοληπτών ενώπιον των αρμοδίων δικαστηρίων και η εκπροσώπηση τους ενώπιον αυτών.

Στο πλαίσιο των σκοπών του ΣΥ.ΔΑν.Ε.Φ, έχει γίνει γνωστό ότι έχουν ασκηθεί συλλογικές αγωγές κατά των τεσσάρων συστημικών τραπεζών, με τις οποίες όπως προεκτέθηκε επιδιώκεται η διάγνωση της αφηρημένης επικινδυνότητας συγκεκριμένου ΓΟΣ¹⁶¹, δηλαδή του κινδύνου που αποτελεί για κάθε πελάτη της τράπεζας, παρόντα ή μελλοντικό. Εφαρμόζεται η πρώτη περίπτωση του άρθ. 10 παρ. 16 περ. α ν. 2251/1994, συγκεκριμένα επιδιώκεται η διάγνωση της καταχρηστικότητας των προσβαλλόμενων ΓΟΣ κατά το άρθ. 2 του νόμου. Κύριο

¹⁵⁹ Καράκωστας, 2008², 428.

¹⁶⁰ Ανακλιτό στο <http://www.daneia-chf.gr/katastatiko.html>.

¹⁶¹ Δέλλιος, 2013, 458.

αίτημα των αγωγών είναι η απαγόρευση της χρήσης από τα πιστωτικά ιδρύματα των συμβατικών όρων που ορίζουν ότι το δάνειο σε συνάλλαγμα, συγκεκριμένα σε ελβετικό φράγκο, είναι πληρωτέο σε ευρώ με βάση την ισοτιμία που ισχύει κατά την ημέρα της καταβολής. Επίσης, με τη συλλογική αγωγή ζητείται να απαγορευθεί η μετατροπή του κεφαλαίου του δανείου σε ευρώ κατά την τυχόν καταγγελία της. Ακόμα, επιδιώκεται να αναγνωρισθεί η ακυρότητα συμβατικών όρων, οι οποίοι συνομολογούνται σε περίπτωση διευθέτησης της οφειλής με ρύθμιση της και ορίζουν ότι ο δανειολήπτης αναγνωρίζει το υπόλοιπο του δανείου, όπως διαμορφώνεται κατά το χρόνο σύναψης της εκάστοτε συμφωνίας.

Από τις τέσσερις εκκρεμείς αγωγές, μία μόνο έχει ήδη συζητηθεί κατά το τελευταίο δίμηνο του έτους 2015, επί της οποίας εκδόθηκε η 334/2016 απόφαση του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Αθηνών¹⁶², κάνοντας δεκτή την αγωγή. Με την απόφαση επεβλήθη στην εναγόμενη τράπεζα απαγόρευση να χρησιμοποιεί στο μέλλον στις συναλλαγές με τους καταναλωτές ή να επικαλείται όρους με ίδια ή παρόμοια διατύπωση με τους αναφερόμενους στην αγωγή, τους οποίους έκρινε αδιαφανείς και, ως εκ τούτου, καταχρηστικούς. Επίσης, απαγορεύθηκε στην τράπεζα, σε περίπτωση καταγγελίας της σύμβασης, να μετατρέπει το υπόλοιπο του δανείου σε ευρώ, με βάση την ισοτιμία του με το ελβετικό φράγκο την ημέρα της καταγγελίας. Περαιτέρω, η εναγόμενη τράπεζα υποχρεώθηκε να ανέχεται καταβολές των δανειοληπτών έναντι της μηνιαίας δόσης ποσών ίσων με την ισοτιμία που ίσχυε κατά το χρόνο της εκταμίευσης του δανείου. Σύμφωνα, επίσης, με το διατακτικό της απόφασης, η τράπεζα υποχρεώθηκε να παραλείπει να επιδιώκει την εξόφληση του δανείου σε ποσό, προσδιοριζόμενο με βάση την τρέχουσα ισοτιμία αλλά με βάση την ισοτιμία εκταμίευσης του δανείου.

Αναδρομικός καθορισμός της νομισματικής ισοτιμίας μεταξύ ευρώ και ελβετικού φράγκου δεν θα ήταν δυνατός στο πλαίσιο της συλλογικής αγωγής¹⁶³, ενόψει της φύσης της συλλογικής αγωγής, με την οποία μπορεί να διαπιστωθεί γενικώς μόνον, αν ο μέσος δανειολήπτης είχε τη δυνατότητα να προβλέψει την εξέλιξη της συμβατικής ρήτηρας στο μέλλον. Η αξιολόγηση του ΓΟΣ στο πλαίσιο της συλλογικής αγωγής γίνεται ανεξάρτητα από την ένταξη τους σε ορισμένη σύμβαση και μόνο με βάση τον αφηρημένο κίνδυνο πρόκλησης βλάβης σε ευρύτερο αριθμό καταναλωτών. Συνεπώς, κατόπιν του σταδίου του ελέγχου της ένταξης του κρίσιμου ΓΟΣ στη σύμβαση κάθε δανειολήπτη ξεχωριστά, μπορεί τόσο να διαπιστωθεί η ακυρότητα του συγκεκριμένου όρου όσο και να καθορισθεί η ισχύουσα ισοτιμία,

¹⁶² Αδημ.

¹⁶³ Κολοτούρος Π., Το αντικείμενο της εν στενή εννοία συλλογικής δίκης (Γνωμ.), ΔΕΕ 2015, 1213.

βάσει και των ειδικότερων περιστάσεων της ανάληψης της υποχρέωσης εκ της σύμβασης .

4. Υπερχρεωμένοι οφειλέτες δανείων σε ελβετικό φράγκο

Προκειμένου να αντιμετωπιστεί το ιδιαίτερα οξυμμένο πρόβλημα της υπερχρέωσης των δανειοληπτών, που ανέκυψε στην ελληνική κοινωνία, οφειλόμενο σε πληθώρα αιτιών¹⁶⁴, η Πολιτεία προέβη στη θέσπιση του ν.3869/2010¹⁶⁵, όπως τροποποιήθηκε με τους νόμους 4161/2013¹⁶⁶, 4336/2015¹⁶⁷ και 4346/2015¹⁶⁸. Σκοπός του ν. 3869/2010 είναι η ρύθμιση των οφειλών των φυσικών προσώπων, που έχουν περιέλθει χωρίς δόλο σε μόνιμη και γενική αδυναμία πληρωμής των ληξιπρόθεσμων χρηματικών οφειλών τους, προκειμένου να μπορέσουν να επανενταχθούν στην κοινωνική και οικονομική ζωή.

Η αιτία της περιέλευσης σε αδυναμία πληρωμής είναι δυνατό να εντοπισθεί σε έκτακτους λόγους, που αφορούν τον οφειλέτη και το περιβάλλον του (ανεργία, ασθένεια, κλπ.) ή να προκαλείται από την ανατροπή στα οικονομικά δεδομένα του καταναλωτή, κατά τρόπο που δεν συνδέεται άμεσα με αυτόν. Εν προκειμένω, το ύψος της οφειλής από σύμβαση δανείου σε ελβετικό φράγκο μεταβάλλεται διαρκώς, λόγω της συμφωνηθείσας αποπληρωμής του δανείου με βάση την ισοτιμία του ευρώ έναντι του ελβετικού φράγκου. Η διαμόρφωση της συναλλαγματικής ισοτιμίας κατά την πρόσφατη τετραετία προκάλεσε σημαντική αύξηση των μηνιαίων δόσεων των δανειοληπτών, οι οποίοι, στερούμενοι κατά την πλειοψηφία τους εισοδημάτων σε ελβετικό φράγκο, προκειμένου να αποπληρώσουν τη μηνιαία δόση αγοράζουν το αντίστοιχο ποσό συναλλάγματος, καταβάλλοντας ευρώ. Η διαμόρφωση της ισοτιμίας των δύο νομισμάτων που έχει πλέον εδραιωθεί σε επίπεδα δυσμενή για τους δανειολήπτες, μπορεί να υποστηριχθεί ως λόγος για την υπαγωγή των δανειοληπτών στις διατάξεις του ν. 3869/2010.

¹⁶⁴ Σύμφωνα με την εισηγητική έκθεση ν. 3869/2010, αιτίες που συνέβαλαν στην υπερχρέωση των νοικοκυριών είναι η εισοδηματική στενότητα, τα υψηλά επιτόκια στο χώρο ιδίως της καταναλωτικής πίστης, οι επιθετικές πρακτικές προώθησης πιστώσεων, ατυχείς προγραμματισμοί, απρόβλεπτα γεγονότα στη ζωή των δανειοληπτών όπως η αιφνίδια μείωση των αποδοχών τους, ανεργία, προβλήματα υγείας, υπό την απουσία θεσμών συμβουλευτικής υποστήριξης των καταναλωτών σε θέματα υπερχρέωσης.

¹⁶⁵ ΦΕΚ Α' 130/3-8-2010.

¹⁶⁶ ΦΕΚ Α' 143/14-6-2013.

¹⁶⁷ ΦΕΚ Α' 94/14-8-2015.

¹⁶⁸ ΦΕΚ Α' 152/20-11-2015.

Στην αίτηση του άρθ. 4 ν. 3869/2010 υποχρεωτικά συμπεριλαμβάνονται όλες οι οφειλές του δανειολήπτη (κατά την κρατούσα άποψη¹⁶⁹, ώστε να μην εκδηλώνεται διακριτική μεταχείριση μεταξύ των πιστωτών). Εκ πρώτης όψης, αντιμετωπίζεται με επιφύλαξη η συμπερίληψη στην αίτηση του άρθ. 4 ν. 3869/2010 της απαίτησης σε ελβετικό φράγκο, καθώς ο οφειλέτης με την κατάθεση της αίτησης και την υπογραφή της υπεύθυνης δήλωσης του άρθ. 4, παρ. 2β, αναγνωρίζει την ακρίβεια των οφειλών του, όπως περιγράφονται στην αίτηση και προέρχονται από στοιχεία χορηγηθέντα από τους πιστωτές, με τη βεβαίωση οφειλών του άρθ. 2, παρ.4 κατά κεφάλαιο, τόκους και έξοδα. Άνευ ετέρου αναγνώριση του ύψους της απαίτησης από τον οφειλέτη είναι εξαιρετικά ανεπιεικής, δεδομένου ότι στερείται ειδικότερων γνώσεων επί τραπεζικών ζητημάτων, ώστε να ελέγξει την ακρίβεια των σε βάρος του χρεώσεων. Προς το σκοπό της προστασίας του οφειλέτη, ο ν. 3869/2010 (άρθ. 8 παρ. 1) προβλέπει τη δυνατότητα εκ μέρους του οφειλέτη να εισφέρει κάποια απαίτηση προς ρύθμιση ως αμφισβητούμενη¹⁷⁰, ως προς την ύπαρξη ή το πραγματικό ύψος της, διατηρώντας την επιφύλαξη για τον υπολογισμό της απαίτησης από το δικαστήριο, βάσει της ισοτιμίας που πιστεύει ότι πρέπει να εφαρμοσθεί στην περίπτωση του¹⁷¹.

Κατά τη γραμματική ερμηνεία του άρθρου 8 παρ. 1, προκύπτει ότι ο δικαστής περιορίζεται μόνο στον έλεγχο της ύπαρξης της απαίτησης, εφόσον αυτή δεν αμφισβητείται, ενώ σε περιπτώσεις αμφισβήτησης οφείλει να προχωρήσει σε προσωρινή και παρεμπόμπουσα κρίση, ώστε να προχωρήσει σε ρύθμιση των απαιτήσεων. Δεδομένου ότι ο ν. 3869/2010 (άρθ. 15) για όσα θέματα δεν ρυθμίζει ειδικά παραπέμπει στις διατάξεις του Πτωχευτικού Κώδικα, υποστηρίζεται, ότι είναι δυνατή η, κατ' αναλογία προς το Πτωχευτικό Δίκαιο, εξέλεξη της απαίτησης, ως προς το ύψος της, είτε σύμφωνα με τους ισχυρισμούς των πιστωτών είτε βάσει του εξεταστικού συστήματος του άρθ. 745 ΚΠολΔ. Έτσι, καθίσταται εφικτή η παρεμπόμπουσα δικαστική κρίση της αμφισβητούμενης απαίτησης, βάσει της οποίας δεν παράγεται δεδικασμένο. Συμπερασματικά, η άσκηση του δικαιώματος υπαγωγής στο ν. 3869/2010 συμβαδίζει με τη δυνατότητα του δανειολήπτη να ζητήσει την ακύρωση του ΓΟΣ με αναγνωριστική αγωγή, ώστε τα διαθέσιμα νομικά «εργαλεία» να αλληλοσυμπληρώνονται, στο πλαίσιο των επιδιωκόμενων με το καθένα σκοπών. Έτσι, σε περίπτωση δικαστικής κρίσης περί του ύψους της οφειλής που μεταβάλει το οφειλόμενο ποσό, μετά την ένταξη στη ρύθμιση αμφισβητούμενης απαίτησης,

¹⁶⁹ Βενιέρη, σε: Βενιέρη/Κατσά, 2016³, 239.

¹⁷⁰ Ειρ/Λαυρ 131/2013, δημ. στην ιστοσελίδα <http://dikastis.blogspot.gr>.

¹⁷¹ Κρητικού, Ρύθμιση των οφειλών υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων με βάση τον Ν. 3869/2010 όπως ισχύει μετά τις επελεθούσες νομοθετικές μεταβολές, 2016⁴, 319.

συντρέχει περίπτωση μεταβολής των συνθηκών του άρθ. 758 ΚΠολΔ και, με την έκδοση απόφασης επί νέας αίτησης του οφειλέτη, θα μεταρρυθμιστεί η αρχική απόφαση, ώστε να προσαρμοστεί στα νέα πραγματικά περιστατικά.

Νομολογιακά, σε επίπεδο εξέτασης της αίτησης του άρθ. 4 παρ. 1 ν. 3869/2010, ως προς το αίτημα των άρθ. 8 και 9 του νόμου, μέχρι στιγμής παρατηρείται μεμονωμένη αντιμετώπιση του ζητήματος από την πλευρά των, αρμόδιων Δικαστηρίων, γεγονός δυνάμενο να αποδοθεί στο μεγάλο αριθμό των αιτήσεων, για τις οποίες εκκρεμεί η έκδοση οριστικής απόφασης¹⁷², λόγω του προσδιορισμού τους σε δικασίμους, οι οποίες ενίοτε υπερβαίνουν τη δεκαετία από το χρόνο κατάθεσης της αίτησης. Κοινή διαπίστωση της νομολογίας είναι, πάντως, ότι οι οφειλές εκ δανείων σε ελβετικό φράγκο διογκώθηκαν, λόγω της διακύμανσης της ισοτιμίας των νομισμάτων επιτείνοντας την οφειλόμενη και σε άλλους παράγοντες αδυναμία πληρωμής¹⁷³.

Η προβληματική της επαρκούς και σαφούς για το δανειολήπτη πληροφόρησης έτυχε εκτενούς διερεύνησης στην υπ' αρ. 42/2014 οριστική απόφαση του Ειρηνοδικείου Ελευσίνας¹⁷⁴. Σύμφωνα με την αιτιολογία της απόφασης, αναγνωρίζεται η παρότρυνση εκ μέρους του πιστωτικού ιδρύματος στη σύναψη δανείου με ρήτρα ελβετικού φράγκου που σε συνδυασμό με την ανεπαρκή πληροφόρηση για τους ενδεχόμενους κινδύνους μεταβολής της ισοτιμίας και τις μεθόδους αντιστάθμισης τους, οδήγησαν στην υπερχρέωση του οφειλέτη. Περαιτέρω κρίνεται ότι την προώθηση των δανείων σε ελβετικό φράγκο όφειλε να αναλάβει για λογαριασμό της τράπεζας εξειδικευμένος στις επενδυτικές υπηρεσίες σύμβουλος, λόγω της διαφοροποίησης του συγκεκριμένου τύπου των δανείων από τα συνήθη τραπεζικά δάνεια. Ιδιαίτερη έμφαση δίδεται στην εταιρική κοινωνική ευθύνη, την οποία έφερε η πιστώτρια τράπεζα έναντι του δανειολήπτη, προφανώς υπό το πρίσμα της σχέσης εμπιστοσύνης που δημιουργείται με τον δανειολήπτη. Στη μέχρι σήμερα δημοσιευμένη νομολογία δεν παρατηρείται διαφορετική αντιμετώπιση των δανείων σε ελβετικό φράγκο σε σχέση με τα δάνεια σε ευρώ, έτσι, εφόσον πληρούνται συνολικά οι νόμιμες προϋποθέσεις, το Δικαστήριο προχωρά στη ρύθμιση της οφειλής που έχει αναληφθεί σε ελβετικό φράγκο, καθορίζοντας σε κάθε

¹⁷² Κατά την εκτίμηση του Υπουργού Οικονομίας, Υποδομών, Ναυτιλίας και Τουρισμού, Γ. Σταθάκη, κατά τη συνεδρίαση της Βουλής της 14ης Αυγούστου 2015 επί σχεδίου νόμου του Υπουργείου Οικονομικών: "Κύρωση του Σχεδίου Σύμβασης Οικονομικής Ενίσχυσης από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας και ρυθμίσεις για την υλοποίηση της Συμφωνίας Χρηματοδότησης" τον Αύγουστο του 2015 οι εκκρεμείς αιτήσεις στα Ειρηνοδικεία της χώρας ανέρχονταν σε περίπου 170.000.

¹⁷³ ΕιρΑμαρουσίου 561/2014 και 563/2014 αποφάσεων του (ΤΝΠ Ισοκράτης).

¹⁷⁴ ΤΝΠ Ισοκράτης.

περίπτωση μηνιαία δόση σε ευρώ για την αποπληρωμή του δανείου, ανεξαρτήτως του νομίματος της σύμβασης¹⁷⁵.

Αντιπροσωπευτικότερο δείγμα αποφάσεων σχετικά με τα δάνεια σε ελβετικό φράγκο παρατηρείται σε επίπεδο προσωρινής διαταγής, δηλαδή κατά το στάδιο εκείνο της προδικασίας οπότε, αφού διαπιστωθεί από τον Ειρηνοδίκη η αδυναμία επίτευξης προδικαστικού συμβιβασμού μεταξύ των μερών, εξετάζεται το αίτημα του άρθ. 5 παρ. 2 ν. 3869/2010, για την αναστολή των καταδιωκτικών μέτρων κατά του οφειλέτη και τον προσδιορισμό μηνιαίας δόσης, μέχρι την οριστική κρίση επί της αίτησής του. Αποφάσεις εκδοθείσες σε επίπεδο προσωρινής διαταγής¹⁷⁶, του άρθ. 5 παρ. 2 ν. 3869/2010 αναγνωρίζουν την παράβαση εκ μέρους πιστώτριας τράπεζας των διατάξεων της ΠΔ/ΤΕ 2501/31.10.2002 και του ν. 2251/1994, με το σκεπτικό ότι δεν πληροφόρησε το δανειολήπτη σχετικά με τους κινδύνους μεταβολής της συναλλαγματικής ισοτιμίας, ενώ δεν παρείχε τον τρόπο αντιμετώπισής τους, με προϊόντα αντιστάθμισης του συναλλαγματικού κινδύνου. Η πλημμελής ενημέρωση των δανειοληπτών σε ελβετικό φράγκο σχετικά με τους κρίσιμους όρους της σύμβασης, αποδίδεται στην εκ μέρους της τράπεζας παράθεση στο δανειολήπτη, μονομερώς των πλεονεκτημάτων της συναλλαγματικής ισοτιμίας στην εξέλιξη της σύμβασης, σε αντίθεση με την κρατούσα πρακτική στο εξωτερικό ήδη από τη δεκαετία του 1990 σχετικά με το καθήκον ενημέρωσης των συναλλασσομένων. Προς υποστήριξη της ιδιαιτερότητας των δανείων σε ελβετικό φράγκο σε σχέση με τα λοιπά τραπεζικά δάνεια, διαλαμβάνεται στις ανωτέρω αποφάσεις η θέση ότι η πιστώτρια τράπεζα λειτουργούσε, εν αγνοία του οφειλέτη, ως Ανώνυμη Εταιρεία Παροχής Επενδυτικών Υπηρεσιών.

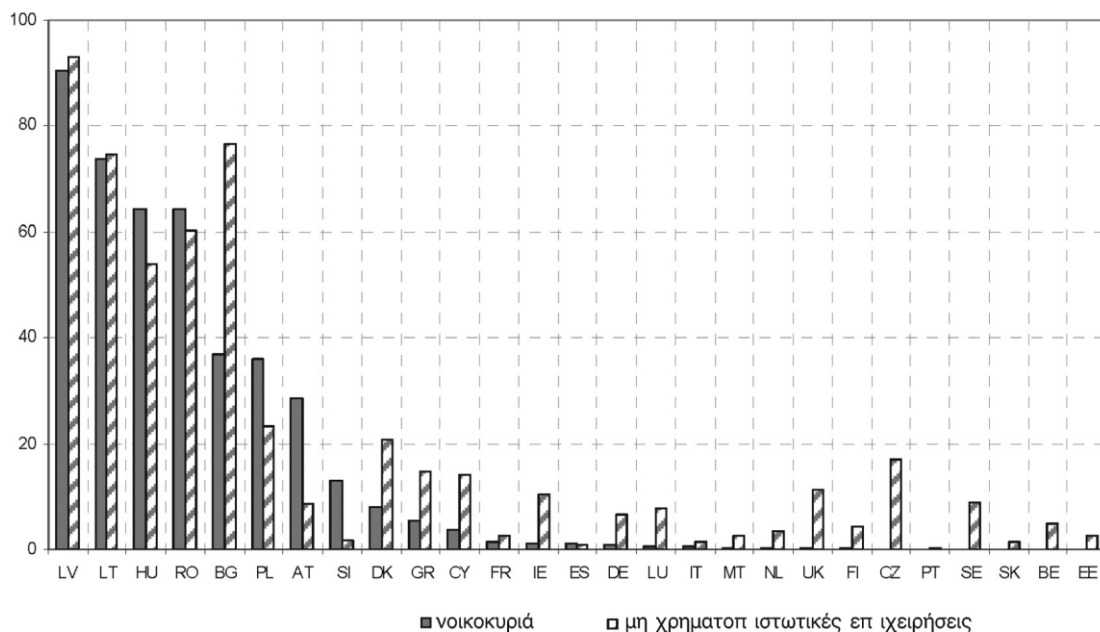
¹⁷⁵ ΕιρΚρωπίας 978/2014, αδημ..

¹⁷⁶ Πρόκειται για τις από 8-7-2014 αποφάσεις του Ειρηνοδίκη Πειραιά Ιακώβου Απέργη επί αιτήματος προσωρινής διαταγής, αδημ..

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ' ΔΑΝΕΙΑ ΣΕ ΕΛΒΕΤΙΚΟ ΦΡΑΓΚΟ- ΜΙΑ ΔΙΚΑΙΟΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

Μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών παρατηρείται διακύμανση του δανεισμού σε ξένο νόμισμα. Στις χώρες της δυτικής Ευρώπης το συγκεκριμένο είδος δανείων είναι περιορισμένο, σε αντίθεση με τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, στις οποίες όπως επισημάνθηκε ήδη στην εισαγωγή της παρούσας, τα δάνεια σε ελβετικό φράγκο γνώρισαν ιδιαίτερη επέκταση.

Συνοπτικά, η κατάσταση του δανεισμού σε συνάλλαγμα, γενικότερα, μεταξύ των Ευρωπαϊκών χωρών προκύπτει από το διάγραμμα που ακολουθεί, όπως αυτό παρατίθεται στην σύσταση του ΕΣΣΚ της 21^{ης} Σεπτεμβρίου 2011.

Πηγή: Στατιστικά στοιχεία λογιστικών καταστάσεων της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ) και ίδιοι υπολογισμοί.

Σημειώσεις: Στο διάγραμμα αυτό απεικονίζονται δάνεια σε ξένο νόμισμα από μη νομισματικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα (ΝΧΙ) προς αντισυμβαλλόμενους κατοίκους, ως ποσοστό % των συνολικών ανεξόφλητων δανείων, Απρίλιος 2011. Ο τομέας των νοικοκυριών περιλαμβάνει τα νοικοκυριά και τα μη κερδοσκοπικά ιδρύματα που εξυπηρετούν νοικοκυριά.

Ακολουθεί προσπάθεια σύντομης καταγραφής της εξέλιξης των δανείων σε ελβετικό φράγκο μεταξύ των χωρών στις οποίες τα συγκεκριμένα δάνεια αποτέλεσαν σημαντικό τμήμα των χορηγούμενων πιστώσεων.

1. ΑΥΣΤΡΙΑ

Η χρηματοδότηση σε ελβετικό φράγκο εμφανίστηκε στην Αυστρία, όταν στις αρχές της δεκαετίας του 1990 κάτοικοι των δυτικών περιοχών της χώρας που εργαζόνταν στην Ελβετία προσελκύνονταν από τα ιδιαίτερα χαμηλά επιτόκια που προσφέρονταν εκεί. Σταδιακά, ο δανεισμός στο ελβετικό νόμισμα επεκτάθηκε στην υπόλοιπη χώρα, και πλέον τα δάνεια σε ελβετικό φράγκο αποτελούν το ένα πέμπτο του συνολικού δανεισμού των νοικοκυριών της χώρας¹⁷⁷, τη συντριπτική πλειοψηφία (96,4%) των δανείων σε ξένο νόμισμα, εκ των οποίων, στις αρχές του έτους 2015, 80,3% ήταν ληξιπρόθεσμα, και μόνο 19,7% εξυπηρετούνταν κανονικά¹⁷⁸. Η πρακτική της χορήγησης δανείων σε ελβετικό φράγκο σύντομα επεκτάθηκε από τις αυστριακές τράπεζες στα δίκτυα τους στην Πολωνία, την Ουγγαρία, και τη Ρουμανία.

Ενδεικτικά αναφέρεται από την αρμόδια αρχή για την εποπτεία των χρηματοπιστωτικών αγορών ότι δάνειο ποσού 100.000 ευρώ, χορηγηθέν το έτος 2008 ανέρχεται πλέον κατά κεφάλαιο, χωρίς υπολογισμό των τόκων, στο ποσό των 158.900 ευρώ. Σύμφωνα με πρόσφατο δημοσίευμα της αυστριακής εφημερίδας Der Standard¹⁷⁹, 138.000 νοικοκυριά εξακολουθούν να διατηρούν δάνεια σε ελβετικό φράγκο.

Το ζήτημα έχει αντιμετωπίσει η αυστριακή νομολογία ήδη από το έτος 2013. Το ανώτατο αναιρετικό δικαστήριο της Αυστρίας (Oberste Gerichtshof-OGH) με την υπό στοιχεία 8Ob66/12g από 05.04.2013 απόφασή¹⁸⁰ του έκρινε επί υπόθεσης πίστωσης σε ξένο νόμισμα, συγκεκριμένα σε ελβετικό φράγκο. Από το ιστορικό της υπόθεσης προκύπτει ότι σύμβουλοι του πιστωτικού ιδρύματος πρότειναν σε δανειολήπτες τη μετατροπή πίστωσης, που είχε εκφραστεί σε ελβετικό φράγκο σε άλλο τραπεζικό προϊόν, ασφαλιστήριο ζωής συνδεδεμένο με επενδυτικό κεφάλαιο, προκειμένου να επιτύχουν σημαντική μείωση στην δόση αποπληρωμής. Οι προσφεύγοντες με την αίτηση αναίρεσής τους ισχυρίστηκαν ότι ανεξάρτητοι σύμβουλοι περιουσίας της

¹⁷⁷ Michael Shields and Angelika Gruber, Austrians rue starting fashion for Swiss franc mortgages, Reuters, 01.02.2015, ανακλητό από τη διεύθυνση www.reuters.com

¹⁷⁸ Frankenabsturz: 1.800 Kredite automatisch konvertiert, ανακλητό από τη διεύθυνση www.derstandard.at

¹⁷⁹ Fremdwährungskredite deutlich abgebaut, 14.10.2015 ανακλητό από τη διεύθυνση www.derstandard.at

¹⁸⁰ www.ris.bka.gv.at

τράπεζας καλλιέργησαν σχέση εμπιστοσύνης με τους δανειολήπτες, μέσω συχνών επισκέψεων και φιλικών συζητήσεων, που κατέληξαν σε παροχή συμβουλών για την εν λόγω μετατροπή του δανείου. Εν τέλει, οι ενάγοντες το έτος 2005 αποδέχθηκαν την πρόταση για μετατροπή του δανείου τους, καθώς πείσθηκαν ως προς την προοπτική μείωσης της δόσης αποπληρωμής του δανείου. Κατά τη λήψη της εν λόγω απόφασης οι δανειολήπτες, αγνοούσαν τους όρους που είχαν ενσωματωθεί στη σύμβαση και αφορούσαν ενδεχόμενες συναλλαγματικές διακυμάνσεις, διότι ήταν άπειροι στον συγκεκριμένο τομέα των συναλλαγών και τους όρους, ενώ μητρική τους γλώσσα ήταν η τουρκική. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η παραδοχή του δικαστηρίου ότι το κερδοσκοπικό στοιχείο της συναλλαγής, βάσει της διακύμανσης της συναλλαγματικής ισοτιμίας, δεν αποτελεί καθ' εαυτό δυσμενή όρο της σύμβασης, υπό την προϋπόθεση ότι ο κίνδυνος έχει αναληφθεί εν γνώσει των συμβαλλομένων.

2. ΙΣΠΑΝΙΑ

Στην Ισπανία κυρίως τα έτη 2006 και 2007 συνήφθησαν δάνεια σε ξένο νόμισμα, κυρίως σε ελβετικό φράγκο και ιαπωνικό γιεν. Το ζήτημα των δανείων σε συνάλλαγμα έκρινε το Ανώτατο Δικαστήριο της Ισπανίας, με την υπ' αρ. 323/2015 απόφασή της 30.6.2015. Το δικαστήριο έδωσε τον ορισμό του δανείου σε ξένο νόμισμα¹⁸¹ ως παράγωγο χρηματοοικονομικό προϊόν, καθώς ο προσδιορισμός της συμβατικής παροχής του ενός μέρους εξαρτάται από έναν εξωτερικό παράγοντα, εν προκειμένω από το ξένο νόμισμα. Συνεπώς, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι ο δανειστής υποχρεούται στην εκπλήρωση των καθηκόντων πληροφόρησης, που επιβάλλει η εθνική νομοθεσία και η οδηγία 2004/39/ΕΕ (MiFid). Επίσης, το Δικαστήριο έκρινε ότι η υποχρέωση πληροφόρησης παραμένει στην περίπτωση που επενδυτική υπηρεσία προσφέρεται ως τμήμα χρηματοοικονομικού προϊόντος, διεπόμενου από υποχρέωση ενημέρωσης και προστασίας του καταναλωτή. Η ανωτέρω απόφαση επαναλαμβάνει τη θέση της ισπανικής νομολογίας ότι η υποχρέωση ενημέρωσης του δανειολήπτη αποτελεί έκφανση της καλής πίστης στις συναλλαγές. Ειδικότερα, ο δανειστής κρίνεται ότι ενεργεί με τους κανόνες που επιβάλλει η καλή πίστη, εάν πριν τη σύναψη της σύμβασης προβεί και αξιολόγηση της γνώσης και της εμπειρίας του, ώστε να παρέχει την δέουσα ενημέρωση στον δανειολήπτη σχετικά με τους όρους της σύμβασης. Τυχόν παράβαση των υποχρεώσεων ενημέρωσης, που απορρέουν από την ευρωπαϊκή και εθνική νομοθεσία, δύναται να επιφέρει την ακυρότητα της σύμβασης.

¹⁸¹ «FX Loan».

Εν προκειμένω, το Ανώτατο Ισπανικό Δικαστήριο έκρινε ότι στην περίπτωση των προσφευγόντων δεν συνέτρεχε ακυρότητα της κρινόμενης σύμβασης, λόγω της πλημμελούς ενημέρωσης των συμβαλλομένων. Σε πρώτο βαθμό, είχε κριθεί ότι η έλλειψη προσυμβατικής ενημέρωσης επηρέασε τη βούληση των δανειοληπτών, ώστε να τυγχάνει άκυρη η σύμβαση. Το δευτεροβάθμιο δικαστήριο, όμως, διαπίστωσε ότι δεν ήταν δυνατό να επηρεασθεί η κρίση των δανειοληπτών, διότι είχαν ιδιότητες τέτοιες που δικαιολογούσαν τη γνώση τους επί των εν λόγω ζητημάτων και κινδύνων. Συγκεκριμένα, ο ένας εκ των προσφευγόντων ήταν «διαχειριστής διαφόρων εταιρειών και εξειδικευμένος στο τραπεζικό δίκαιο δικηγόρος, συγκεκριμένα δε στα δάνεια σε πολλαπλό νόμισμα»¹⁸², ενώ προχώρησε στη σύναψη της σύμβασης για λογαριασμό και κατ' εντολή και της δεύτερης των προσφευγόντων, η οποία ήταν διοικητικό στέλεχος. Οι δανειολήπτες γνώριζαν τη λειτουργία της σύμβασης, ώστε κατά το πρώτο διάστημα που ακολούθησε τη σύναψη της σύμβασης αιτήθηκαν τη μετατροπή του νομίσματος του δανείου από ιαπωνικά γιέν σε ελβετικά φράγκα και αντίστροφα, ώστε να επιτύχουν υψηλότερη ωφέλεια.

Παρά το γεγονός ότι το Ανώτατο Δικαστήριο της Ισπανίας ακύρωσε την πρωτοβάθμια απόφαση, απορρίπτοντας τους ισχυρισμούς των δανειοληπτών, δημιούργησε το πρότυπο της ενημέρωσης, την οποία οφείλει να λαμβάνει ο καταναλωτής πριν τη σύναψη δανείων σε ξένο νόμισμα, δεχόμενο την ασυμμετρία της πληροφόρησης του καταναλωτή, πριν τη σύναψη των συμβάσεων. Περαιτέρω, η απόφαση του Ανώτατου Δικαστηρίου, σε συνδυασμό με την απόφαση του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην υπόθεση του *Ágrád Kásler*, συνετέλεσαν στην έως τώρα θετική έκβαση υπέρ των δανειοληπτών της πλειοψηφίας των αποφάσεων που εκδόθηκαν στην Ισπανία¹⁸³.

3. ΚΡΟΑΤΙΑ

Ο αριθμός των δανείων σε ελβετικό φράγκο στην Κροατία ανέρχεται στα 55.000, με αξία που προσεγγίζει το ποσό των 23 δισεκατομμυρίων Κούνα, ή 3 δισεκατομμυρίων ευρώ. Στα τέλη Μαρτίου του έτους 2015, τα δάνεια σε ελβετικό φράγκο αποτελούσαν το 9% του συνόλου των δανείων της χώρας, και κατά 95% επρόκειτο για δάνεια απευθυνόμενα σε νοικοκυριά και κατά 90% δάνεια για την

¹⁸² ΥΠ' αρ. 323/2015 απόφασή της 30.6.2015, σελ. 9, ανακλητή από τη σελίδα <http://www.fxloans.org/judgements/>

¹⁸³ <http://www.fxloans.org/spain-suprem-court-considers-a-fx-loan-is-a-derivative-financial-instrument-related-to-foreign-exchange/#!/prettyPhoto>

κάλυψη στεγαστικών αναγκών¹⁸⁴. Το ποσοστό των μη εξυπηρετούμενων δανείων σε ελβετικό φράγκο, τον Ιούνιο του έτους 2015, σύμφωνα με στοιχεία της Κεντρικής Τράπεζας της Κροατίας, ήταν περίπου κατά δύο μονάδες υψηλότερο (19,2%) από τον μέσο όρο των μη εξυπηρετούμενων δανείων (17,3) του συνόλου των πιστώσεων.

Η κυβέρνηση της χώρας, επιδιώκει την επίλυση του προβλήματος που δημιουργήθηκε σε χιλιάδες δανειολήπτες από τη διακύμανση της συναλλαγματικής ισοτιμίας και της ισχυροποίησης του ελβετικού φράγκου έναντι του Κούνα, επικεντρώνοντας την προσοχή στην προστασία των πολιτών¹⁸⁵. Την 23.1.2015 η χώρα έλαβε προσωρινά μέτρα, διάρκειας δώδεκα μηνών, αποτελούμενα από δύο άξονες, αφενός επέβαλε σταθερή συναλλαγματική ισοτιμία, με βάση την οποία 6,39 Κούνα αντιστοιχούν προς ένα ελβετικό φράγκο και αφετέρου καθόρισε το επιτόκιο των εν λόγω δανείων σε 3,23%.

Ήδη τον Σεπτέμβριο του 2015 η Κροατία προώθησε νομοθετική ρύθμιση, για τη μετατροπή των δανείων σε ελβετικό φράγκο (CON/2015/32). Η ρύθμιση έχει εθελοντικό χαρακτήρα για τους δανειολήπτες και αφορά τη μετατροπή του κεφαλαίου του δανείου σε ευρώ με την ισοτιμία του ευρώ έναντι του Κούνα, ως είχε κατά το χρόνο σύναψης της δανειακής σύμβασης για δάνεια του ίδιου τύπου και ίσης διάρκειας. Το επιτόκιο διαμορφώνεται αναλόγως, με αντικατάστασή του επιτοκίου του ελβετικού φράγκου από το επιτόκιο του ευρώ που ίσχυε κατά τη σύναψη της σύμβασης, ενώ συντάσσεται νέο πρόγραμμα αποπληρωμής, σύμφωνα με τους παραπάνω όρους. Η μετατροπή καταλαμβάνει τις καταβολές που έχουν γίνει έναντι της αποπληρωμής του δανείου, με την ισοτιμία του ευρώ έναντι του Κούνα κατά την ημέρα της κάθε πληρωμής. Η προτεινόμενη ρύθμιση των δανείων από τους πιστωτές ορίζεται στο νόμο ότι πρέπει να γίνει ατελώς για το δανειολήπτη.

Η Κροατία έλαβε σχετικά την από 18.9.2015 Γνώμη της ΕΚΤ, λόγω της σημασίας του ζητήματος για τη σταθερότητα του χρηματοοικονομικού συστήματος. Σύμφωνα με την ΕΚΤ, η νομοθετική ρύθμιση είναι πιθανό να επιφέρει μείωση των συναλλαγματικών διαθεσίμων και κατ' επέκταση να επηρεάσει τη μακροοικονομική σταθερότητα της χώρας. Προβάλλεται επίσης, το ενδεχόμενο μείωσης των επενδύσεων στη χώρα, λόγω της προκαλούμενης ανασφάλειας δικαίου στους υποψήφιους επενδυτές.

¹⁸⁴ Γνώμη της ΕΚΤ της 18.9.2015 για τη μετατροπή των δανείων σε ελβετικό φράγκο (CON/2015/32).

¹⁸⁵ Χαρακτηριστική η δημόσια τοποθέτηση του υπουργού Οικονομικών της Κροατίας, Μπόρις Λάλοβατς, ότι «η κυβέρνηση έχει το δικαίωμα, σύμφωνα με το Σύνταγμα να προστατεύει τους πολίτες της και όχι το κεφάλαιο» (όπως δημοσιεύθηκε την 4.9.2015 στη σελίδα <http://news.in.gr/economy/article/?aid=1500023078>).

Υπολογίζεται ότι οι οκτώ μεγαλύτερες τράπεζες της Κροατίας, που ελέγχουν το 90% της αγοράς θα υποστούν από την εφαρμογή της νομοθετικής ρύθμισης ζημία ανερχόμενη στο ποσό των 1,1 δισεκατομμυρίων ευρώ. Επισημαίνεται, πάντως από τη Γνώμη της ΕΚΤ η σημασία της εξισορρόπησης των συμφερόντων μεταξύ των μερών, κυρίως για να αποφευχθεί ο ηθικός κίνδυνος από την ενδεχόμενη επανάληψη παρόμοιων καταστάσεων στο μέλλον.

4. ΟΥΓΓΑΡΙΑ

Τα τραπεζικά δάνεια σε ελβετικό φράγκο είναι ιδιαίτερα διαδεδομένα στην Ουγγαρία, όπου το 75% των στεγαστικών δανείων στην Ουγγαρία έχει συναφθεί σε αυτό¹⁸⁶, αντί του εθνικού νομίσματος, του ουγγρικού φιορινιού.

Ο Ούγγρος νομοθέτης θέσπισε νομοθετικό πλαίσιο, που αποσκοπούσε κυρίως στην προστασία χρεωμένων ιδιοκτητών κατοικιών καθώς και την στήριξη οφειλετών που αντιμετωπίζουν κίνδυνο απώλειας της κατοικίας τους, εξαιτίας χρεών από δάνεια σε ξένο νόμισμα.

Με το νομοθετικό πλαίσιο που διαμορφώθηκε, λόγω της αναγκαιότητας που προέκυψε, επιτράπη η οριστική αποπληρωμή χρεών σε ξένο νόμισμα σε σταθερή ισοτιμία, η οποία ορίστηκε στα 180 φιορίνια ανά ελβετικό φράγκο (έναντι της ισοτιμίας 242 φιορίνια ανά ελβετικό φράγκο που ίσχυε τον Οκτώβριο του έτους 2011). Ιδιαίτερα σημαντική είναι η υποχρεωτική μετατροπή των στεγαστικών δανείων σε ξένο νόμισμα που επεβλήθη νομοθετικά με βάση τη σταθερή ισοτιμία που καθιερώθηκε. Το ποσό, κατά το οποίο απολείπεται η θεσπισθείσα σταθερή ισοτιμία σε σχέση με την προϊσχύουσα κλήθηκαν να επιβαρυνθούν οι τράπεζες που είχαν χορηγήσει τα δάνεια.

Προβλέφθηκε, επίσης, με κυβερνητική πράξη (341/2011) η δυνατότητα χορήγησης δανείων με επιδοτούμενο επιτόκιο σε φιορίνι, πιθανόν ως προσπάθεια ενίσχυσης του δανεισμού σε εθνικό νόμισμα, προκειμένου να αποφευχθούν ανάλογα φαινόμενα μελλοντικά.

¹⁸⁶ Ελευθεροτυπία, 8.10.2011, Η Ουγγαρία κουρεύει μονομερώς στεγαστικά σε ελβετικό φράγκο, Άρθρο του Μωυσή Λίτση, ανακλήτο στο <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=316353>.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Εξετάζοντας τη λειτουργία των δανείων σε ελβετικό φράγκο, υπό το φως της ενωσιακής και εθνικής νομολογίας, τόσο στην Ελλάδα όσο και σε άλλα κράτη μέλη, αναδεικνύεται ως κυριότερη προβληματική του ζητήματος η επάρκεια της πληροφόρησης των δανειοληπτών σχετικά με τους όρους της σύμβασης, τη μεταβολή τους, και τους κινδύνους που ενδεχομένως απορρέουν. Υπό την προϋπόθεση ότι ο δανειολήπτης έχει εφοδιαστεί με επαρκές υπόβαθρο πληροφοριών, εξασφαλίζεται ότι πιθανότερα θα προβεί στην επιλογή εκείνου του δανειακού προϊόντος που διέπεται από όρους συμβατούς με τα χαρακτηριστικά, τις προσδοκίες και τις ανάγκες του. Συνεπώς, και ενώ πράγματι όπως υποστηρίζεται, η τάση του νομοθέτη να καθιστά όλο και πιο διεξοδική την πληροφόρηση δεν αποτελεί πάντοτε τη μοναδική λύση¹⁸⁷, διαπιστώνεται εν προκειμένω ότι ο ενημερωμένος δανειολήπτης βρίσκεται σε πλεονεκτικότερη θέση έναντι εκείνου, ο οποίος έχει λάβει ελλιπή, παραπλανητική ή καθόλου πληροφόρηση. Συμπερασματικά, η προληπτική λειτουργία της διαφάνειας των συμβατικών όρων είναι προτιμότερη από την αντιμετώπιση προβλημάτων που ανακύπτουν από τη λειτουργία τους.

Η κατάσταση υπερχρέωσης στην οποία λόγω του γνωσιολογικού ελλείμματος μπορεί να περιέλθει ο δανειολήπτης, είναι δυνατό να ανατραπεί με περιορισμένους τρόπους, που έγκεινται πέραν της σφαίρας επιρροής του. Εν προκειμένω, είναι οποτεδήποτε πιθανή η νέα μεταβολή των συνθηκών, δια της ευνοϊκής για τους δανειολήπτες αναπροσαρμογής της ισοτιμίας. Φυσικά, πρόκειται για παράγοντα διαμορφούμενο από σειρά χρηματοοικονομικών μεγεθών, και οικονομικών παραγόντων και πολιτικών. Δεδομένης της σοβούσης παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, και της πολιτικής κρίσης με έντονο χαρακτήρα αμφισβήτησης, την οποία βιώνει όλο και εντονότερα η Ευρώπη σχετικά με την σταθερότητα, την ενότητα και τη μελλοντική της πορεία, φαίνεται ότι οι επενδυτές θα εξακολουθήσουν να καταφεύγουν όπως σε ανάλογες περιστάσεις στο παρελθόν σε ισχυρά νομίσματα, όπως το ελβετικό φράγκο, με αποτέλεσμα την περαιτέρω ισχυροποίηση του. Κατά συνέπεια, δεν διαφαίνεται εκ νέου μεταβολή των όρων των δανείων, μέσω της διακύμανσης της συναλλαγματικής ισοτιμίας, ακόμα κι αν οι σχετικοί συμβατικοί όροι υποτεθούν ισχυροί.

Παρίσταται πλέον εντονότερη ανάγκη να αναζητηθεί άλλος τρόπος επίλυσης του ανακύψαντος προβλήματος, για αυτό δε το λόγο πρέπει να εξετασθεί το ενδεχόμενο θέσπισης νομοθετικής ρύθμισης, σε εθνικό επίπεδο. Δέον να ληφθεί

¹⁸⁷ Λιβαδά, σε Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή Ελληνικό-Ενωσιακό, 2015, 923.

υπόψιν ότι τα εισοδήματα των δανειοληπτών βαίνουν διαρκώς συρρικνούμενα, με αποτέλεσμα να μην είναι εφικτή σε μεγάλο αριθμό συμβάσεων η εξυπηρέτηση όσων έχουν συμφωνηθεί και να ενισχύεται η οικονομική αδυναμία τους. Αναγκαία συνέπεια της κατάστασης που εδώ περιγράφεται είναι η αύξηση των επισφαλειών των πιστωτικών ιδρυμάτων, επιτείνοντας τον κίνδυνο της μη βιωσιμότητάς τους. Υφίστανται, επομένως εκατέρωθεν λόγοι, ικανοί να επιφέρουν την ψήφιση νομοθετικής ρύθμισης, ώστε να υιοθετηθεί κοινός τρόπος αντιμετώπισης ανά κατηγορία δανείων (στεγαστικά, επιχειρηματικά), με τον καθορισμό τρόπου ανεύρεσης της συναλλαγματικής ισοτιμίας που να ικανοποιεί τα συμφέροντα αμοτέρων των μερών. Αφετηρία προς μια κοινώς αποδεκτή ρύθμιση θα μπορούσε να αποτελέσει η πρόσφατη πρόταση του Συνηγόρου του Καταναλωτή. Ενδεχόμενη εθνική νομοθετική πρωτοβουλία για την αντιμετώπιση των ζητημάτων που συνδέονται με τα ενεργά δάνεια, θα μπορούσε να αξιοποιήσει τις διατάξεις της πρόσφατης οδηγία 2014/17, στο άρθ. 23 παρ. 5 της οποίας ορίζεται ότι είναι δυνατή η θέσπιση περισσότερων μέτρων από τα προβλεπόμενα σε αυτή, με την προϋπόθεση ότι θα πρόκειται για ρυθμίσεις χωρίς αναδρομική ισχύ. Παρότι η οδηγία δεν εφαρμόζεται, σε συμβάσεις πίστωσης που ισχύουν πριν την καταληκτική ημερομηνία για την υιοθέτησή της, ήτοι πριν την 21.3.2016, θα μπορούσε, ενδεχομένως, να ληφθεί υπόψιν το πνεύμα των διατάξεων της για τη νομοθετικά ρύθμιση των ήδη εκκρεμών δανείων.

Ενδεχόμενη, όμως, νομοθετική ρύθμιση θα παρενέβαινε τόσο δραστικά στις ισχύουσες συμβάσεις, ώστε να παραβιάζει την ελευθερία στην κίνηση κεφαλαίων εντός του ΕΟΧ. Συνεπώς, δεν θα ήταν εφικτή η συλλήβδην απαγόρευση του δανεισμού σε ξένο νόμισμα, ενώ για τη ρύθμιση των διαφορών που έχουν προκύψει σε εκκρεμείς συμβάσεις θα απαιτούνταν οπωσδήποτε η έγκριση της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, αρμόδιας για την άσκηση νομισματικής πολιτικής στις χώρες που συμμετέχουν στη νομισματική ένωση.

Μη υπάρχουσας νομοθετικής ρύθμισης των δανείων, οι δανειολήπτες, ατομικά ή συλλογικά, διαθέτουν τη δυνατότητα προσφυγής ενώπιον των αρμοδίων δικαστηρίων, ώστε με την αξιοποίηση του κάθε φορά καταλληλότερου νομικού «εργαλείου» να διαπιστωθεί η νομιμότητα των συμβατικών ρητρών και, αν κριθεί σκόπιμο, να επαναπροσδιορισθεί η οφειλή του καθενός ξεχωριστά, καθοριζόμενου του τρόπου και των ειδικότερων όρων της εξόφλησής της, συμπεριλαμβανομένης της συναλλαγματικής ισοτιμίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αλεξανδρίδου Ε.* (επιμ.), Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή Ελληνικό-Ενωσιακό, 2015.
- Βαθρακοκοίλης Β.* Ερμηνεία Νομολογία Αστικού Κώδικα, 2003.
- Βελέντζας,* Ενημέρωση του καταναλωτή στις τραπεζικές συμβάσεις, ΕΤρΑξΧρΔ 2/2003, 487.
- Βενιέρης Ι.,* Δικαστικός έλεγχος ΓΟΣ που επαναλαμβάνει κατά περιεχόμενο μια νομοθετική διάταξη (άρθρο 1, παρ. 2 της Οδηγίας 93/13/ΕΟΚ), ΧρΙΔ 2015, 704.
- Βενιέρης Ι./Κατσάς Θ.,* Εφαρμογή του ν. 3869/2010 για τα υπερχρεωμένα φυσικά πρόσωπα, 2016⁴.
- Γεωργακόπουλος,* Μεταβολή νομίσματος και επιτοκίου τραπεζικού δανείου (γνωμ), ΔΕΕ 1997,340.
- Γεωργιάδης Α.,* Τραπεζικό δάνειο με ρήτρα ξένου συναλλάγματος-Χρονικό σημείο που πρέπει να ληφθεί ως βάση για τον υπολογισμό της ισοτιμίας του δολαρίου, Γνωμοδότηση, ΝοΒ 1989, 50.
- Γεωργιάδης Α.,* Ενοχικό Δίκαιο, Γενικό μέρος, 1999.
- Γεωργιάδης Α.,* Ενοχικό Δίκαιο, Ειδικό μέρος, τ. 1, 2004.
- Γεωργιάδης Γ.,* Οι υποχρεώσεις της τράπεζας για ενημέρωση, διαφώτιση και παροχή συμβουλών στον πελάτη, ΧρΙΔ 2008, 870.
- Γιοβαννόπουλος Ρ.,* Προστασία δανειολήπτη στα δάνεια σε αλλοδαπό νόμισμα, ΕπισκεΔ 2014, 647.
- Γκούσκου,* Οι περιορισμοί στη συμβατική διαμόρφωση του κόστους πίστωσης κατά το ν. 2251/1994, ΕεμπΔ 1999, 198.
- Δέλλιος Γ.,* Γενικοί όροι συναλλαγών, 2013.
- Δέλλιος/Βαλτούδης,* Συμβάσεις δανείων σε ελβετικό φράγκο, Κύρος γενικών όρων συναλλαγών και συναφή ζητήματα, ΕπισκεΔ 2015, 89.
- Δελούκα-Ιγγλέση Κ.,* Δίκαιο του Καταναλωτή [Ενωσιακό και Ελληνικό], 2014.
- Δούβλης Β.,* Η εξελικτική πορεία των τραπεζικών ΓΟΣ στο ελληνικό δίκαιο, 2010.

Δούβλης Β./Μπώλος Α., Δίκαιο προστασίας καταναλωτών-Ευρωπαϊκό δίκαιο και ελληνική εναρμόνιση-ερμηνεία-νομολογία, 2008.

Ιατράκης, Η εκπλήρωση χρηματικής παροχής με ξένο νόμισμα, ΧρΙδ 2011, 572.

Ιωακειμίδης Σ., Περί επεκτάσεως της ακυρότητας της ρήτρας ελβετικού φράγκου σε ολόκληρη τη σύμβαση δανείου, ΝοΒ 2016, 537.

Καλαμίτσης Σ., Ξένο νόμισμα [συνάλλαγμα] και [ελληνικό] δίκαιο, 1995.

Καράκωστας Ι., Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή, 2008².

Καράκωστας Ι./Βρεπτού Χ., Ο ανοιχτός έλεγχος των ΓΟΣ στις δανειακές συμβάσεις σε ελβετικό φράγκο (γνωμ.), ΕφΑΔ 2015, 1043.

Κολοτούρος Π., Το αντικείμενο της εν στενή έννοια συλλογικής δίκης (Γνωμ.), ΔΕΕ 2015, 1189.

Κρητικός Α., Ρύθμιση των οφειλών υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων με βάση τον Ν. 3869/2010 όπως ισχύει μετά τις επελεθούσες νομοθετικές μεταβολές, 2016⁴.

Μάρκου Ι., Δίκαιο Επιταγής, 2007⁴.

Νικολόπουλος Π., Ποιες δυνατότητες παρέχει το ελληνικό δίκαιο για την επίλυση των διαφορών που προκύπτουν από τα δάνεια σε ελβετικά φράγκα, ΝοΒ 2016, 224.

Παπαβασιλείου Β., Ο δανεισμός σε ελβετικό φράγκο και τα προβλήματα που προκάλεσε, Επιχείρηση, 2016, 217.

Παπανικολάου, Η έννοια του καταναλωτή σήμερα, ΔΕΕ 2010, 4.

Παπαπαναγιώτου Π., Η διάταξη του άρθ. 288 ΑΚ ως όπλο των δανειοληπτών των στεγαστικών δανείων, Αρμενόπουλος 2012, 1630.

Περάκης Ε., Παρατηρήσεις στην απόφαση ΔικΕΕ C-312/2014, ΔΕΕ 2016, 92

Ραψομανίκης, Νόμιμος τόκος οφειλής σε ξένο νόμισμα, ΚριτΕ 1995, 141.

Ρούσσης Δ., Απρόοπτη μεταβολή συνθηκών και διάπλαση ουσιωδών όρων πιστωτικών συμβάσεων, ΧρΙΔ 2013, 498.

Σπυράκος Δ., Δάνεια σε συνάλλαγμα και προστασία του οφειλέτη, ΔΕΕ 2015, 825.

Σταθόπουλος Μ., Γενικό Ενοχικό Δίκαιο, 2004.

Τάκης Α./Πασίκας Δ., Τραπεζικά δάνεια σε ελβετικό φράγκο: η νομιμότητά τους ενώπιον του ενωσιακού και του εθνικού δικαστή, *Αρμενόπουλος* 2015, 193.

Χασάπης Χ., Δάνεια σε ξένο νόμισμα: Μια προσέγγιση με αφορμή την πρόσφατη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των ελληνικών δικαστηρίων, *ΧρηΔικ* 2014, 413.

Ψυχομάνης Σ., Τραπεζικά στεγαστικά δάνεια σε ελβετικά φράγκα, *ΔΕΕ* 2015,1.

Ψυχομάνης Σ., Τραπεζικό Δίκαιο, *Δίκαιο τραπεζικών συμβάσεων*, 2011.